

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СІЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

№ 8 (2639)

Пятніца, 23 лютага 1973 года

Цана 8 кап.

Савецкім Узброеным Сілам, народжаным у вогненнай віхуры баёў за рэвалюцыю, сёння — 55.

Гэта вялікае свята не толькі тых, хто стаіць на варце спакою Радзімы, гэта свята ўсіх савецкіх людзей. Яны ганарацца слаўнай Арміяй Краіны Саветаў, баявыя сцягі якой пакрыты неўміручай славай перамог пад Нарвай і Кахоўкай, Масквой і Сталінградам, Варшавой і Берлінам.

Баявыя дарогі нашай арміі, апеты ў кнігах, карцінах, кінафільмах. Ім аддаюць сваё натхненне пісьменнікі і кампазітары, мастакі і артысты.

У паходах і баях лепшай памочніцай салдата заўсёды была харошая песня. І зараз, у мірныя дні, маладыя хлопцы ў вайскавай форме, хлопцы адукаваныя, хлопцы якія на «ты» з самай складанай баявой тэхнічай сябруюць са шчырай песняй, агністым танцам.

Тысячы і тысячы байцоў удзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці. Не адзін з іх атрымаў адсюль пуцёчку на прафесійную сцэну.

Многія артысты Ансамбля песні і танца ЧБВА, якому ў гэтыя дні споўнілася 35 гадоў, прыйшлі сюды з салдацкай самадзейнасці.

Гэты здымак наш фотакарэспандэнт У. Крук зрабіў на адным з апошніх канцэртаў ансамбля. Гучыць салдацкая песня!

Расказ аб ансамблі чытайце на стар. 13.

ВЕРНЫ СЫН НАРОДА

У Гродзенскім абласным гісторыка-краязнаўчым музеі адкрылася экспазіцыя, якая расказвае аб жыцці і дзейнасці слаўнага сына беларускага народа, савецкага, партыйнага і дзяржаўнага дзеяча Сяргея Асіповіча Прытыцкага. Шматлікія макеты, фатаграфіі, выразкі з газет апавядаюць аб удзеле С. О. Прытыцкага ў барацьбе за ўз'яднанне Беларусі, аб дзейнасці яго як дэпутата ў Народным сходзе Заходняй Беларусі ў 1939 годзе. Частка стэндаў прысвечана Айчынай вайне, у гады якой Сяргей Асіповіч быў адным з арганізатараў партызанскага руху на часова акупіраванай тэрыторыі Беларусі і Польшчы. Вялікі раздзел экспазіцыі займаюць матэрыялы аб дзейнасці С. О. Прытыцкага на пасадзе Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета рэспублікі.

Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

І КОЖНАМУ — СВАЯ ПЕСНЯ...

Лірычныя, прызвонныя, баладныя і трагедычныя, сольныя і харавыя... Колькі іх, цудоўных спеведзей улюбёнага ў жыццё і людзей мастака!

Гэтыя думкі мімаволі ўзніклі зноў на аўтарскім вечары кампазітара Ю. Семіянікі, які адбыўся ў мінулую суботу ў канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

На сустрэчу з любімым кампазітарам прыйшлі рабочыя і служачыя мінскіх прадпрыемстваў, студэнты, воіны, артысты, музыканты... І для кожнага з іх у праграме канцэрта — «свая» песня, сізна з оперы ці аперэты, харавы ці эстрадны нумар. Скажам шчыра, што «сваімі» гэтыя творы былі і для выканаўцаў. Пра гэта сведчыла натхнёнасць, з якой выконвалася ўся праграма. Нават цяжка сказаць, што лепей прагучала ў аўтарскім канцэрце — арыя Жэўрана з аперэты «Пяе «Жаваранак» (выканаўца Н. Гайда) або «Галоп» з оперы «Калочай рука» (выканаўца народнай артыстка СССР Т. Ніжнікава), лірычная песня-раманс «Ты мне вясёлю прыснілася» (выканаўца заслужаны артыст БССР Ю. Смірноў), або эстрадная мініяцюра «Не за вочы чорныя» (выканаўца Н. Багуслаўская).

Кампазітар Юрый Семіяніка раскрыўся як мастак-грамадзянін у такіх творах вялікага патрыятычнага гучання, як «Адна ў нас Расія», «Беларусь мая песня», «Белая Русь», «Песня воінаў», якія былі выкананы спевакамі В. Кучынскім, Ю. Сміровым, А. Бокавым, Т. Раеўскай у суправаджэнні аркестра Беларускага тэлебачання і радыё (дырыжор Б. Райскі). Вельмі добра і выразна гучалі ў гэты вечар Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава і аб'яднаны хор Беларускага тэлебачання і радыё і кансерваторыі (кіраўнік В. Роўда).

Творчы вечар кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Ю. Семіянікі — адна з яркіх падзей у нашым музычным жыцці.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ТВОРЫ ЖЫВАПІСЦАЎ БЕЛАРУСІ ЕДУЦЬ У ЯПОНІЮ

У Токію ўжо чатыры гады існуе Галерэя Гекасо, якая наладжвае выстаўкі твораў савецкага жывапісу і камісійны продаж работ савецкіх жывапісцаў. Галерэя выдае каталогі твораў, якія яна экспанавала, змяшчае ў японскім перыядычным друку матэрыялы пра савецкае выяўленчае мастацтва. Прадстаўнікі галерэі часта наведваюць Савецкі Саюз, знаёмяцца з творчасцю жывапісцаў нашай краіны, набываюць іх творы.

Нядаўна віцэ-прэзідэнт Галерэі Гекасо Эко Накамура і дырэктар маскоўскага Салона па экспарту Марына Бакулева наведвалі Мінск, былі гасцямі Саюза мастакоў БССР.

Госці пазнаёміліся з архітэктурай, творами манументальнага мас-

тацтва беларускай сталіцы, наведвалі Дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчынай вайны, Дзяржаўны музей БССР, Дзяржаўны мастацкі музей БССР. Яны пабывалі ў Хатыні, у Беларускім таварыстве культурных сувязей з замежнымі краінамі, паглядзелі фільмы аб мастацтве Савецкай Беларусі.

У Саюзе мастакоў Эко Накамура прагледзела каля тысячы твораў мастакоў і выбрала для паказу і продажу ў Японіі каля ста налотнаў, у тым ліку работы народнага мастака БССР Я. Зайцава, заслужаных дзеячоў мастацтва БССР П. Масленікава, А. Шыбнёва, Р. Кудрэвіч, Н. Воранава, П. Крахалева, мастакоў Н. Шча-

снай, В. Жолтан, І. Стасевіча, М. Дучыца і іншых.

Эко Накамура сказала, што ў яе засталася незабыўнае ўражанне ад сталіцы Савецкай Беларусі, мемарыяльнага комплексу ў Хатыні, Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчынай вайны ў Беларусі, калекцыі Дзяржаўнага мастацкага музея БССР.

— Творы жывапісу, з якімі я пазнаёмілася ў Савецкім Саюзе, — падкрэсліла яна, — на высокім мастацкім узроўні. Мне ўразіў гуманізм савецкага жывапісу, імкненне савецкіх мастакоў звяртацца да сэрца гледача. Цяпер я працую над стварэннем шматтомнай гісторыі савецкага жывапісу, дзе, зразумела, павінна быць адлюстравана і творчасць майстроў жывапісу вашай рэспублікі. Мы міркуем неўзабаве паказаць у Галерэі Гекасо выстаўкі жывапісу Савецкай Украіны, затым — Савецкай Беларусі.

Ул. БОЙКА.

ПЯТРУСЬ БРОўКА ў ЧЫТАЧОЎ

Гэты дзень запомніцца на доўга рабочым Мінскага трактарнага завода. Да іх прыехаў народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Пятрусь Броўка. Сустрэчу адкрыў сакратар парткома цэха галоўнага канвеера Пётр Круглік.

Пётр Усцінавіч расказаў аб творчых буднях пісьменнікаў, прачытаў свае вершы. Адбылася задушэўная гутарка паэта з рабочымі. П. Броўка з цікавасцю слухаў ветэрана завода П. Кунду.

СЦЭНАРНЫ ПАРТФЕЛЬ ПАПОЎНІЦА...

Закончыў работу семінар кінадраматургаў, які праходзіў у Доме творчасці пісьменнікаў імя Януба Коласа.

Два тыдні ўдзельнікі семінара са сваімі кіраўнікамі — вядомымі сцэнарыстамі (В. Фрыдам, Ю. Дунскім, Г. Палонскім, В. Труніным абмяркоўвалі сцэнарыі).

Падводзячы вынікі, галоўны рэдактар студыі «Беларусьфільм» А. Асіпенка назваў некалькі сцэнарыяў, якія, на думку кіраўнікоў семінара, пасля невялікіх дорабак могуць быць запушчаны ў вытворчасць.

ЯНЫ ПРЫСЯГАЛІ РАДЗІМЕ

Новая дакументальная стужка кінастудыі «Беларусьфільм»

«Начдзіў Азін» прысвечана нашаму земляку, легендарнаму камандзіру 28-й дывізіі, якая праславілася сваімі подзвігамі ў гады грамадзянскай вайны. У Азін вадзіў сваіх «чырваназорных арлоў» у бой за вызваленне Казані, Іжэўска, Сарапула, Свардлоўска. У карціне выкарыстаны новыя, да гэтага часу невядомыя матэрыялы, звязаныя з жыццём і барацьбой камандзіра, у прыватнасці, успаміны Ларысы Рэйснер. З пачуццём глыбокай пашаны расказвае аб ім былы камандзір палка 28-й дывізіі, Маршал Савецкага Саюза В. Чуйкоў.

Пра баявы сцяг — сімвал доблесці і геройства, зняў кароткаметражную стужку малады рэжысёр

М. Жданоўскі па сцэнарыі І. Шахрая. «Сцяг і людзі» — так называецца гэтая дакументальная карціна. Яе героі — беларускі селянін Цяпін, які захаваў воінскі сцяг у гады Вялікай Айчынай вайны, прафесар Маскоўскага ўніверсітэта А. Гусеў, які ўзняў Чырвоны сцяг перамогай над Эльбрусам пасля выгнання фашыстаў з Каўказа. Захаваліся кадры, якія адлюстроўваюць іх подзвігі ў цяжкую ваенную пару.

Зараз у планах беларускіх кінадакументалістаў новыя фільмы пра сённяшні дзень Савецкай Арміі, пра воінаў-танкістаў Чырванаспляннай Беларускай ваеннай акругі. Намечаны здымкі поўнаметражнага фільма аб гераічнай абароне Магілёва — «Пядзь зямлі».

кага раённага дома культуры прывезлі на конкурс-агляд спектакляў «Трыбунал».

У конкурсе прынялі ўдзел пяць агітбрыгад — Магілёўскага дома культуры чыгуначнікаў, Краснапольскага, Слаўгарадскага і Асіповіцкага раённых дамоў культуры і аўтаномнага Магілёўскага раённага аддзела культуры.

Права ўдзельнічаць у рэспубліканскім конкурсе заваявалі народны тэатр Палаца культуры завода штучнага валакна, народны агітэатр мініяцюра «Усмешка», агітацыйна-мастацкая брыгада Асіповіцкага раённага дома культуры.

НА ПАВЕРЦЫ — НАРОДНЫЯ ТЭАТРЫ

Тры дні ў Магілёве праходзіў агляд-конкурс народных тэатраў, драматычных калектываў і агітацыйна-мастацкіх брыгад вобласці, прысвечаны слаўнаму юбілею нашай Радзімы. Народны тэатры Палаца культуры завода штучнага валакна і Бабруйскага гарадскога дома культуры паказалі спектаклі «Шасцёра любімых» па п'есе А. Арбузава (рэжысура заслужанай артысткі РСФСР Э. Міхайлавай, мастацтва афармленне В. Акулава) і «Амністыя» па п'есе М. Матушоўскага (рэжысёр за-

служаны дзедч культуры БССР Б. Шурын, мастак І. Чумакон).

Артысты-аматары народнага тэатра Магілёўскага дома культуры чыгуначнікаў сыгралі прэм'еру гераічнай камедыі «Голка і штык» А. Галіева (рэжысёр-пастаноўшчык Л. Марцуль, мастак В. Акулаў). Народны агітэатр мініяцюра «Усмешка» пазнаёміў са сваёй новай работай «Брыганціна ўзнімае ветразі» (рэжысёр У. Бараноўскі).

Удзельнікі драматычнага калектыву Горац-

ПАЎПРЭДЫ КІНО

Заслужанай павагай карыстаюцца ў працаўнікоў беларускіх вёсак кінамеханікі Яўген Хітрык з Баранавіцкага раёна, Пётр Шчукін з Лепельскага, Фёдар Лаўноўніч з Капыльскага, Анатоль Гадавец з Гродзенскага, Тамара Бахановіч з Асіповіцкага раёнаў і многія іх калегі. Тамара Бахановіч дабілася таго, што кожны жыхар вёскі Свіслач, дзе яна працуе, на працягу года 45 разоў пабываў у кіно.

Гэтыя і многія іншыя факты сапраўды творчага падыходу да справы кінаабслугоўвання насельніцтва, прапаганды лепшых мастацкіх, дакументальных і навукова-папулярных фільмаў, перадавага вопыту ў пра-

мысласці і сельскай гаспадарцы прывёў 19 лютага ў сваім дакладзе на рэспубліканскай нарадзе актыву работнікаў кіно старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінамастацкай У. В. Мацвееў.

Нарада абмеркавала ход выканання ў рэспубліцы задач, пастаўленых партыяй і ўрадам па кінаабслугоўванню насельніцтва, наметыла новыя рубяжы работнікаў кінасеткі і кінапракату, якія вынікаюць з рашэнняў снежанскага (1972 года) Пленума ЦК КПСС.

Прыняты сацыялістычны абавязальствы работнікаў кінасеткі і кінапракату БССР на 1973 год. Горача падтрымліваючы ініцыяты-

ву перадавых калектываў краіны па дэтэрмінаваму завяршэнню планаў трэцяга года п'яцігодкі, праваднікі самага масавага з мастацтваў далі слова выканаць гадавы план кінаабслугоўвання насельніцтва рэспублікі да 26 снежня, а план развіцця кінасеткі — да 1 снежня. Прадугледжана, у прыватнасці, абслужыць на працягу года не менш чым 118 мільёнаў гледачоў, у тым ліку 25,5 мільёна дзяцей, арганізаваць 240 тысяч сеансаў хранікальна-дакументальных, навукова-папулярных і сельскагаспадарчых фільмаў.

У рабоце нарады прынялі ўдзел намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў.

БЕЛТА.

У зале Рэспубліканскай нарады кінафікатараў Беларусі.

У ДЗВЯРАХ кабінета намесніка начальніка штаба ЧВВА генерал-маёра Аўчыннікава паказваюць афіцэр аддзела баявой падрыхтоўкі:

— Прынес план марш-кідка, — далажыў ён.

— Так хутка! — здзіўлена паглядзеў Аўчыннікаў.

— Ды справа ж, таварыш генерал, усім вядома: пад'ём, марш, атака...

Учэпным позіркам генерал акінуў падначаленага.

— Ну што ж, давайце паглядзім разам.

Чытаючы паперы ў папцы, генерал коротка запісваў на палях. Афіцэр паглядаў з хваляваннем. Няўжо ў чым-небудзь пралічыўся? Але тут жа сябе супакойваў — не можа быць. Усе разлікі звераны да апошняй лічбы.

Аляксандр Рыгоравіч энергічным рухам закрыў папку. Твар яго стаў строга.

— Дрэнна адпрацавалі марш.

— Дрэнна! — здзіўіўся афіцэр.

На ўсякі выпадак адкрыў папку для зверкі дэдачых. Але Аўчыннікаў заглядаць у паперы не стаў.

— У тэхнічных аперацыях у вас прамашак не знайшоў, тут усё ў парадку, а вось пра людзей вы забыліся.

Афіцэр здзіўіўся.

сабе. Сучасны бой — дынамічны і напружаны. Складаная тэхніка, але яшчэ больш складаныя людзі, якіх вучыць і вхоўвае генерал.

Па абавязку службы мне некалькі разоў давялося пачынаць у кабінете Аўчыннікава, пабыць з ім разам на вучэннях, слухаць яго гутаркі з афіцэрамі і салдатамі. ..Мотастралковы батальён, фарсіраваўшы раку, сустрэў моцнае супраціўленне «праціўніка» і быў спынены на беразе. Стварылася крытычная абстаноўка. Асабовы склад і баявыя машыны маглі трапіць пад згубны агонь «праціўніка».

Генерал-маёр Аўчыннікаў знаходзіўся разам з камбатам у цэнтры баявога парадку. Бывалы воін уважліва сачыў за ходам бою. На вучэнні ён спецыяльна стварыў такія ўмовы, якія патрабуюць ад камандзіра самастойных дзеянняў, ініцыятывы кемлівасці.

Генерал назіраў за дзеяннямі маладога камбата, які ўпершыню на гэтай пасадзе выконваў такую адказную задачу. Дарагая кожная секунда. Рашаецца лёс бою.

— Таварыш генерал, пераносу асноўныя сілы туды, — камбат паказаў пальцам у бок левага фланга, дзе па лагчыне непрыкметна для праціўніка рухаліся два боенатранспартэры.

— Малайчына! — адгукнуўся генерал. — Я так і думаю.

Неўзабаве лавіна машын, мотастралкі пад адхонам, праз дробны хмызняк, выйшлі на пазіцыю і ўдавалі па «праціўніку», не даўшы яму апамятацца. Бой ля ракі быў выйграны.

— Дзякуй, таварыш генерал, за цяжкі, але пэўна чыстае ўрок. Я ж, памятаю, скардзіўся на складанасць рэльефу, баяўся, што людзі не вытрымаюць гэткага выпрабавання, прасіў аблегчыць задачу, — сказаў камбат.

Генерал усміхнуўся і нічога не адказаў.

ЁСЦЬ НА Валагодчыне вёска Нікольская. Тут некалі пайшоў Саша Аўчыннікаў у першы клас, тут правёў першую баразну.

Быў калгасным брыгадзірам, камсамольскім сакратаром. Адсюль праводзіла яго ў далёкую дарогу маці. Генерал часта прыязджае ў родныя мясціны, з хваляваннем сустракаецца з сябрамі маладосці, пытаецца пра вясковую назвіны.

— Сёлета абавязкова зноў паеду да землякоў, — сказаў мне Аляксандр Рыгоравіч.

Глядзеў на каржакаватую фігуру генерала, на яго шырокі адкрыты твар, слухаў трохі акаючую спакойную гаворку, яго расказы пра землякоў, і думаў: два дамы ў старога салдата — Расія і Беларусь. І абодва — дарагія і блізкія яго сэрцу.

А. КОСАУ.

СПРАВА, ЯКОЯ ТЫ СЛУЖЫШ

ГЕНЕРАЛ

— План складаўся паводле інструкцыі.

— Паводле інструкцыі? А ў інструкцыі, як і ў статуце, між іншым, сказана, што камандзір павінен клапаціцца аб падначаленых. Гэта святая святых нашых армейскіх законаў.

Афіцэр стаяў, апусціўшы галаву. Аўчыннікаў узяў у яго папку.

— Колькі ў суткі воіны павіны адпачываць? Дзе і ў які час харчавацца? Калі рабці прывалы?

Афіцэр паціснуў плячыма:

— Такімі дэталямі не цікавіўся...

Шкада, вы ж рэшаце лёс бою. А ён залежыць у першую чаргу ад людзей. За імі апошняе слова ва ўсякім баі. Разумоўце, у баі! Падумаўце пра гэта...

Генерал аддаў афіцэру папку, падышоў да вакна. Раптам успомніўся яму самы цяжкі ў яго жыцці бой...

НА ПОДСТУПАХ да Беларусі на беразе ракі Ловаца ў руках гітлераўцаў была вышыня, якая панавала над мясцовасцю і прыкрывала раку. Называлася яна Святая гора.

Узяць вышыню было загадана атруду, якім камандаваў капітан Абаньшын. Намеснікам яго прызначылі капітана Аўчыннікава. Трэба было прайсці тры рады калючага дроту, знішчыць доты. Аўчыннікаў прапанаваў

такі план дзеянняў — штурмаваць вышыню не адразу, а пасля трэніровак і ўзяцця створанага самімі такога ж умацаванага пункта.

Байцы трэніраваліся ўдзень і ўначы. Дзейнічаць даводзілася ў вельмі цяжкіх умовах: шумела веснавая паводка, дзёмуў сыры вецер.

Вось тады капітан Аўчыннікаў можа ўпершыню так востра адчуў, як важна зберагчы кожнага салдата, як важна, каб у байцоў быў добры настрой, высокі маральны дух.

Толькі што закончылася трэніроўка. Азяблыя, мокрыя да касцей прыйшлі ў зямлянку байцы. У кутку на патроннай скрыні сядзеў бялявы, вяснушкаваты салдат. Ён задумлена глядзеў на палымя капцілкі, спяваў нейкую беларускую песню.

— Што, сябра, зажурыўся, — спытаў Аўчыннікаў.

— Дом успомніў, таварыш капітан, — цяжка ўздыхнуў салдат. — Побач мая Беларусь, рукою да яе падаць, за Ловаццю...

— Не тужы, — падбадзёрнуў камандзір. — Выкурым фашыста, у госці да цябе па дарозе заедзем.

А праз мінуту акружылі яго байцы і пайшла гаворка аб доме, аб родных, каханых... Эх, як хораша тады пагаварылі...

...Трасіруючыя кулі, ракеты паласавалі начную цемру. Зямля ўздрыгвала ад выбухаў. Камякі снегу і гразі ляцелі на байцоў. Кожны метр даваўся з вялікай цяжкасцю. У разгары бою загінуў капітан Абаньшын. Яго месца заняў Аўчыннікаў.

— За мной! — павёў ён салдат наперад.

Бой працягваўся цэлы дзень. Гітлераўцы зрабілі дзесяць контратак, каб узяць адабраную ў іх вышыню. Але савецкія воіны змагаліся мужна і стойка, выставілі да прыходу асноўных сіл. Вышыня была ўзята.

Камандарм Галіцкі пасля бою расцалаваў капітана Аўчыннікава, сваімі рукамі прымацаваў да яго гімнасцёркі ордэн Чырвонай Зоркі...

Яшчэ не адзін ордэн упрыгожыў потым грудзі афіцэра за высокую доблесць і адвагу ў баях пры вызваленні Беларусі, Польшчы, штурму Берліна.

ВОСЬ УЖО трыццаць год служыць ва Узброеных Сілах Аляксандр Рыгоравіч Аўчыннікаў. Камуніст-франтвік, ён працуе з маладым запалам і апантанасцю, спяшаецца аддаць моладзі усё, што ведае і ўме.

Салдацкая навука перамагаць не прыходзіць сама па

Сотні кіламетраў праляглі паміж пагранічнай заставай імя Завідава і Калінінскай вобласцю. Але адлегласць дружбе не перашкода. Памяць пра адважнага пагранічніка Аляксандра Завідава, які загінуў 28 год назад у няроўнай схватцы з парашальнікамі граніцы, аб'яднала воінаў і калінінцаў. Імя героя носіць застава, аб яго подзвігу расказваюць многія матэрыялы ў пачатку баявой славы. Імя пагранічніка на яго радзіме ў Калінінскай вобласці названы многія піячэрскае дружны. Землякі Аляксандра Завідава — частыя госці на заставе. Яны прыязджаюць ушанаваць памяць, сустрацца з воінамі, якія нясуць службу па ахове дзяржаўнай граніцы.

На здымку — землякі А. Завідава ў пачатку баявой славы заставы.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

ПАХОДЫ

КУРСКІ МЕРЫДЫЯН

Аляксею ПЫСІНУ.

Нічога ў памяці не сцерці:
Быў смерч над Курскаю дугою,
Стаялі між жыццём і смерцю
Мы на зямлі і над зямлёй.

Глядзі —
На поўнач і на поўдзень,
Праз дым апаленых палая.
Праз некла,
Дзе ніхто не пройдзе,
Праходзіў наш мерыдыян.

І колькі там, у родных далях,
Узводзячы за дзотам дзот,
Зямлі сваёй перакапалі
Дзесяткі, сотні нашых рот!

І аўтаматы і лапаты —
Усё на ўліку ў нас было.
За друга — друг
І брат — за брата! —
Адзінства гэта ў бой вяло.

Зямля ў акопах нас радзіла
І кроў цяжкіх байцоўскіх рцн
Неперарэзанаю жылай
Стаў Курскі наш мерыдыян.

Мы засланы край сабою —
Далей павёў на захад шлях,
Дзе пад вясклаваю дугою
Запалымей чырвоны сцяг.

Нічога ў памяці не сцерці:
Быў смерч над Курскаю дугою,
Ды не спалохаліся смерці,
Мы на дузе той агнявой.

ДЗЕ ІШЛІ НАШЫ РОТЫ...

Над Прыпяццю вялізнае сяло
З сыпучымі пяскамі.
Тут не адно стагоддзе адцівіло
Бялюткімі садамі.

Калісьці мы праходзілі зімой
Па вуліцах Нароўлі.
Быў за Нароўлю вельмі жорсткі бой,
Бой з ворагам няроўны.

Ільды насустрач па рацэ плылі —
Дрыгва, лясы, балоты.
Але упарта і жалезна ішлі
Наперад нашы роты.

Там зараслі даўно травой грудкі,
Насыпаныя намі...
Глядзяцца ў неба з жыта вясількі
Вясельнымі вачамі.

А на-над Прыпяццю — царыцай
рэк,—
Звініць, лунае песня.
Я ваяваў тут... І са мной навек
Цудоўнае Палессе.

ПОДЫХ АКІЯНУ

Вялікі мой і ціхі акіян.
Рыгор НЯКАН.

Ад вёскі ўдалеч бегла поле
Аж да калінавых палая.
Юнацтва нашага раздолле,
Наш залаты акіян!

Калі жанчыны жыта жалі, —
Снапы мы ў копы клалі ў золь.
Нас уздымалі ніваў хаалі
І апускалі зноў на дол.

Пайшлі мы сцежкамі крутымі
Праз дым, агонь і ураган.
«Калі ж, — пыталі, — зноў уздымеш
Ты нас, бурлівы акіян?»

Карпаты. Дукля. Перавалы
Праз мноства рэк, вяршынь, паляў.
І ўсюды хаалі —
Вал за валам —
Як гул баёў і шум бароў.

І воінам і партызанам,
Шмат давялося нам прайсці.
Свайму з нас кожны акіяну
Заўсёды кланяўся ў жыцці.

Заціхі грозныя віхуры
Над цёмным борам партызан.
Але шуміць, ты чуеш, бурны
Палёў і пушчаў акіян?

ВАСІЛЬ БЫКАЎ піша пра вайну. І не пісаць пра яе не можа. Гэта адчуваеш усё больш у кожным новым яго творы. Сёння ўжо можна гаварыць пра яго, менавіта быкаўскую, традыцыю. Яна сфарміравалася як імянінне паказваць паводзіны чалавека на вайне, яе радавога працаўніка, «чорнарабочага», таго, хто кожным крокам здабываў перамогу і таму так добра ведаў цану гэтай перамогі над ворагам.

Было б няправільна, аднак, кожны новы твор В. Быкава ацэньваць толькі як традыцыйны. Няма падстаў, як тое яшчэ нядаўна рабілася, кідаць пісьменніку дакоры ў тым, што ён нібы топчачца на адным месцы, на ім самім выбраным «пятачку», і не выходзіць на шырокае поле ваенных баталій. Па-першае, шырыня пісьменніцкага даследчага «ўчастку» не мераецца апэратыўнай прасторай для размяшчэння палкоў і дывізіяў, бо мастак заклапочаны больш глыбінёй даследавання індывідуальнага характару. Па-другое, перад нядаўняй апавесцю «Дажыць да світання» (часопіс «Маладосць», № 1, 1973 г.) былі яно тры запар «выхады» пісьменніка за лінію фронту, у варожы тыл, дзе ішла народная вайна. І зусім слушна зазначае В. Каваленка («Неман, № 1, 1973 г.), што В. Быкаў «звярнуўся да тэмы партызанскай барацьбы з-за больш адкрытай маральнай аголенасці дзеянняў і ўчынкаў удзельнікаў гэтай барацьбы».

Аператыўная прастора для В. Быкава вымяраецца якраз тымі абсягамі, якія дазваляюць яму псіхалагічна абгрунтаваць сутнасць савецкага чалавека на вайне, раскрыць гэтую сутнасць у абставінах, тыповых для абранага пісьменнікам часу. Пісьменнік разумее творчасць па-гоўкаўску, як спалучэнне мноства дробязей у адно больш-менш буйнае цэлае дасканалай формы. Ён паказвае жыццё, сацыяльнае змаганне, характары пад павелічальным шклем сваёй творчай фантазіі, што абаяраецца галоўным чынам на асабісты вопыт.

Аповесць «Дажыць да світання» ўваскраша падзеі першых месяцаў вайны. Сюжэт разгортваецца ў канцы лістапада сорак першага, калі, як вядома, нашы войскі вялі цяжкія абараняльныя баі, калі байцы Заходняга фронту сэрцам пачулі голас палітрука Клочкова: «Вялікая Расія, але адступаць няма куды, здаў Масква!». Гэта быў адзін з самых напружаных момантаў вайны, адна з яе шматлікіх кульмінацый. Пісьменнік, верны жыццёвай праўдзе, верны сваім творчым прыняцям, даследуе паводзіны невялікай групы савецкіх воінаў, што кіруюцца ў варожы тыл, за лінію фронту, на выкананне важнага задання.

Выходзяць на баявую апэрацыю зусім новыя людзі, якіх трэба згуртаваць, пераканаць, абагрэць бацькоўскім клопатам камандзіра. Маладога камандзіра, да якога слова «бацькоўскім» не надта стасуецца. Званне лейтэнанта Іваноўскі атрымаў незадоўга да таго, як пачалася вайна. Паказаць, як у пенле першых месяцаў вайны сталела ў юнака мужнасць, як правяралася вайной чалавечнасць, як прыходзіла воля да перамогі над ворагам і як яна брала верх над збінтэжанацю ад першых ваенных няўдач, над роспаччу, адчаем — ці не такі галоўны творчы клопат Быкава на гэты раз?

Жыццё групы разведчыкаў баявога падраздзялення пададзена сцісла, скупа, але тымі яркавымі штрыхамі,

што высвечваюць самыя глыбіні ваеннага побыту, даступны чалавеку, якога абпаліў пакар вайны. А менавіта такім і з'яўляецца Васіль Быкаў. Ён не гісторык, але апавядае пра ўсё гістарычна дакладна, далікатна пераводзячы гісторыю ў маральна-этычны план. Пісьменнік не гаворыць у лоб пра адступленне, ён робіць гэта мімаходзь, абгрунтоўваючы канчаткова і беспаваротнае рашэнне — пераходзіць перадавую лінію фронту «тут і цяпер, таму што колькі можна адкладваць! І так ён чакаў амаль шэсць сутак — было зусім блізка, якіх трыццаць кіламетраў, стала шэсцьдзесят».

Перадгісторыя галоўнага героя — з тых звыклых для першага этапа вайны, калі ў цяжкіх абараняльных баіх трэба было і знясільваць ворага, і ашчадна размяркоўваць свае сілы. Хоць не заўсёды гэта ўдавалася. Вайна ёсць вайна. Яна выяўляе ў кожным тое, на што ён здатны, выяўляе і адмоўныя рысы характару. Як важна пісьменніку прасачыць станаўленне

ад таго, што не дае спакою, ды і хадзіў бы з плямай акружэнца. А так з вуснаў генерала прагучала найсправядлівейшае: «Ерунда! Яго ўжо праверылі. Немцы праверылі. А гэта будзе другой праверкай». Праз суткі, калі група з дзесяці чалавек была гатова, той жа генерал па-бацькоўску блаславіў іх на ратны подзвіг: «Сыні! Вы ведаеце, куды ідзеце? Ведаеце, што будзе цяжка? Але трэба. Бачыце, мяце... Авіяцыя на прыколе. На вас уся надзея...».

Не адна спагада, а і справядліваць генерала ўзнімалі дух лейтэнанта. «Які з гэтай хвіліны гатовы быў на ўсё, абы толькі выканаць баявую задачу. Нават смерць у гэты час не здавалася яму чымсьці жахлівым, ён гатовы быў рызыкаваць жыццём, калі гэта спатрэбіцца для Радзімы».

Гэта не прыгожыя словы, а выяўленне тых глыбінных імпульсаў, што вялі лейтэнанта па дарогах вайны. Хай сабе ўзбочнымі, але вельмі важнымі сцэжкам, праз выпрабаванне

заставе? Побач з ім баец Півавараў, які рос у сям'і настаўніка, што падымала ўсіх дактароў на ногі, калі хварэў яе сын. У Піваварава таксама высокі патэнцыял мужнасці...

Уплыў сацыяльных перадаваўных умоў на фарміраванне характару Іваноўскага прасочаны ў апавесці без той паўнаты, на якую спадзяешся. Была, праўда, у Ігара Іваноўскага адна немалаважная для сфарміравання цэльнага характару акалічнасць, якую аўтар і падае як вызначальную.

Падлетак Ігар падвёў блізкага чалавека, з якім пасябраваў. Неразумны блазескі ўчынак (выкраданне лодкі) запаў хлопцу ў душу моцна. І калі ён уступіў у самастойнае жыццё, сумленнасць, праўдзівасць, мужнасць сталі вызначальнымі рысамі характару. Дзяцінства тых, хто ўступаў у вайну юнакамі, жывілася рамантыкай высокіх спраў і ўчынкаў і адкрытай пагардай да ілжывага, нізкага, пачварнага.

І ў юначыя гады, калі малады

ПАТЭНЦЫЯЛ МУЖНАСЦІ

Ул. ЮРЭВІЧ

мужнасці, без якой на вайне цяжка! Мужнасць — рэч складаная і не такая выяўная, як гэта з першага позірку здаецца. Не разгубіцца, сустрапіць з ворака на ворака ворага, — мужнасць. Паўзці праз лінію фронту, калі невядома, дзе прытаіўся вораг, — мужнасць. Здольнасць прыняць агонь на сябе, каб выратавалася як мага больш тваіх таварышаў, — мужнасць. Але ж мужнасць мае і менш прыкметную выяўнасць.

На самым пачатку дарогі ў невядомасць, калі разведчыкаў «нішто болей не прыкрывала ад таго перадавога акупа», калі «над плагам узграўся сапраўдны ракетны пакар», наладжаны ворагам, у аднаго з байцоў, самага маладога — Судніка, вінтоўка «з засярагалыніка сасочыла» і стрэліла. Стрэліла, калі страляць нельга было. Вынік — страшны. Загінулі цяжка паранены Кудравец і Шалудзяк, якога лейтэнант паслаў забраць параненага. У групе засталася восем.

У такую хвіліну рашэнне адно — расстраляць віноўніка. На гэта падбівалі некаторыя з групы, абураныя здарэннем. Колькі ж трэба было мужнасці, той, што схавана недзе глыбока ўнутры, каб не сарвацца, не пайсці за першымі эмоцыямі. Але «лейтэнант меў арганічную агіду да такога звычайнага на вайне пакарання, калі без таго гінулі тысячы». Перамагла зноў-такі мужнасць.

Мужнасць не пакінула лейтэнанта і тады, калі ён з двума ўпалелымі разведчыкамі перайшоў лінію фронту і з'явіўся ў штаб арміі, каб «дала-жыць аб усім, што здарылася за два тыдні іх блукання па німецкіх тылах». Не пакінула яго мужнасць і тады, калі ў прысутнасці начальніка разведкі арміі, які, аднёсся да лейтэнанта-акружэнца «без асаблівай увагі», выпаліў смела: «Палкоўнік не хоча разбірацца, таварыш генерал!».

Калі б лейтэнант не перасіліў у сабе страху, абыйкава адступіўся

мужнасці сваёй і сваіх падначаленых.

Характар Іваноўскага пададзены ў апавесці буйнымі планами і ў тым дынамічным развіцці, якое абумоўліваўся прынятай для сюжэта абмежаванасцю часу. Гэта — традыцыйна ўжо для В. Быкава: укладвацца ў строгія кампазіцыйныя рамкі. Таму такая насычанасць дзеяннямі, ўчынкамі, такіх рэзкіх паваротаў падзей, такая імгненная рэакцыя на іх.

Дакараючы часам В. Быкава ў задзеннасці пэўных сітуацый, нават катэгарычна свярджваючы, што «так у жыцці не бывае», мы забываемся на адну вельмі слушную думку, якую выказаў у свой час М. Дабралюбаў пра неабходнасць інтэнсіўнага мыслення мастака. «Зразумець ісціну, — значыць крытык — можа кожны разумны чалавек, імкнучыся да добра павінен і хоча кожны чалавек, не пазбаўлены высакаронасці душы. Але моцна адчуць і праўду, і дабро, знайсці і жыццё і характэр, выявіць іх у прыгожых і акрэсленых вобразах — гэта можа толькі паэт і наогул мастак».

Аўтар апавесці «Дажыць да світання» моцна адчувае праўду і дабро. Больш таго, ён жадае, каб гэтак жа моцна іх адчулі тыя, хто будзе чытаць твор. Таму так заклапочаны ён пра псіхалагічную абгрунтаванасць кожнага кроку людзей, якія трапілі ў поле зроку пісьменніка.

Вядучы «пафас» (як не стасуецца гэтае слова да засяроджанай манеры апавядання!) характару Іваноўскага — незгінальная сіла духу, нязломнасць волі, той высокі патэнцыял мужнасці, што ўласцівы сапраўды народнаму характару і які так шматзначна выяўлюся на вайне.

Дзе вытокі гэтага пафасу? Ці варта шукаць іх у біяграфіі героя, які жыў падлеткам-самапасам на пагран-

лейтэнант едзе ў пункт першага прызначэння ў Гродна, ён не здраджвае высакаронасці сваёй душы. Спатканне з дзяўчынай Янінай у цягніку, вандровка з ёй праз усю чэрвеньскую ноч па горадзе поўныя цяглівай чысціні. Гэта лішні раз выяўляе ў Іваноўскім чалавека, які пазней уступіць у складанае ўзаемадзяненне з абставінамі па-чалавечаму чыста і высакародна.

Калі гаварыць пра рэтраспектыўныя планы апавесці, увядзеньня дзеяў вытлумачэння перадгісторыі галоўнага героя, дык яны напісаны ніжэй магчымасцей аўтара, на ніжэйшым узроўні псіхалагічнай абгрунтаванасці, без тых штрыхоў і падрабязнасцей, на якіх можна ўявіць агульную карціну перадаваўнай пары. Яны маюць характар ўстаўных навіл, бо неабходны ў агульнай кампазіцыі як разрадка пасля драматычна напружаных раздзелаў.

Па-быкаўску вострыя павароты лёсу даюць магчымасць выявіць у характары найгалоўнейшае — усё той самы патэнцыял мужнасці. Нямецкай базы на тым месцы, дзе яе засек Іваноўскі, няма. Толькі голыя слупы, без дроту. Базу вораг непамясціў. А столькі ж патрачана высілках — спачатку ішлі на квішках, потым паўзлі па-пластунску. Страцілі дваіх. Наткнуліся на немцаў. Іваноўскага паранілі ў плячо. Знік Ханімаў. Знайшлі яго цяжка параненага. Цягнуць на лыжах па чарзе — Іваноўскі і Півавараў. Спыніліся ў супроцьтанкавым рове. Ідучь двое. Базы не знаходзяць нідзе ў бліжэйшым наваколлі.

Аўтар адчувае сябе ўпэўненым, паказваючы прадметна, адчувальна кожны крок невялічкай групы, пакуль яны разам. І некай нечаканай парушае гэты прыняцты, калі шасцёра ідучыца назад, у часць, забываючыся пра гэтых шасцёрых. Ці вярнуліся яны — задаеш такое пытанне, бо лёс іх не прасочаны да канца.

З КЛОПАТАМ АБ ЮНЫМ ЧЫТАЧУ

ВІНІКАМ мінула года быў прысвечаны чарговы сход секцыі дзіцячай літаратуры Саюза пісьменнікаў. З дакладам выступіў старшыня бюро секцыі Васіль Хомчанка. Ён адзначыў, што за год шмат зроблена на прапагандзе творчай дзіцячай, праедзены шэраг сустрэч, якія былі карыснымі і пісьменнікам, і чытачам.

У прыватнасці, летась у Мінску адбылося урачыстае адкрыццё Усесаюзнага тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі. Лагічным

завяршэннем яго быў Усесаюзны сімпозіум «Праблемы інтэрнацыянальнага выхавання ў нашай літаратуры». Глыбокі і змястоўны атрымаўся на сімпозіуме даклад Еўдакіі Лось, якая разгледзела гэтыя праблемы ў беларускай літаратуры. Адзін з нумароў часопіса «Детская литература» расказаў аб Усесаюзнаму чытачу пра беларускіх дзіцячых пісьменнікаў.

Значную частку свайго выступлення В. Хом-

чанка прысвяціў аналізу дзіцячай прозы і паз-зіі мінула года. Ён ад-нёс да набываў літаратуры года апавесці П. Міско «Наваёллы», С. Александровіча «На шырокі прастор», Ул. Машкова «Я сам», «Але-севу кніжку» К. Кірзенкі.

Сярод кніг паззі В. Хомчанка адзначае зборнікі вершаў В. Зудэна «Сонечны клубочак», Н. Галноўскай «Сяргейкаў параход», С. Шушкевіча «Колькі кіпцікаў у кошкі».

Прыемна, што летась

выйшла шмат перакладаў беларускіх аўтараў на рускую мову, а таксама на іншыя мовы народаў СССР. У ліку лепшых дакладчык назваў кнігу Е. Лось «Сінія дні», якая выйшла ў Маскве.

Але не ўсе кніжкі адпавядаюць высокім патрабаванням. Так, зборнік апавяданняў С. Грахоўскага «Агеньчык у акне», на думку В. Хомчанкі, атрымаўся тэматычна разрозненым. У кніжцы «Званкі званокі» Ул. Ляпёшкіна шмат слабых вершаў.

Уладзімір Юрэвіч слушна заўважыў, што ў дзіцячай літаратуры слаба паказана сённяшня школа, настаўнік,

мова, якой пішуць літаратары, адрозніваецца ад той, якой карыстаюцца вучні. Пісьменнікі часта адстаюць ад жыцця. Больш цяжка іх павінны стаць кантакты з педагогамі. Адных выступленняў перад чытачамі мала. Магчыма, варта наладзіць шэфства над школай.

Алесь Якімовіч прапанаваў членам бюро секцыі часцей заглядаць у планы савета па дзіцячай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў СССР. Там разглядаецца шмат тэм, абмеркаванне якіх было б цікавым і ў Беларусі.

Цікавым было выступленне Янікі Брыля. Пісьменнік лямчэ раз на-

помніў на неабходнасць выдання ў рэспубліцы серыі «Жыццё выдатных людзей». Аб ажыццяўленні гэтай добрай задумкі павінны паклапаціцца дзіцячыя рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Некалькі заўваг па арганізацыйных пытаннях зрабіў Станіслаў Шушкевіч.

На сходзе абраны новы склад бюро секцыі дзіцячай літаратуры. У яго ўвайшлі — П. Кавалёў (старшыня), Ул. Юрэвіч (намеснік старшыні), М. Гамолка (секратар), Э. Аляхавец, А. Васілевіч, В. Вітка, А. Вольскі, В. Зуёнак, В. Хомчанка, А. Якімовіч.

Уся ўвага — на дваіх, якія абмываюць сваёй крывёю кожную пядзю зямлі, роднай зямлі, на якой ходзіць вораг. «Чорная» работа на вайне паказана В. Быкавым з той ступенню дакладнасці, якая па сіле толькі відавочцам.

Базы няма. Толькі застаецца загад знішчыць яе. Іваноўскі і Півавараў падыходзяць да вёскі. Лейтэнант ідзе першым, натыкаецца на вартавога.

Паголя востры удар у плячо. Апошнім напружаннем волі Іваноўскі даб'ягае да Піваварава. Баец валачы на сабе лейтэнанта. «Гінуць ён не хацеў, пакуль быў жывы, гатовы быў змагацца хоць усю ноч, суткі, хоць вечнасць, абы ўцалелі, выжыць, дабрыцца да сваіх». Лейтэнант глядзеў з надзеяй на свайго баявога папалечніка, дзівіўся, адкуль «яшчэ бралася ў гэтага хліпкага, заморанага з выгляду хлопца» сіла. Але «ён ведаў, што калі хлопца ўпадзец і не здолеюць падняцца, ён далей будзе паўзіці. Бо які-ніякі паратунак у іх наперадзе, ззаду ж іх пільнавала смерць».

Яны прытуліліся ў лазні, што за 200 метраў ад вёскі, дзе немцы. Яны засталіся без харчу, без вады, без лыж, а снег — па калена. Лейтэнант «на пакутным рубяжы між жыццём і смерцю».

Ззаду былі немцы, наперадзе таксама. Але наперадзе яшчэ і змаганне, хоць да апошняга стрэлу. «Каб выжыць, трэба было перамагчы, але перамагчы можна было толькі выжыўшы — у такое чортава кола загналашы — у такую вайну. Абараняючы сябе і краіну, трэба было забіць не адчаго, а шмат, і чым больш было забіта, тым больш надзейным было існаванне аднаго і ўсіх. Жыццё праз пагібель ворага — так насыпна працуе думка Іваноўскага, ваяўнічага гуманіста. Яго адданасць агульнай справе, вернасць загаду, бескарыслівасць кожнага кроку ўспрымаюцца як асаблівасць сацыяльнай псіхалогіі чалавека, выхаванага на рэвалюцыйным вопыце пакаленняў. Гэта канкрэтнае, не дзеля гучнай фразы, выяўленне савецкага патрыятызму.

Актыўная думка робіць мабільным, нават дынамічным унутранае жыццё героя, якога цяжкія раны скавалі. Півавараў ідзе ў вёску па лыжы, каб даставіць лейтэнанта праз лінію фронту да сваіх. Іваноўскі адзін. Але не ў роспачы, толькі час ад часу ў забыцці. «Яго вырвалі з забыцця стрэлы... Іваноўскі падхапіўся на локаць, але ў грудзях у яго штосьці сціснулася, ад болю заняло дыханне...» Дакладны стан чалавека. Чалавека знішчанага і поўнага веры, што трэба жыць, а дзеля гэтага трэба паўзіці. І ён паўзе. Паўзе тым самым шляхам, па якім паслаў Піваварава.

Натыкаецца на забітага і ўжо змёрлага таварыша.

У аповесці шмат крыві, шмат смярдзей. Але хіба іх менш было на вайне, асабліва ў тую страшную зіму 41-га? Каб было менш, хіба гаварылі б мы і сёння яшчэ пра багата палітую крывёю сваіх сыноў родную зямлю? Гаворым жа мы гэта стрымана, гэта горкі ўспамін пра жывую рэальнасць нядаўняга мінулага.

Так і ў аповесці Быкава. Усё, пра што апавядае пісьменнік, жывая рэальнасць. Свет з'яў і вобразаў, створаных пісьменнікам, не аднамерны, ён аб'ёмны, унутрана дынамічны, скіраваны на сцвярдзенне жыцця.

Іваноўскі і смяртэльна паранены не адступае. Заключаны раздзел — гэта апафеоз, перамагае жыццё. Лейтэнант збірае апошнія сілы, каб «толькі дажыць да святання». Ён выпаўзае на дарогу, спадзеючыся сустрэць там першую машыну з немцамі і ўзарваць яе.

Але злая іронія няўмольнага лёсу бярэ верх: «Пасля столькіх смярдзей, пакут і перажыванняў замест базы боепрыпасаў, замест генерала ў шыкоўным «опель-адмірале» і нават штабнага, з партфелем палкоўніка яму наканавана ўзарваць двух нягелтых абознікаў з возам саломы».

Іваноўскі не адступае, хоць мэта падзвігу драбнее. Ён узрывае гранату тады, калі адзін немец падыходзіць зусім блізка...

Эмацыянальны змест аповесці — гэта трагічная радасць быцця чалавека на вайне, якая абавязкова закончыцца перамогай народа, бо яе здабываюць такія людзі, як Іваноўскі, як Півавараў.

Мы прымаем за бяспрэчную ісціну формулу ваенных гісторыкаў: «Крыніцай нашай перамогі з'явілася духоўная моц савецкага народа, які вытрымаў націск ворага і выйшаў пераможцам таму, што ўсведамляў справядлівую мэту вайны, змагаўся за Сацыялістычную Айчыну, за сваю светлую будучыню». Для мастака, які піша пра вайну, гэтая формула вымагае выяўлення той самай ісціны толькі з захаваннем усёй яркасці, усёй сілы і паўнаты непасрэднага эмацыянальнага ўражання. Тым і вялікі чалавек, што адчувае сябе часткай народа, які лейтэнант Іваноўскі.

У аповесці Васіля Быкава «Дажыць да святання» мы бачым само жыццё. Сутыкаемся з жывой з'явай ва ўсёй яе цэласнасці і непаўторнай індывідуальнасці. Сутнасць яе тут матэрыялізуецца словам у канкрэтных адзінаках з'яваў, даючы магчымасць глыбей і дакладней успрыняць характэрныя падзвігі на вайне, якое існуе аб'ектыўна, хоць не заўсёды кідаецца ў прыёмы павярхоўнага позірку.

НА МОВАХ БРАТНІХ НАРОДАЎ

У маскоўскім выдавецтве «Детская литература» выйшла ў свет стотысячным тыражом кніга Станіслава Шускевіча «Адважны Март», прысвечаная жыццю і падзвігам Героя Савецкага Саюза Марата Казя. На рускую мову кнігу пераклала Т. Медзвяднова, мастак — М. Сакалоў.

Аповесць Арнадзія Марціновіча «Неадкрыты востраў» выдадзена ў Кішынёве. Перанлад на малдаўскую мову зрабіў С. Вангелі. Мастак М. Пракаленка. Тыраж — 15 тысяч экзэмпляраў.

САВЕЦКАЯ шматнацыянальная літаратура... Сцвярджаючы камуністычныя ідэалы, яна нясе народам свету ў яркай мастацкай форме праўдзівае, страшнае слова аб нашай рэчаіснасці, расказвае аб велічных здзяйсненнях савецкіх людзей, якія будуць камуністычнае грамадства. Паспехі літаратуры і мастацтва краіны сацыялізму — несумненныя. За слаўнае п'яцідзесяцігоддзе нязмерна вырас яе міжнародны аўтарытэт.

Менавіта гэта прымушае буржуазных ідэолагаў яшчэ больш вытанчана і інтэнсіўна весці вайну супраць літаратуры сацыялістычнага рэалізму, супраць камуністычнай ідэйнасці і партыйнасці мастацкай творчасці.

Так званыя саветалогі за мяжой, змагаючыся супраць ідэй сацыялізму, імкнуцца дасягнуць сваёй мэты рознымі шляхамі, у прыватнасці, сеюць у асяроддзі інтэлігенцыі капіталістычных краін недавер да тых цудоўных умоў, якія створаны ў нас для плённага развіцця мастацкай творчасці, прапагандаюць псеўданавуковыя тэорыі і канцэпцыі, разлічаныя на раслаенне інтэлігенцыі краіны сацыялізму, і перш за ўсё, Савецкага Саюза. Але як бы ні маскіраваліся буржуазныя прапагандысты, робячы выгляд, што яны нібыта «клапоцацца» аб творчым развіцці савецкай культуры, ім не хаваць сваіх сапраўдных намераў раскалоць рады савецкай інтэлігенцыі, аслабіць кіруючую ролю КПСС у развіцці мастацкай культуры сацыялізму. Дарэмныя патугі паноў-антыкамуністаў, бо «...усе іх спробы, — як рашуча адзначылі ў сваім пісьме Цэнтральнаму Камітэту КПСС дэлегаты Пятага з'езда савецкіх пісьменнікаў, — асуджаны на прарвалі Савецкіх пісьменнікаў выступаюць з'яднанымі радамі, яны бязмежна адданы партыі і народу».

Ва ўмовах вострай ідэалагічнай барацьбы на савецкую эстэтычную навуку, літаратуразнаўства ўскладаецца асабліва адказнасць у развясненні розных рэакцыйных, антыкамуністычных і антысавецкіх тэндэнцый і канцэпцый.

У гэтых адносінах выклікае вялікую цікавасць зборнік артыкулаў «Ідэалагічная барацьба ў літаратуры і эстэтыцы», які выданы ў мінулым годзе ў Маскве. Аўтары падвяргаюць аналізу і крытыцы сучасную буржуазную эстэтыку, паказваюць яе ідэйную і навуковую беспадстаўнасць і банкруцтва.

Асабліваю ўвагу звяртае на сябе артыкул У. Шчарбіна «Шлях сацыялізму, шлях мастацтва». Прасочваючы на багатым фактычным матэрыяле, як ідэолагі буржуазнага свету імкнуцца ачарніць дасягненні сацыялізму, асновы яго палітычнай і духоўнай культуры, усяляк абгаварыць, увесці паклёп на савецкае грамадства, не грэбуючы ніякімі злоснымі выдумкамі аб жыцці нашай краіны і брацкіх краін сацыялізму, аўтар у артыкуле бязлітасна крытыкуе погляды прадстаўнікоў буржуазнай ідэалогіі, якія выступаюць супраць асноўных прынцыпаў савецкай літаратуры і мастацтва — партыйнасці і народнасці.

Рэвізуючы асноўныя прынцыпы навуковага сацыялізму, рэальны вопыт развіцця сацыялістычнай культуры і мастацтва, ідэолагі антыкамунізму і аўтары-рэвізіяністы тыпу Э. Фішара, Р. Гарадзі, В. Страды свае меркаванні развіваюць перш за ўсё ў аспекце асобы. Ім не падабаецца, што савецкія пісьменнікі ствараюць героічныя цэласныя характары, уключаюць чалавека ў працу, ім не падабаецца характар узаемаадносін савецкага чалавека з грамадствам у самім жыцці і літаратуры, яго гатоўнасць да самаахвярнасці ў імя здзяйснення велічных героічных спраў. Буржуазныя рэвізіяністы ад эстэтыкі намагваюцца прадставіць рухаючым фактарам і зместам мастацтва толькі пафас адмаўлення. «Мастак заўсёды быў больш крытыкам грамадства, чым яго апалагетам», — піша амерыканскі тэарэтык мастацтва Макс Рызер. Тое ж у тракце Альбера Камю «Міф аб Сізіфе»: «Мастацтва верна служыць толькі адмаўляючай думкай». Па сцвярдзенню філосафа Герберта Маркузе, які жыве

«Ідэалагічная барацьба ў літаратуры і эстэтыцы». Зборнік артыкулаў. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1972.

КРЫТЫКА БУРЖУАЗНАЙ ІДЭАЛОГІІ

ў ЗША, сапраўднае мастацтва заўсёды ў апозіцыі да грамадства...

Такім чынам, як падкрэслівае аўтар артыкула У. Шчарбіна, палажэнне аб непазбежнасці канфлікту асобы і грамадства — адзін з асноўных тэзісаў антыкамуністычнай прапаганды, накіраванай супраць асноў сацыялізму.

Насуперак гістарычным фактам, насуперак нашай савецкай рэчаіснасці буржуазныя ідэолагі, што займаюцца «антрапалагічнымі» даследаваннямі ў галіне літаратуры, лезуць са скуры, каб даказаць, нібыта рэвалюцыя і сацыялізм не змянілі чалавека. Разглядаючы творы савецкіх пісьменнікаў, тэндэнцыйныя замежныя літаратуразнаўцы робяць выгляд, што яны не заўважаюць тыповых новых рысаў сацыялістычнай асобы, і па зусім зразумелых прычынах спрабуюць растварыць іх ва «ўсеагульных», «агульначалавечых» стандартах...

У пацярджаным выказаных У. Шчарбінам думак вярта нагадаць зусім свежы факт. Нядаўна (матэрыялы аб гэтым змешчаны ў «Літаратурнай газетзе» ад 14 лютага г. г.) у заходнегерманскай газеце «Вельт дэс бухес» выступіла з рэцэнзіяй на аповесць Васіля Быкава «Сотнікаў» Шарлота Шмітц. Скажона вытлумачыўшы сэнс твора, аўтар рэцэнзіі вельмі тэндэнцыйна тлумачыць і паводзіны Сотнікава: героя, які бясстрашна ідзе на пакутніцкую гібель, з верай у сваю справядлівую справу, Ш. Шмітц называе «маралістам з ... бяссэнсавай ахвярай смерцю».

Што ж, аўтар аповесці, беларускі пісьменнік Васіль Быкаў у сваім адказе даў дастойную водпаведзь рэцэнзенту заходнегерманскай газеты:

«Упэўнен, што любыя спробы замесных «спецыялістаў» сказіць нашы задумы, сказіць сутнасць нашых кніг дарэмныя. Спадзяюся, што непрадзяты чытач ясна бачыць сапраўдны гуманістычны сэнс савецкай літаратуры і яго не сабіюць з толку рэцэнзенты, падобныя Ш. Шмітц».

У артыкулах аб савецкай літаратуры апошніх гадоў заходнегерманскі крытык Барбара Бодэ і амерыканскі «саветолог» Джордж Гібан намагваюцца ўнушыць чытачу думку, нібыта ідэйная яснасць пазіцыі пісьменніка, раскрыццё ім сацыяльнай прыроды характараў героя пазбаўляюць твор духоўнай натуральнасці і глыбіні. Менавіта з такіх пазіцый разглядаюць буржуазныя літаратуразнаўцы творы савецкай літаратуры нашых дзён. Калі ў асобных творах некаторых пісьменнікаў яны знаходзяць, напрыклад, прыкметы абстрактнага гуманізму, дэгразацыі, гэтыя творы ўхваляюцца. І наадварот, усяляк прыніжаюцца мастацкія вартасці кніг, у якіх акрэслена выяўлены марксісцка-ленінскі светапогляд пісьменніка. Ідэолагі рэакцыі нават павучаюць, каго вярта з пісьменнікаў адзначыць, вылучыць, а на каго не звяртаць увагі...

У. Шчарбіна ў канцы артыкула звяртае ўвагу на неабходнасць яшчэ больш наступальна, больш актыўна весці барацьбу з антыкамунізмам, з замежнымі зласліўцамі ад літаратуразнаўства. Менавіта аб гэтым гаворыцца ў рэзалюцыі XXIV з'езда КПСС:

«Галоўнае ў ідэалагічнай рабоце партыі — прапаганда ідэй марксізму-ленінізму, непрымірымая наступальная барацьба супраць буржуазнай і рэвізіянісцкай ідэалогіі».

Няма сумнення, што чытач з не меншай цікавасцю і вялікай карысцю для сябе пазнаёміцца і з артыкуламі астатніх дзеячў аўтару зборніка, такімі, як «Буржуазнае амерыканскае грамадства і літаратура», «Літаратуразнаўства ў ЗША і антыкамунізм», «Сацыялістычны рэалізм і «саветалогія» і іншымі.

Я. КАРШУКОУ.

АДНЫМ З САМЫХ юных падрыўнікоў у брыгадзе Мікалая Мікалаевіча Розава быў Федзя Каранец. Ён прыйшоў з партызанскай вёскі Вярхуціна Старадарожскага раёна. Тады яму было толькі пятнаццаць год. Прыйшоў разам з усёй сваёй сям'ёй. Актыўнымі партызанамі сталі яго маці, сястра Ксеня, муж сястры і нават самы меншы брат — Андрэйка, якому тады было ўсяго дзевяць год. Гэты хлопчык потым быў пры штабе, меў карабін і выконваў некаторыя даручэнні камандвання, удзельнічаў у баях яму, вядома, не дазвалялі, але хлопчык у цяжкія моманты нечакана для ўсіх з'яўляўся ў самых небяспечных месцах.

Аднаго разу ён, як з-пад зямлі, вынырнуў у час штурму чыгуначнай станцыі Вярхуціна, з адным адважным партызанам кінуўся на дот і быў цяжка паранены. Вылечыўся ў атрадзе і потым ваяваў да самай Перамогі.

Цяжкі партызанскі шлях прайшла маці Федзі і Андрэя Марыя Яфімаўна. Ёй было тады больш пяцідзесяці год, і не для яе былі штодзённыя пакутлівыя паходы, голад і холад, бяссонныя трывожныя ночы. Аднак жанчына мужна пераадолявала ўсе выпрабаванні. Ні аднаго дня, ніводнай гадзіны яна не была ў атрадзе непатрэбным чалавекам. У большасці выпадкаў яна абслугоўвала партызанскую друкарню, а то брала санітарную сумку і разам з атрадам, следам за сваімі дзецьмі ішла на баявыя аперацыі. Ішла крокамі ў дзесяці ад Федзі, ад Ксені, яе мужа і, вядома, не аб сабе ў гэты час думала, не аб сабе трывожылася: яе душа балела аб сям'і...

Прывычалася ўжо маці да ўсякай небяспекі, прывыкла кожны дзень выпраўляць сваіх дзяцей у бой і з трывожнай нецярплінасцю чакаць іх звароту. Прывычалася сама хадзіць на баявыя заданні з атрадам і перавязваць раненых, памагаць ім у самых цяжкіх умовах. Ды не магла толькі прывыкнуць да аднаго: назіраць, як яе дзеці ідуць у атаку, баючыся за іх кожную хвіліну — вось-вось паласне з кулямётаў вораг, і, магчыма, уся сям'я загіне адразу. Трывожылася яшчэ і за Андрэйку, які кожны момант мог вынырнуць з кустоў — дарма, што загадалі яму не пакідаць

лагер. Хіба ж вытрымае гэтае хлапанне: хіба не сарвецца ды не дагоіцца атрад перад самымі баявымі пазіцыямі?

Партызаны ідуць у атаку... А маці не ведае, што рабіць, каб дапамагчы дзецям. Каб можна было як-небудзь перанесці ўсё на сябе, прыкрыць дзяцей сабою, яна зрабіла б гэта без вагання. Але санітарка павінна ісці хоць на некалькі крокаў ззаду: ды чым паможаш, калі высунешся наперад? І толькі адно ў такіх выпадках можа зрабіць маці: яна просіць камандзіра, каб ён хоць раз'яднаў дзяцей, паставіў аднаго на правы фланг, другога на левы. А калі раптам з'явіцца самы меншы, то каб адправіў яго назад, бо толькі камандзіра ён цяпер паслухае, а маці, яму ўжо не камандзір.

Брыгадзе Розава даводзілася трапляць у вельмі цяжкія блакады. Бывала, па некалькі тыдняў людзі не вылазілі з балота, прэла ад макрочыя вопратка, аблазіла скура на нагах і руках. Цярпелі яны голад, холад, пераадолявалі тыфозныя і маларыйныя эпідэміі. І ўсё перажыла Марыя Яфімаўна, усё вытрымала, перамагла. Вярнулася дадому, калі Беларусь ужо была вызвалена, нейкі час працавала яшчэ ў калгасе, а потым памёрда ад цяжкай хваробы неўзабаве пасля вайны.

Засталася ў жывых дачка Ксеня, вярнуўся з вайны многа раз паранены выхаванец партызанскага атрада Андрэй. Што ж датычыць Федзі, то пра яго баявыя падзвігі нам хацелася б сказаць асобна.

З першых дзён партызанскага жыцця Федзя звярнуў на сябе ўвагу камандвання сваёй надзвычайнай смеласцю, ініцыятывай і вялікай любоўю да вайскавай справы. Пачаў з таго, што першы паведаміў камандзіру атрада, дзе можна па-сапраўднаму разжыцца ўзрыўчаткай для мін. Хлапец даведаўся, што каля станцыі Урэчча былі вялікія артылерыйскія склады. Перад адыходам нашы часці не паспелі вывезці ўсе боепрыпасы, не паспелі нават і ўзарваць іх поўнасцю. Частка была ўзарвана, а многа снарадаў засталася цэлымі.

Рызыкуючы жыццём, Федзя пачаў прапраца на тым месцы, абясшкоджаў снарады і дастаўляў у лагер. Тут з іх выплаўлялі тол і рабілі міны. У якія формы разлівалі

расплаўлены тол, такія былі і міны. Калі патрэбна была вялікая міна, дык рабілі вялікую форму. Для падрыву рэек ішлі, вядома, формы невялікага памеру.

Першая проба годнасці Федзеваго толу адбылася ў атрадзе яшчэ ў сорок другім годзе. Разам з партызанам Сцяпанам Удовіным яны напоўнілі расплаўленым толам цэлае карытца. Калі тол застыў, выдзёблі ў ім гняздо для капсулы і зацягнулі гэтае карытца пад мост на шасейную дарогу.

Многа радасці было ў атрадзе, калі гэтае Федзева карытца, як жартавалі

разведчыка. Ён ніколі не губляўся ў самых складаных і небяспечных абставінах, заўсёды разумна ацэньваў сітуацыю, ніколі не вяртаўся, не выканаўшы задання, якім бы цяжкім яно ні было. І калі ў атрадзе, а то і ва ўсёй брыгадзе складалася надзвычай цяжкая становішча, калі ад самай складанай разведкі залежала вельмі многае, тады гэта даручалася Федзю. Амаль кожны раз хлопец сам вызываўся ісці ў разведку. І чым больш складанай яна была, тым больш ахвотна юнак браўся за справу. Трэба было ісці ў тыл ворага — ішоў. Трэба

Васіль КАЗЛОЎ

СЯМ'Я

18 лютага споўнілася 70 год з дня нараджэння В. І. Казлова — вернага сына савецкага народа. Ад прэстага рабочага на чыгунцы ён вырас да вядомага партыйнага і дзяржаўнага дзеяча — Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР. Савецкія людзі добра ведаюць Васіля Іванавіча як аднаго з таленавітых арганізатараў партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У 1942 годзе В. І. Казлову было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Работа над дакументальнай кнігай «Людзі асобага складу» аб дзейнасці Мінскага падпольнага абнома партыі, аб разгортванні партызанскага руху на Міншчыне, у нас працягвалася некалькі гадоў. За гэты час я блізка пазнаў Васіля Іванавіча, часта бываў у яго на рабоце; разам з ім выязджаў у службовыя камандзіроўкі. Мяне, як літаратара, цікавіў гэты чалавек не толькі партызанскай дзейнасцю, а і наогул пэўнымі асаблівасцямі свайго характару, даволі адметнымі, зусім неабходнымі для грамадскага і дзяржаўнага дзеяча.

Прапаную ўрываю з другой часткі кнігі: «Людзі асобага складу». Літаратурны запіс зроблены пры жыцці Васіля Іванавіча.

Аляксей КУЛАКОУСКІ.

партызаны, вельмі ўдала ўзарвалася. Як толькі на мост уз'ехаў нямецкі бронетранспарцёр, дык і паляцеў у паветра, а разам з ім дваццаць восем гітлераўцаў.

З таго часу Федзя Каранец больш за ўсё выконваў заданні на чыгунцы. Спачатку ён уваходзіў у падрыўную групу Бачарова, а потым і сам кіраваў падрыўнікамі. Нялёгка нават пералічыць баявыя справы гэтага юнага патрыёта, усёй душой і сэрцам адданага сваёй Радзіме.

Федзя быў сапраўдным майстрам падрыўнай справы і валодаў вельмі каштоўнымі якасцямі партызанскага

ба было дастаць «языка» — выконваў і гэта.

Асабліва вялікую дапамогу брыгадзе аназваў Федзя ў час нечуваных цяжкіх блакад у сорок чацвёртым годзе. Тут ад яго разведка часта залежала лёс цэлых груп і атрадаў. Не адзін раз брыгада паспяхова прарывала варожыя акружэнні толькі дзякуючы таму, што дасканала ведала, дзе найбольш слабое месца ў гэтым акружэнні. А разведваў і вывучаў гэтыя мясціны ў большасці выпадкаў Федзя Каранец.

Аднак жа вядома, што на фронце, у цяжкіх баях могуць здарацца і са-

Хведар ЖЫЧКА

ЮТА

ФРАГМЕНТЫ З АПОВЕСЦІ

ЛЕЙТЭНАНТ ЯГОРАЎ падвёў мяне да белакурай дзяўчыны, прадставіў:

— Старшы матрос Сыраежка, сакратар камсамольскай арганізацыі і лепшага тэхнічнага падраздзялення.

«Намеснік сакратара», — хачу паправіць я, але язык нібы прысох да неба, не варочаецца. Дзе я сустракаў гэту дзяўчыну? Дужа знаёмая ўсмішка, адкрыты круглы твар. І гэтыя вялікія блакітныя вочы, што глядзяць на мяне ва ўпор.

— Юта, — працягвае руку дзяўчына. — Рада пазнаёміцца...

І асеклася, прыкусіла губу, асцярожна вызваляе руку, якую я аблапіў і не выпускаю. Лейтэнант заўважыў наша замяшанне, пачынае расхвальваць мяне:

— Нягледзячы на тое, што падраздзяленне знаходзіцца далёка ад базы, таварыш Сыраежка праводзіць вялікую выхавальную работу. Камсамольцы чытаюць газеты, перапісваюцца з перадавікамі вытворчасці. Нават мастацкая самадзейнасць ёсць, хаця... іх там... маленькая жменька.

— Гэта на мысе Вуоры? — Юта зноў упіваецца ў мяне блакітнымі вачамі.

Я не адказваю, пазіраю на лейтэнанта Ягорава, — месца распалажэння, ці як гавораць па-вайсковому, дыслакацыя падраздзялення з'яўляецца ваеннай тайнай, Лейтэнант усміхаецца:

— Прыблізна ў тым раёне, але гэта не мае значэння...

— Паньятна, — косіцца на лейтэнанта Юта. Гаворыць яна з эстонскім акцэнтам, але голас яе прыемны, нагадвае ціхі плёскак хвалыў.

— Значыць, выступаеце? — дастае з сумачкі запісную кніжку, ручку.

— Ды што вы?.. Ды я...

— Нічоўо, Маракі не адступаюць, — запісвае мае прозвішча.

Мы праходзім па фае старога, яшчэ не цалкам адноўленага кінатэатра. Матросы і салдаты весела паглядваюць у наш бок, — маўляў, узляў марачок дзяўчыну на абардаж.

Юта расказвае пра свой рыбгас. Працуе яна вагаўшчыцай-прыёмшчыцай. І ўзначальвае камсамольскую арганізацыю. Невялікая яна, бо мясцовая моладзь знаходзіцца яшчэ пад уплывам рэлігійных і буржуазных перажыткаў. Вялікую дапамогу могуць аказаць вайскоўцы. Трэба часцей сустракацца. Аб гэтым і будзе гаворка на канферэнцыі...

Я і не заўважыў, куды знік лейтэнант Ягораў. Паспрабуй цяпер знайсці яго! Столькі людзей сабралася, і ўсе незнаёмыя... А во і званок звоніць, запрашае ў залу.

— Мне ў прэзідыум, я ж член бюро райкома, — кажа Юта і нікому галавы развітваецца.

Зала вузкая і доўгая. Усе заднія месцы заняты. — Праходзьце наперад, — запрашае з прэзіды-

ума белабрысы хлопец. — Смялей, таварышы вайсковыя.

Гэта першы сакратар райкома камсамола. Ён адкрывае канферэнцыю, зачытвае парадак дня і дае слова дакладчыку.

Я амаль не слухаю даклада, люблюся Ютай. Сядзіць яна ў прэзідыуме ў другім радзе. Злёгка схіліла галаву, уважліва слухае. Вось заўважыла мяне, усміхнулася, вырвала з запіснай кніжкі лісток, перадала сакратару. Няўжо яна і сапраўды запісала мяне для выступлення? Вось будзе фокус! Я зусім не рыхтаваўся. Аб чым гаварыць? Сораму толькі набярэнся... Не, трэба на перапынку адмовіцца... Скончыцца даклад — павінен быць перапынак. Колькі сядзім? Няўжо толькі гадзіну? Дакладчык закругляецца ўжо... Могуць і без перапынку...

Першы сакратар перашаптаўся з суседзямі, аб'яўляе:

— Ёсць прапанова перайсці да спрэчак. Іншых прапаноў няма? Галасаваць не будзем. Слова мае... — ён бярэ са стала паперку, якраз тую, што перадала Юта. — Слова мае сакратар камсамольскай арганізацыі перадавога ваенскага падраздзялення таварыш Сыраежка.

«Не ісці, схавацца за спіны. Хто мяне тут ведае?» — мільгачула думна. Але ўспомніў лейтэнанта Ягорава, які недзе тут, неахвотна падняўся с месца. «Ну, праняімі міма!» — як любіў гаварыць Башкіраў...

Нібы наліты свінцом, іду паміж радамі, паднімаюся на сцэну.

— Таварышы!..

А што далей? Тоё, што я не прасіў слова? Падвяду Юту.

— Таварышы, тут невялікая памылка, — нарэшце знаходжу зачэпку. — Я не сакратар, а толькі намеснік. Але тое, што я раскажу, можа расказаць любы наш камсамолец...

Цяпер не страшна ўжо. Расказваю пра тое, як мы прыбылі на пост, як нас вучылі стараслужачыя Шкода, Багданаў, Башкіраў авалоцьваць складанай баявой тэхнікай. І хоць мы жывём на пустынным беразе, сумаваць няма часу. Чытаем кнігі, перапісваемся са знатнымі людзьмі краіны, развучваем новыя песні. Расказаў, якую «перапіску» вяду раней, як Аўхіменка «травіў» дзяўчат пра свае франтавыя падзвігі...

У зале смяюцца. Напэўна, і ў іншых падраздзяленнях было нешта падобнае. А мо і цяпер ёсць? У нас жа няма. Мы пішам сур'ёзныя пісьмы... Што яшчэ скажаць? Юта ўспамінала пра шэфства. Сапраўды, жывём побач, а нічога адзін пра аднаго не ведаем. Добра было б пазнаёміцца з рыбакамі, паглядзець, як яны жывуць. Можна нават правесці сумесны вечар адпачынку, патанцаваць з дзяўчаткамі...

мыя нечаканыя і непрадбачаныя з'явы могуць складацца такія пагражальныя абставіны, што і самую геройскую байку, самую спрактыкаванаму і звыкламу да ўсяго воіну вельмі цяжка знайсці выйсце, уратавацца.

Аднаго разу, у час вельмі цяжкай блакады, Федзя пайшоў у разведку. Яму трэба было разведзець, якія варожыя сілы стаяць у саўгасе «Жалы» і яго аколіцах, якія ўмацаванні тут усталяваў вораг і якая ў яго зброя. Задача была надзвычай складаная. Немцаў тут было многа, пасты гырчэлі ўсюды, а падыходы з усіх ба-

было заўважыць, а не толькі чалавек...
 Убачыўшы, што разведчык адзін, паліцаі сталі намагацца ўзяць яго жывым. Група аўтаматчыкаў, чалавек з дваццаць, рынулася ў кругавы абход. Да хмызнякоў заставалася ўжо не вельмі далёка, Федзя і трымаў на прамак туды, але некалькі паліцаяў адрэзалі яму тую дарогу. Пачаўся зацяты паядынак аднаго з дваццацю. Юны разведчык страляў метка, выбіраючы мішэні і наводзячы прыцэл. Але ў аўтамаце быў далёка не поўны дыск, трэба было эканоміць патроны.

КАРАНЦОЎ

коў бялесыя, адкрытыя, нават хмызняк вакол умацаванняў паліцаі высеклі.

Цэлы дзень Федзя праляжаў у бліжэйшым ад саўгаса балоце. Зыркае і спрактыкаванае вока разведчыка сачыла за варожым гарнізонам, прыкмячала і вывучала ўсё, што толькі можна было ў тых абставінах. Увесь час жыла надзея, што можа з'явіцца хто з такіх людзей, з кім можна было б пагаварыць, параіцца. А магчыма, і распытаць пра сёе-тое ўдалося б.

Але пачынаў спускацца вечар, і нідзе нікога не было. Відаць, усе сумленныя людзі ўцяклі з саўгаса, а на месцы засталіся толькі паліцаі ды іх сем'і. З такімі лепш не сустракацца.

Прыцемкам Федзя стаў падпаўзаць бліжэй да гарнізона, каб высветліць, якая новая тэхніка зусім нядаўна прыбыла. Ледзь не каля самага падсялка яго заўважыў адзін з нямецкіх вартавых і ўзняў трывогу. Усе месцы тут пэўна былі прыстраляныя, бо адразу вакол разведчыка засвісталі кулі, зрашчаліся зямля.

Федзя рыўком кінуўся назад, бліжэй да балота. Потым упаў, рэзка падаўся ўбок, прытаіўся. Кулі засвіталі збоку. Яшчэ адным рыўком перабег, нібы скаціўся ў нізінку, выбраў зручнае месца для абароны. У цёмнаце дык яшчэ можна было абараняцца. Але ж ці доўга пабыло цёмна? Хутка над нізінаю адна за адной пачалі ўзнямацца ракеты: іголку тут можна

Паліцаі стралялі з усіх бакоў, аднак агонь іх быў не надта прыцэльным. Магчыма гэта ад таго, што ім не дазвалялася адразу забіваць партызанскага разведчыка ды, пэўна ж, і змрок нямае шкодзіў. Ракеты пускаяць цяпер яны не маглі, бо зырк агонь асвечваў не толькі разведчыка, а і саміх паліцаяў.

Для кругавой абароны Федзю ўдалося выбраць правалінку паміж куні. Паліцаям нялёгка было яго заўважыць у гэтым укрыцці. А ён сам ворагаў бачыў лепш, бо яны часта перабягалі, мянялі свае месцы. У моманты такіх перабяжак ён страляў. Амаль кожная куля не ішла, як нажучь, па малака. Гэта Федзя адчуваў па дзікіх энках раненых і па страшэннай лаянцы тых, хто пакуль што аставаўся цэлым.

Паліцаі звужалі круг, аднак вельмі асцярожна. Пасмялелі толькі тады, калі разведчык раптам замойк. Кінуліся з усіх бакоў, нават пра сваю маскіроўку не надта турбаваліся. Відаць, былі ўпэўнены, што ў хлапца ўжо зусім скончыліся патроны.

— Здавайся, банды! — крычалі адусюль. — Вылазь, калі хочаш застанца жывым!

Федзя не адчуваўся, не кратаўся з месца. Калі паліцаі падпаўзлі зусім блізка, ён прыўзняўся і выпусціў апошнія патроны. Чарга выйшла нядоўга, абарвалася нібы раптоўна і больш ужо не паўтарылася. Азвэрэлыя паліцаі зразумелі гэта. Націск іх

У гасцях у Васіля Іванавіча Казлова (другі злева) пісьменнікі Кандрат Крапіва, Міхась Лынькоў, Іван Шамякін і Пятрусь Броўка.

яшчэ панацеў, хоць раненых сярод іх стала больш. І цяпер яны ўжо трацілі надзею ўзяць разведчыка жывым. Ад дзікага адчаю, што цэлым атрадам не могуць справіцца з адным партызанам, яны пачалі абстрэльваць куніны. Абстрэльвалі і падбіраліся ўсё бліжэй. Нарэшце адзін з іх гуяна свіснуў, відаць падаючы знак сваім, і кінуў гранату.

Федзя адчуў моцны і гарачы ўдар па плячак, ад выбуху залажыла вухы, завінела ў галаве, потым сціснула дыханне едкім, удушлівым газам.

Яшчэ, мабыць, не паспелі асесці асколкі, што шуганулі ўгору, як некалькі паліцаяў апынуліся каля тых куні, дзе ляжаў адважны разведчык. Адзін з іх усім сваім цяжарам наваліўся на юнака, вырваў з рук аўтамат. Адчуўшы на сваіх далонях гарачую, ліпкую кроў, адхінуўся, палез у кішэню, каб узяць ліхтарык.

— Ён ужо ўвесь, — сказаў з жалем, што не будзе пахвалы ад начальства. Мабыць, ты яго гранатай! — Перавярнуў хлапца, асвятліў твар. — Ой, і блазнюк жа яшчэ, проста дзіця, ка-

го баяліся! Гаварыў жа табе, дурню, што не трэба кідаць гранату!

— То няхай бы ты лез без гранаты! — агрынуўся паліцай. — Паглядзел б, што з цябе асталося!

На святло ліхтарыка падышлі і астатнія паліцаі, хто яшчэ мог ісці. Першы з іх, відаць, камандзір групы, штурхнуў Федзю ў бок нагой і пагардліва спытаў:

— Ну што цяпер будзем з ім рабіць? На што ён, каму патрэбен нежывы? Толькі людзей дарма перавялі!

— Давай сцягнем у кусты, — прапанаваў нехта з гурту, — ды не скажам у гарнізоне, што ваявалі з дзецюком.

— Бяры яго за ногі, — загадаў старшы.

...Калі ён выключыў ліхтарык, прагучэў моцны падвойны выбух...

Прабітае асколкамі гранаты цела юнага партызана цяпер ужо не было каму цягнуць у кусты. Перад світаннем тае ж ночы сюды прыйшлі партызаны з атрада імя Громава. Яны забралі астанкі Федзі Каранца, прынеслі ў свой часовы лагер і тут жа, непадалёку, пахавалі.

Добра гавару ці дрэнна — не гэта важна. Абы не маўчаць. Вунь яшчэ нават і пляскаюць. Пасля мяне выступаюць больш спрактыкаваныя латары. Шпанаць цытатамі, усё да месца, усё да ладу. Калі-небудзь і я навучуся так, буду запісваць думкі загадзя.

На перапынку падбагае Юта, цісне мне руку: — Малайчына! А казаў, што не рыхтаваўся. Лепш за ўсіх гаварыў. Тут табой зацікавіўся карэспандэнт. Дзе ж ён? Ага, вунь. Хадзем.

Нізенькі, кучаравы як баран карэспандэнт узяў мяне пад руку, адвёў у ціхі куток. Ён задае недарэчныя пытанні: колькі ў нас працэнтаў класных спецыялістаў, якія дыспуты праводзілі, якія пытанні абмяркоўвалі на сходах.

— Ніякіх, — кажу, — працэнтаў у нас няма. Усе спецыялісты, усе самастойна нясуць баявую вахту.

— Значыць, сто працэнтаў? Так і запішам. Пішы, што хочаш. Якая мне да таго справа? Праз цябе толькі не паспеў пагаварыць з Ютай. Трэба ж было хоць спытаць яе прозвішча, запісаць адрас...

Мерне туроча матор, пенячы вінтом жаўтавую ваду затоні. Я сяджу на банцы, спіной наперад, люблюся прыгожым следам, які пакідае за кармой шлюпка.

За рулём Пецька. Сур'эзны, засяроджаны. Адпускаячы нас, камандзір строга загадаў яму:

— Адказваеш за сябе, Сыраежчу і шлюпку. Ніякіх там шураў-мураў. Афіцыйная размова з начальствам аб наладжванні шэфскай работы. Калі папросіць, правядзеш палітгутарку з моладзю.

Таму такі сур'эзны Пецька. А я думаю толькі пра Юту. Ці сустрэну яе? Едзем без папярэджання, у будзённы дзень. Цікава, якая яна на працы...

— Ты толькі не падавай выгляд, што абрадаваўся, — павучае Пецька. — Трымайся дастойна. Бачыў, маўляў, і не такіх. Заглядайся на іншых дзяўчат, яе сябровак, — няхай параўнае.

Вядома, пастараюся. Прынімаю абіякавым. Вазьму сваё сэрца ў абцугі.

А яно ўжо грюкае, аж заходзіцца. Трымайся, Лявон, не падкачай!

— Заўважылі, блгудь, — паказвае кіўком галаву Пецька.

Азіраюся. Мы ўжо каля самага пасёлка. Ён не такі маленькі, як здаецца нам з мыса. Домікі, крытыя толем баракі. Ля прычалу — караблі, шлюпкі, лодкі. Сушацца развешаныя на шасты сці. З-пад іх і выныраюць натоўп, здаецца, адны жанчыны. Спыніліся ля кромкаў, глядзяць з-пад рук наасупраць сонца. Каторая з іх Юта? А можа, яе няма сёння — выхадная ці куды паехала?

— Вунь ляціць твая Юта, — усміхаецца Пецька. — Аж пыл з-пад ног...

— Не бачу.

— Ды вунь, у сінім сарафане. Сапраўды, яна, Юта! Відаць, я нават прыўзняўся, бо Пецька паказаў кулак, прасіпеў:

— Сядзець спакойна, партызан!

Ён падруляе да прычалу, паважна вылазіць на бераг, бярэ пад казырок:

— Дэлегацыя камсамольскай арганізацыі энскага воінскага падраздзялення прыбыла.

— Ух, як афіцыйна! — хмурыцца Юта і працягвае руку спачатку Пецьку, затым мне. — Вітаем вас на сваім беразе. Хадземце, пазнаёмімся.

Падводзіць да купкі жанчын, нешта гаворыць ім па-эстонску. І ўжо нам:

— Улічыце, што пажылыя эстонцы добра гавораць па-руску. А моладзь абсалютна не разумее. — І зноў да жанчын: — Паклічце Юхана. Дзе ён запарасціўся?

— Я тут! — расоўваюцца сеці і з-пад іх вылазіць каржакаваты сівы мужчына. Увесь твар яго пасечаны дробнымі маршчынкамі.

— Госці да нас, а вы, начальнік, хаваецеся.

— Гасцям рады, — падыходзіць Юхан бліжэй, вітаецца. — Дырэктар рыбгаса. Узвалілі на мяне, старога, такую ношу. Дыхнуць няма калі.

Дырэктар вядзе нас наказваць сваю гаспадарку. Падбіраючы словы, расказвае пра поспехі і няўдачы, скардзіцца на недахоп рыбакоў, тары... Юта выбрала момант, адцягнула мяне ўбок:

— Ты чаго такі хмуры?

— На службе я.

— Кінь хітрычы! — вочы яе ясныя, ясныя. — Пакрыўдзіўся, што тады не пыхкала? А я проста не магла, Юхан не пусціў. Бач, які ён у нас строгі.

— Добры ён, — кажу.

— Добры, але строгі. Ведаеш, што ён сказаў мне? «Да ваенных марачкоў на спатканне рвешся. А ў мяне — план. Мне лепш, калі ты са сваімі хлопцамі будзеш сустракацца».

Пецька сваю справу ведае, — заўважыў, што мы адсталі, кілач Юту:

— Дзе вашы камсамольцы? Пагаварыць трэба. Камсамольцаў на месцы толькі тры: дзве дзяўчыны і хлопец-інвалід, без нагі! — падарваўся на мяне. Астатнія ў моры. Юта прапанавала правесці гутарку з усімі, хто ёсць — маладымі і старымі. Для знаёмства.

Пад сасной, у дзянку, паставілі збітую з дошак лавачку. Для Пецькі і для мяне. І Юхан сеў на краёчак. Астатнія паўкругам размясціліся на траве.

Пецька расказвае пра міжнароднае становішча, пра выступленне саветскага прадстаўніка на апошняй сесіі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. У заключэнне прапануе наладзіць песны кантакт:

— Мы будзем прыязджаць да вас, а вы да нас.

— Гэта добра, — абзываецца жанчына ў белай хустцы. — Жаніхі нам патрэбны.

— Керсці! — ківае пальцам ёй дырэктар.

А тая не ўнімаецца:

— Што Керсці? Хіба ж я няпраўду кажу. Дзяўчат у нас многа. Справа маладая, няхай дружаць. Можа хто і встанецца ў нас. Мужчын цяпер мала.

— Вяселле згуляем, — падхоплівае яе суседка. — Ты, Юта, моцна трымай іх за зябры!

— Юту першую ў Расію звязуць, — смяецца Керсці.

Гутарка пераходзіць на вясёлы лад. Пецька не паспявае адказаць на пытанні, трывожна пазірае на сонца, якое садзіцца за дзёну.

— Э-э, галубок, не думай уцякаць, — Керсці падумаецца, падыходзіць да Пецькі, лагодна ляпае яго на плячы. — Ты яшчэ юшкі нашай не каштаваў. Хеле-е-на! — крычыць яна ў бок барана, над якім уецца сіні дымок. — Нясі юшку.

Жанчыны расцілаюць на траву абрус, прыносяць глыбокія гліняныя міскі з юшкай, тоўстыя скібы хлеба. Рассаджваемся вакол абруса, пачынаем абедзець. Юшка, сапраўды, смачная, як піва. Так і хочацца нагнуць міску і піць набгом.

□

Мы сядзім пад свежай, толькі што складзенай намі капой сена і любуемся. Юта любуецца морам, я — Ютай.

Мора прыгожае, чыстае. Ніводнай маршчыні. Толькі каля берагу ледзь прыкметная зыб, малюсенькія хвалі рытмічна плэскаюць на пясок.

А Юта яшчэ прыгажэйшая. Усё ў яе незвычайнае: лоб, вочы, губы, вухы. І гэтая кудзерка ля вуха.

Яна сядзіць, па-дзіцячаму абняўшы рукамі калені і паклаўшы на іх падбародак. Пазірае на мора і думае.

Я гляджу яе загарэлую руку, шапчу:

— Юта...

— Што, рогны?

— Добра мне з табой.

Юта косіцца на мяне, усміхаецца аднымі губамі. І зноў пазірае далёка-далёка, за сіні неба-схіл.

— Што ты там бачыш, Юта?

— Сваё дзяціства.

— Раскажы.

І яна расказвае, нібы спявае задушліваю песню. Расказвае пра родную рыбацкую вёску над Талінам. Юта, тады яшчэ зусім маленькая, вось так сядзела з мамай на беразе, чакала, калі на гарызонце пакажучца рыбацкія чарны. Чакала тату. Дужы і спрытны, ён прывозіў многа рыбы. У калянай робе выходзіў на бераг, вялізнымі рукамі хапаў Юту і паднімаў высока-высока, паказваў ёй мора...

За рыбу плацілі грошы, бацька купляў Юце ласункі, абновы. І так з году ў год — ад пущыны да пущыны, ад провадаў у мора да сустрач...

[Заканчэнне на стар. 13.]

ГЭТА-ЧЭХАЎ

Старая, як свет, ісціна — лепш адзін раз пабачыць самому... Так, пра характэрна і высокае майстэрства мхатаўцаў яшчэ ў школьныя гады мы чуюм, чытаем, знаёмімся з прадстаўнікамі славутай артыстычнай трупы на кінаэкране, пазнаём галасы Началава або Грыбава, Кніпер-Чэхавай або Тарасавай у радыёперадачах, сустракаемся з імі і іх калегамі на старонках кніг і часопісаў. І ўсё ж тыдзень, што МХАТ гастралюе ў Мінску, дае незабыўныя уражанні.

Калі прыслухоўваешся да размоў у фая Дома афіцэраў, звяртаеш увагу на тое, што сярод мінчан ёсць добрыя знаўцы тэатра. Хтосьці, звяртаючыся да намесніка дырэктара МХАТ А. Белакапытава, прыгадвае, што хлопчыкам з просьбамі наконт «мясцечка» ён турбаваў Фёдара Мікалаевіча Міхальскага. Яшчэ адзін сівы мужчына гаворыць, што ў яго недзе захаваўся білет на «Тры сястры», якія тут жа, на гэтай сцэне, павінны былі іграцца ў чэрвені сорак першага года, але на той дзень прыпала самая жорсткая бамбёжка горада плямецка-фашысцкімі самалётамі...

Адрылася заслона. І пад дрэвамі парку на беразе возера у маёнтку Пятра Мікалаевіча Сорына прагучаў трыюмфны, з адценнем прасветленай надзеі голас настаўніка Сямёна Мядзведзенкі: «Чаму вы заўсёды ходзіце ў чорным? Здаецца, звычайнае пытанне закаханага, але нейкі тон прагав па зале, бо Н. Аляксееў прамовіў яго, нібы даючы «намертон» спектаклю, і выканаўца ролі Машы І. Мірашнічэнка чула падапіла інтанацыю дзівоснай шчырасці, калі яе геройні з сумнаватым жартам адказала: «Справа не ў грошах. І бядняк можа быць шчаслівым!»

Загучала музыка натуральных і ў нечым сімвалічных спявадзёў дзюечых у «Чайкі» асоб. У розных варыянтах, але настойліва і па-трапяткому прабіваецца гэтая думка: чалавек можа быць шчаслівым. І ўсе яны не маюць шчасця. Слухаюць адзін аднаго і, здаецца, не чуюць, чаму з'яўляецца неабходнасць гаварыць менавіта гэтыя словы, пра што ідзе гаворка. Фатаваты Трыгорына — праслаўлены пісьменнік, яго кахаюць жанчыны, ён валодае сакрэтамі рамяства. І ён у вынананні Л. Губанова выгладзе знешне паважным, але глыбока няшчасным. Мядзведзенка стаў мужам Машы, а духоўнай раўнавагі не знайшоў. Зарэчная стала актрысай, адшукала прытулак, аб якім марыла, і гора не адступала ад яе ні на крок. Дуэтныя сцэны паміж ёй (С. Каркошка) і Трэплевым (А. Стрыжэнэў) па-трагедынаму ўзімаюцца да апошняга, пасля якога аднаму з іх немагчыма жыць... І — чалавек можа быць шчаслівым, можа, можа...

Цяперашняму спектаклю МХАТ якіх п'яць гадоў. Неўзабаве пасля прэм'еры «Чайкі» (яе часам называюць «ліванаўскай») Віктар Шклоўскі, які даволі рэдка бярэ голас у размовах пра драматычны тэатр, так гаворыў пра гэту сцэнічную рэдакцыю: «Не лічу сябе тэатральным чалавекам, глядзеў пастаноўку Барыса Мікалаевіча Ліванава як звычайны глядач, захапляючыся п'есай і як бы навапазнаючы герояў... Дзякуючы новым адносінам да тэксту Чэхава, дзякуючы даверу да глядача, які можа зразумець задуму чэхаўскую, п'еса настаўлена з новай прастай...»

У чым жа яна, гэтая новая прастата? Мінчане мелі магчымасць ацаніць рэжысёрскую смеласць, калі «Чайка» сёння, праз семдзесят пяць гадоў пасля першай пастаноўкі п'есы на сцэне, так усхвалявала вобразным роздумам пра лёс таленту і пра шчасце чалавека. Бядуе той, хто лобіць слебе ў мастацтва, імкнецца да эгалістычных выгодаў і не адчувае рэальных запатрабаваных рэчаіснасці. На спектаклях у Мінску публіка зноў і зноў захаплялася і была ўзрушана тым эфектам «нечаканай праўды», які так цаніў у чэхаўскай драматургіі Ул. Нёміровіч-Данчанка (блізкая да музычнай формы завершанай санаты трэцяя дзел; «вяртанне» ў маёнтак Сорына Аркадзінай і Трыгорына; поўны ўнутранага драматызму фінал з узрушанымі і акамянелымі інтанацыямі ў голасе Машы — Мірашнічэнка). Рэжысура агаляе канфліктныя сітуацыі, і калі хтосьці з герояў наводзіць сябе пакабацінску або набліжаецца да мяжы пошласці, то гэта і гучыць на сцэне на ўвесь голас. Толькі і самыя рэзкія кантрасты не парушаюць акварэльнай афарбоўкі і псіхалагічна вытанчанай лініі сюжэтнага развіцця спектакля.

Тэатр далучае глядачоў да напружаных інтэлектуальных шуканняў Сорына і Дорна, хай сабе і смешных часам, запозненых, але шуканняў, і так гэта і іграюць Г. Калыцікі і Л. Івановы. Парадаксальнае спалучэнне ўнутрана пакрыўджаных і прыніжаных істот з іх дзіўным пачуццём годнасці раскрываецца ў вобразах Паліны Андрэеўны і Шамаева (Е. Ханаява і М. Волдуман). Ювелірная работа — Аркадзіна А. Сцяпанавай: эмацыянальна блуканні і амаль фанатычны нуль уласнай асобы, па-жаноцкі пераменлівы характар, які адно і ведае, што перановае слебе, быццам яна, Ірына Мікалаевна, не можа быць, а і на самой справе шчасліва...

І пакрысе ствараецца ўражанне, што маёнтак Сорына — гэта наўчэ, дзе сабраліся людзі, якія чымяна здагадваюцца аб неабходнасці змен не толькі ў сваім лёсе, а і ў грамадскім клімаце краіны. Больш таго — самі фактам свайго існавання яны сведчаць пра блізка таяж змены...

Цуд тэатра — мы ўспрымаем «Чайку» як драматычную паэму. Скажаць, што перад намі ансамбль выдатных выканаўцаў — мала. Акцёры настроены на высокі паэтычны лад. Вядома, тут па-мхатаўску захоўваецца гранічнае праўдападобнасць ва ўсіх бытавых праявах жыцця ў маёнтку Сорына. І сапраўды, здаецца, што гэтыя людзі лядуць, ловяць рыбу, іграюць аматарскія спектаклі, клопаюцца пра будзённыя патрэбы, — і адначасова адбываецца трагедыя. Ліванаўская рэжысура, паўторм, акварэльная, атнак яна і рэзкая кантрастная, і спектакль не затрымліваецца на элегічных нотах. Калі хочаце, ён аспрэчвае чэхаўскае вызначэнне жанру п'есы — «камедыя». Блуканні па пакутах Ніны Зарэчнай, якой яе іграе С. Каркошка, або няспынанае змаганне за месца пад сонцам Аркадзінай у трактоўцы А. Сцяпанавай не могуць і не маюць права быць смешнымі. Хай часам яны выклікаюць у нас усмешку, гэта таму, што цяпер, праз многа гадоў, у бег якіх выбухам уварвалася і рэвалюцыя, гэтыя людзі выгладзілі наўнымі — то як пакутнікі і ахвяры, то як апантаннае няясным для іх саміх ідэаламі.

Глядзець такі спектакль з надзеяй на духоўны «адпачынак» — нельга. Мхатаўская «Чайка» бярэ ў палон, прымушае думаць, абуджае асацыятыўныя эмоцыі. Мабыць, Б. Ліванаў і меў за мэту прымусяць глядачоў па-новаму аднавіць знаёмства з жыццямі маёнтка Сорына. Не паспачуваць ім і не пасмяяцца з іх, а з гістарычнай перспектывы ацаніць права і магчымасць людзей мінулага быць шчаслівым. Пафасам сваім гэтая «Чайка» вольніча выкрывае фальш і лжусно, сардэчна глуміцца і валюваць індыферэнтнасць. Вырываючы, яна і славці адвечна прывабнае імкненне чалавека да святла і праўды.

Чатыры разы сыгралі мхатаўцы «Чайку». І чатыры разы мінчане пасля таго, як апускалася заслона, перажывалі хвіліны цішыні, такія дарагія любому тэатру. Якімі б ні былі кароткімі тыя хвіліны, яны нясуць нам радасць, што нараджаецца ў нас, калі мы далучаемся да сапраўднага характэрна высокага мастацтва. А пасля — апладысменты, апладысменты, апладысменты... Пачуццё падаўні МХАТУ застаецца з тымі, хто пабываў на прадстаўленнях гэтай п'есы ў лютым 1973 года ў Мінску, надоўга. Магчыма, на ўсё жыццё.

В. ІВІН.

С. Каркошка — Ніна Зарэчная.

3 нодзімі ліма

А КАЛІ ПАДУМАЦЬ ПРА ДЗЯЦЕЙ

Нядаўна мне давялося паглядзець спектакль Рэспубліканскага тэатра юнага глядача «Чаму ж мне не пець, чаму ж не гудзец?» (сцэнічны жарт па камедыяных творах М. Чарота «Мінітаў лапаць» і Я. Купалы «Прымакі»). Не магу не падзяліць думку, якую выказаў многія педагогі горада і студэнты, што рыхтуюцца стаць настаўнікамі. Спектакль у рэжысёра Л. Тарасавай і выканаўцаў ролей атрымаўся добры, смешны. Са сцэны гучаць жарты, якія правільна можа зразумець дарослы, сталы чалавек. Але ж у глядзельнай зале збіраюцца пераважна вучні — ад шостага па дзятлы класы сярэдняй школы.

І гэта трыюмф. Бо многае з таго, што робіцца на сцэне, часам блытаюць юныя глядачы. Тым больш, што ёсць мізансцэны, якія маюць падвойны сэнс. Захапіўшыся наларотнымі камедыянымі сітуацыямі, калі муж падазрае жонку ў здрадзе або, калі два мужы памяншалі жонкам, артысты, на мой погляд, прэмерна падкрэсліваюць грубаваты гумар, дэманструюць некаторыя інтымныя падрабязнасці. Паўтараю, для сталага чалавека самы «смелы» жарт — зразумелы. А дзецц пацянаюць рагатаць, здагадваючыся, што тэатр гаворыць аб тым, аб чым па-за сцэнамі тэатра, мабыць, гаварыць непрыстойна.

З дазволу рэжысёра, акцёры адвольна перастаюць словы ў рэпліках дзюечых асоб, робяць паўзы там, дзе аўтары ніякіх паўз не прадуладжвалі. Я не буду прыводзіць тут цытаты, але хай работнікі тэатра паслухаюць, што і як гавораць дзейныя асобы «Мінітавага лапаць» пра аборну (з'ява Х у п'есе) або пра сварні з-за курэй (з'ява V). — Яны самі пачуюць двухсэнсоўныя акцэнтны ў інтанацыях і непатрэбныя паўзы.

Добра будзе, калі работнікі тэатра звернуць увагу на тое, як рэагуюць юныя глядачы на спектакль. Яны пачуюць пашлаваць выказванні-каментарыі хлопчыкаў да таго, што адбываецца на сцэне. Рэплікі дзейных асоб, якія гучалі са сцэны з наміткамі або з падвойным сэнсам далёка не высакароднага плана, паўтараюцца потым і ў фая, і на вуліцы.

«Прымакі» наогул чужыя ў рэпертуары Тэатра юнага глядача. Паслухайце толькі гэтыя амаль па дваццаць разоў паўтораныя «пілі... цалаваліся... пілі... цалаваліся!» Пачуццё меры страчана. Як і пры вымаўленні рэплік накішталь «Хоць я і невялічка, але добра ведаю, чаго хлопцам ад мяне хочацца».

Упэўнена, што «Чаму ж мне не пець, чаму ж не гудзец?» нельга пазнаваць школьнікам. Тэатр пераблытаў адрас гэтай свайей пастаноўкі. Спектакль супярэчыць намаганням школы выходзіць у дзядей высакародныя пачуцці, духоўнае характэрна і добры густ. Каб на яго ішоў дарослы глядач, трэба, мабыць, хоць бы пачынаць не ў 18.30, а пазней у 19.30...

Крыўдна робіцца, калі слухаш рэакцыю падлеткаў на тое, што яны тут бачаць і чуюць.

А. ШАБУНЕВІЧ.

А ЛЯКСЕИ ЧАШКОУ — малады, па-творчы няўрымслівы інжынер з п'есы І. Дварэцкага «Чалавек збоку» — не першы тэатральны сезон трыумфальна крочыць па сцэнах краіны, выклікаючы ў глядачоў шчырую цікавасць.

На сцэне Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра інжынер-металург Аляксей Чашкоў (арт. А. Рудакоў) у будні вялікай вытворчай фірмы ўваходзіць імкліва і, мж сказаць б, дзелавіта. Выканаўца ролі — у адпаведнасці з задумай рэжысёра спектакля Ул. Караткевіча — паказвае героя чалавекам, апантаным справай, непрымырым да прайў коснасці і рупціні. У гэтым чалавеку няма падкрэсленай манументальнасці, як гэта часамі бывае ў некаторых тэатрах. Не, ён чалавечны і можа быць строгім, але ўсмяшка ў яго сапраўды нечаканна па-дзіцячы адкрытая. Аб'ёмнасць вобраза, створанага А. Рудаковым, падкрэслівае рысы настойлівасці, нават напорыстасці, бялітаснага стаўлення маладога намандзіра вытворчасці да абыякавасці, расхлябанасці людзей, разам з якімі яму даручана «выцягнуць» цэх з адэтаючых.

Чашкоў на магілёўскай сцэне не герой-адзіночка, ён — папчелнік тых, хто гэтак жа змагаецца з застыласцю традыцый. Асабліва востра адчуваець такога Чашкова ў эпізодзе, калі ён размаўляе са сваім былым начальнікам — дырэктарам Ціхвінскага завода Сапсакавым

Чашкоў — заслужаны артыст БССР А. Рудакоў, Сапсакавы — артыст В. Гусеў. Фота А. ГОЛЬША.

У КАНТАКЦЕ З ЗАЛАЙ

«ЧАЛАВЕК ЗБОКУ» І ДВАРЭЦКАГА У МАГІЛЕЎСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ

(арт. В. Гусеў). Іх гутарка — увасабленне арганічнай сувязі двух пакаленняў металургаў, пераемнасці іх, разумення партыйных прынципаў кіраўніцтва старэйшага малодшым.

Верыш А. Рудакоў і тады, калі яго герой нават у некаторай супярэчнасці са сваімі прынцыпамі спісвае недастачу, якая ўзнікла па віне яго папярэднікаў. І адчуваеш — такое рашэнне ідзе не ад уседаравальнасці ці мяккацеласці: Чашкоў умее «ўвайсці ў становішча» калегі, зразумець нават таго ж Грамацікіна, свайго папярэдніка і, пэўным чынам, антыпода. Адным словам, А. Рудакоў стварыў вобраз неаднапланавы і тым пакарае глядача.

У Магілёве ёсць свае металургі, адзін з іх, начальнік ліцейнага цэха завода «Строумашына» Рыгор Ляшчук пасля спектакля сказаў: «Я сёння гляджу спектакль другі раз. І зноў знайшоў нешта новае для сябе. Трынаццаць гадоў працую начальнікам цэха. Калі б такога Чашкова я убачыў тады, калі займаў сваю пасаду, то гэта было б нешта накішталь маральнага інстытута. Пасля спектакля хочацца яшчэ і яшчэ раз прааналізаваць сваю работу, знайсці свае недахопы, хочацца нешта перапіць ад героя. Спачатку Чашкоў падаваўся мне занад-

та строгім чалавекам, а сёння бачу, што яраза такі, які патрэбен цяпер на вытворчасці».

І ўсё ж А. Рудакоў хацелася б паказаць большай унутранай сабранасці. Артысту верыш тады, калі яго герой засяроджаны, а не тады, калі ў супярэчнасці з характарам персанажа, мітусіцца на сцэне, нервуецца. Няўжо гэта робіцца дзеля таго, каб Чашкоў выгладзіў «цяплейшым»?

У спектаклі па-рэжысёрску дакладна падкрэслена знітанасць Чашкова з Рабініным. Імянда ж Рабінін яшчэ да з'яўлення Чашкова наносіць першы ўдар па аджылых традыцыях заводскай эліты. Артыст Ю. Труханав у гэтай ролі лагічны і натуральны. Намеснік дырэктара фірмы ў Неражы Глеб Рабінін у яго працы і шчыры, патрабавальны да крутасці, але тут няма смакавання «хамскіх» (паводле п'есы) паводзін і інтанацый. Здагадваешся, што гэты чалавек таксама металург па прызыванні, любіць сваю справу. І сам Рабінін называе ў сябе хамствам толькі некаторую проталінейнасць. У іх з Чашковым розныя метады, але па сутнасці яны імкнучца да адной і той жа мэты і на адной завасцы замешаны. Гэта і вызначае іх духоўнае аднанне ў завяршальных сцэнах спектакля. Добра, што Ю. Труханав — эканамічны ў акцёрскіх фарабах, эмацыянальна сабраны на сцэне.

Такой жа лананічнасцю характарызуецца вобраз Грамацікіна (арт. С. Бульчына), Падключнікава (арт. Ф. Кустоў), Палуэнтава (арт. С. Яворскі), Плужына (арт. М. Радзіён), Валенціна (арт. В. Сівіцікі) і іншых, што надае спектаклю своеасаблівы «дзелавы» настрой — напружанасць канфлікту тут не ўнаглітанні эмоцыі. Канфліктуецца розум і воля прыхільнікаў розных пунктаў гледжання на перабудову вытворчасці.

Вялікае і важнае месца займае ў п'есе роля Ніны Шчогалявай — жанчыны, якая вырасла на мясцовых традыцыях, звязана лірыч-

НАС, гледачоў, вельмі радуе, што беларускае кіно з кожным годам дасягае новых вышынь у асвятленні партызанскай барацьбы. Цяпер ужо можна гаварыць пра серыю фільмаў — кароткіх і поўнаметражных, у якіх ярка і змястоўна раскрываецца гэта гераічная тэма.

І вось выходзіць на экран стужка «Балада аб мужнасці і любові», створаная ў аб'яднанні «Летапіс» студыі «Беларусьфільм». Ужо адбыліся грамадскія прагляды яе ў Мінску і Маскве. Усёды ёй даюць высокую, па-мойму, заслужаную ацэнку. Так, былы камандуючы Першага Прыбалтыйскага фронту Маршал Савецкага Саюза І. Х. Баграмян сказаў:

— Беларускім дакументалістам удалося стварыць значны, маштабны фільм. Ён аднаўляе вобразнымі сродкамі слаўную старонку подзвігу народных месціцаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Думку савецкага палкаводца падзяляюць усе ўдзельнікі прагляду новага твора кінапубліцыстыкі.

Аб чым ён расказвае, з чым можна павіншаваць яго аўтараў?

Як вядома, вясной 1944 года рыхтавалася слаўная аперацыя Баграціён. У той час у розных раёнах рэспублікі былі моцныя партызанскія зоны, на якіх былі сканцэнтраваны дзесяткі брыгад, сотні атрадаў.

Адной з такіх зон з цэнтрам у мястэчку Ушачы была Полацка-Лепельская. Буйнае партызанскае злучэнне ўзначальваў Герой Савецкага Саюза Уладзімір Елісеевіч Лабанок. Яшчэ ў пачатку 1944 года гэтая зона злілася з Барысаўска-Бягомльскай. Тут камандаваў сакратар Мінскага падпольнага абкома партыі, Герой Савецкага Саюза Раман Навумавіч Мачульскі. Такім чынам, партызаны кантралявалі значную частку тэрыторыі, на якой налічвалася звыш тысячы населеных пунктаў. Гэта стварала вялікую пагрозу для тылоў груп нямецкай арміі «Цэнтр», асабліва для 3-й танкавай. Фактычна ўсе яе «гарачыя» камунікацыі знаходзіліся пад пільным вокам партызан. Таксама становішча не на жарты ўстрымоўвала гітлераўскае камандаванне, асабліва ў сувязі з наступленнем Савецкай Арміі. Фюрэр

шлі адносінамі з адным з камандзіраў вытворчасці Манэгаравым. І яна таксама стане побач з Чашковым. У актрысы А. Барысавай Ніна сапраўды плоць ад плоти і кроў ад крыві тугішная, неражская. Паміж ёй і Чашковым спачатку адлегласць вялікая. І тут хацелася б бачыць працэс нарастання цікавасці да Чашкова. Пакуль што гэтага няма. На наш погляд, А. Барысава кладзе на свой вобраз крыху больш рэтушы, чым трэба, і таму, як і на фатаграфіі, рысы яго змазваюцца.

Былому ле выбранніку Манэгараву (арт. Л. Палонскі) у спектаклі ўласцівы мяккацеласць, імгненне да духоўнага і жыццёвага камфорту. Але толькі навошта задаваць яму неапраўдана непрыемныя рысы? Праціпаўленне Манэгараву Чашкову ў п'есе ідзе зусім на іншым кірунку. Сакрэт не ў тым, што ў Чашкова няма адмоўных якасцей, а ў Манэгаравы яны ёсць. Янкаў сутыкаюцца мякка вольна аднаго з яснай мэтанакіраванасцю другога. Яны не традыцыйныя канкурэнты ў адносінах да Ніны, а розныя індывідуальнасці. Нейкі рысачні саладжавасці — ці не ідуць у Л. Палонскага ад звыклых «амплуа» папярэдніх ролей і вобразаў?

...Есць у спектаклі кульмінацыйная сцэна, вызначальная для ўсяго яго грамадскага гучання — «бунт камандзіраў». Адзін за адным заяўляюць Чашкову — Рудакіну кіраўнікі вытворчасці аб сваім нежаданні працягваць работу з ім і пакідаюць яго. Рудакіну не звяртае ўвагі на гэтыя пратэсты, за ім — вера ў сваю справу. А месцы пусцеюць адно за адным... І вось — напружаная, красамоўная паўза. І тыя, хто застаўся (сярод іх і «пакрыўджаны» Граматкін і баязлівы Пухаў — Г. Аляксееў), каб лепей чуць Чашкова, перасаджваюцца да яго бліжэй. На вачах гледача адбываецца згуртаванне тых, хто пойдзе за Чашковым, і выраўніванне тых, каму няглыду душы ранейшая арганізацыя вытворчага працэсу.

Новае перамагае!... І ў гэтым — сэнс спектакля, па-стаўленага рэжысёрам Ул. Караткевічам. На нашу думку, ён правільна прачытаў п'есу і найбольш паспяхова ўвасобіў сваю задачу там, дзе выканаўцы іграюць неадназначна або карыстаюцца проста-лінейнымі характарыстыкамі (як, напрыклад, М. Радзіёнаў) разумна і мэтаагодна.

Алесь МАЖЭЯКА.

загадаў любімымі сродкамі адцягнуць партызан ад прыфрантавай паласы і вывесці з-пад пагрозы тылы 3-й танкавай арміі.

Для правядзення гэтай аперацыі пад кодавай назвай «Веснавое святло» было прыцягнута некалькі дывізіяў з рэзерву групы арміі «Цэнтр», дывізія бамбардзіровачнай авіяцыі, танкавая і артылерыйскія часткі, войскі СС, СД, брыгада здрадніка Камінскага і іншыя.

Былы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі, начальнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху П. К. Панамарэнка сведчыць, што боі ў Полацка-Лепельскай і Барысаўска-Бягомльскай зонах увесну 1944 супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў з'явіліся самай буйнай аперацыяй партызан за ўсю буйную Вялікай Айчыннай вайны. У тыле ворага быў, па сутнасці, створаны «другі фронт»... Вялікую мужнасць і гераізм правялі партызаны, і выстаялі. У крытычны момант Полацка-Лепельскай зоне прыйшла на дапамогу брыгада «Жалезяк» з Барысава-Бягомльскай зоны, якая пачала наступленне на поўнач з разлікам прарваць кальцо акружэння і даць магчымасць партызанам і мясцовым жыхарам выйсці з ціснёу.

Так разгортваліся падзеі ў тыя незабыўныя гераічныя дні...

НА ЭКРАНЕ — ПОДЗВІТ

А цяпер паглядзім, наколькі аўтарам сцэнарыя А. Вялюгіну, М. Тараткевічу і рэжысёру-аператару І. Вейняровічу удалося расказаць аб гэтым у кінастужцы «Балада аб мужнасці і любові». Яе багата і абаяльнасць заключаецца перш за ўсё ў праўдзівасці, у непаўторных унікальных кадрах. Адкуль яны ўзяліся? Аказваецца, група энтузіястаў — кінааператараў прабралася ў варожы тыл да беларускіх партызан і праводзіла здымкі, як кажуць, на натуре.

Часта кінахранікеры плацілі за гэты жыццём, паміралі, як салдаты, а баявое заданне выконвалі. І сёння аўтары фільма аддаюць належнае ім. Сагрэтыя іх сэрцамі кадры ўвайшлі ў кінастужку, а пра саміх аператараў у цітрах сказана: М. Пісараў — загінуў у блакадзе, М. Сухава — загінула ў блакадзе...

Быў сярод партызанскіх аператараў і І. Вейняровіч. Яму патчасціла. Зараз ён рэжысёр дакументальнага кіно. У новы фільм увайшлі не толькі ўласныя фрагменты, але і фрагменты яго баявых таварышаў на мастацтву. Знятае ў гады ваеннага ліхалецця становіцца сёння здабыткам мільянаў людзей.

У той хроніцы мы бачым не адны пейзажы, выбухі на чыгуначным палатне, але і канкрэтных людзей, жывых выканаўцаў баявых аперацый, людзей з простым і ў той жа час цікавым і гераічным лёсам.

Такім, напрыклад, паўстае перад намі У. Е. Лабанок, партызанскі ваяк, буйны арганізатар, камуніст. На кінастужцы адлюстравана дэкадны эпізодуў з яго баявой дзейнасці. Сказам, у дзесяці сцяпінскай хаце Уладзімір Елісеевіч праводзіць нараду са штабнымі работнікамі напярэдадні аперацыі. На твары камандзіра ніякай разгубленасці, жалезная вытрымка, перакананасць, глыбокая вера ў перамогу. Аўтары гавораць пра яго сціпла, праўдзіва, цікава. Перад намі ўзнікае вобраз сцяпінскага хлопца, які выраза да партызанскага ваяка. Гэта характэрная, тыповая і разам з тым звычайная з'ява ў нашай рэчаіснасці. Само жыццё, калі гэта спатрэбіцца, нараджае мужных байцоў, абаронцаў, герояў.

У фільме шмат хваляючых кадраў. На экране паказана, як партызаны рыхтуюцца да бою з фашыстамі, спяшаюцца вывесці на Вялікую зямлю дзядей. Захопнікі збіраліся браць у іх кроў для сваіх параненых галаваў. Але дзядейскія мужнасці п'яцэта Мамкіна яны — будучыя інжынеры, урачы, настаўнікі, рабочыя — былі дастаўлены на прызначанае месца, хоць сам ён загінуў ад варонага асколка...

А па гэты, заходні, бок фронту ішла падрыхтоўка да разлічанага бою. Лінія партызанскай абароны працігнулася аж на дзвесце кіламетраў. Дзедзі для ўсіх быў адзін: біцца да апошняга патрона, стаяць насмерць, як сталі сталеградцы.

Заслуга аўтараў фільма яшчэ і ў тым, што яны здолелі паказаць моцную еднасць народа, яго бязмежную патрыятычную адданасць партыі і Радзіме. У сваёй барацьбе

На гэтых здымках — кадры з дакументальнага фільма «Балада аб мужнасці і любові».

народныя месціцы не былі адзінокімі. Пра іх ведалі ў Маскве, у Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандуючага, у штабе Першага Прыбалтыйскага фронту. Усёды наспяваў моцны і канчатковы ўдар на фашызму.

Многія кадры ўзрушаюць гледачоў. Нельга без болю глядзець, як на саначках, з небагатым скарбам, захутаўшы дзяцей ў што папала, жанчыны, старыя накідаюць роднае жыллё, вёскі, якія нямінуча будуць спалены карнікамі. З гісторыі вядома, што некаторыя жыхары спрабавалі заставацца дома, мяркуючы, што іх, старых, фашысты не зачэпаць. Людзі абманвалі сябе. Ратунку не было нікому. Той, хто выжыў, шмат чаму навучыўся. Адзінае выратаванне — ісці да партызан. Дужыя возмюцца за зброю, а слабыя знойдуць тут надзейнае сховішча, прытулак, хоць не тады ўжо надзейны і не такі ўжо прытулак, бо з усіх бакоў набліжаецца пекла бою...

Варта адзначыць, што еднасць партызан і насельніцтва паказана ўдала і зноў-такі ў хранікальных кадрах. Сёння мы ўспрымем іх як гістарычны дакумент нашай эпохі.

У «Баладзе аб мужнасці і любові» шырока адлюстравана братняя дружба савецкіх народаў. Ян вядома, у Полацка-Лепельскай зоне, як і ў іншых злучэннях, былі атрады і брыгады злучэнняў і бранскіх партызан. Рускія браты прыйшлі на дапамогу беларусам. Паспяшаўся сюды, пад Полацк, і полк І. Саджыкава. Яго падначаленым быў юнак Ягораў, які потым праславіў нашу Радзіму, узяўшы сцяг перамогі над рэйхстагам і якому будзе прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Згуртаванасць усіх народаў, прадаўжэнне ўсіх нацыянальнасцей і з'явілася асноўнай крыніцай поспеху.

Стваральнікі фільма на гэты раз маштабна раскрываюць стратэгію партызанскай вайны. Экран паказвае, што партыя арганізавала народныя сілы і яны строга падпарадкаваліся жалезнай ваеннай дысцыпліне, ваенным законам. І не менш выразна перададзена тое, што ў аснове ўсяго гэтага была высокая патрыятычная свядомасць савецкіх людзей.

Фільм — гэта плён пастойлівай, па-творчы даследчай працы сцэнарыстаў Анатоля Вялюгіна і Міхася Тараткевіча, іх зладжанасці з рэжысёрам і ўсім здымачным-калектывам.

Мы ведаем, што вынікам творчай садружнасці А. Вялюгіна і І. Вейняровіча з'явіліся ў свой час кінастужкі «Дарога без прывалу», «Балада аб маці», «Генерал Пушча», якія набылі шырокую папулярнасць не толькі ў нашай рэспубліцы, і вось «Балада аб мужнасці і любові», яшчэ адзін прыклад ваўліччай кінапубліцыстыкі, дзе спалучаецца гістарычнае даследаванне з мастацкім асэнсаваннем рэчаіснасці.

Праўда, калі параўноўваеш фільмы, зробленыя беларускімі дакументалістамі раней, з гэтым, апошнім, то ў вочы ідаецца таякая акалічнасць. У іх (пры розных, нават, сітуацыях) даволі часта паўтараюцца адны і тыя ж кадры.

Няхай даруе мне рэжысёр І. Вейняровіч такую заўвагу, але я ўбачыў у гэтай стужцы хроніку, знятую калісьці ў месціцах, якія не маюць дачынення да Віцебшчыны, гэта значыць, да месца падзей, адлюстраваных у фільме «Балада аб мужнасці і любові».

Узнікае пытанне: ці можна вінаваціць рэжысёра і аператара за такія паўторы? Разумееш, што прычына тут ёсць: вельмі мала засталася дакументальных кадраў з таго гераічнага часу. Іх даводзіцца збіраць па кавалачках, праглядаць сотні метраў стужак, каб адабраць патрэбнае, бо, як вядома, у дакументальным кіно існуюць свае законы: не дапускаць нічога іграванага. Інакш губляецца сэнс дакументальнасці. Але і штучна «падганяць» хроніку з аднаго «аб'екта» колішніх здымкаў да чарговай тэмы, відаць, нельга. Гэта і павінны былі мець на ўвазе аўтары, якія маюць багаты вопыт у кінапубліцыстыцы. На гэты раз яны даволілі сабе, хай і зрэдку, але адвольны мантаж вядомых кадраў.

«Балада аб мужнасці і любові» — этап у распрацоўцы кінамаграфіі-стаі гераічных старажак партызанскай эпохі. Яе здабыткі, як і пэўныя пралікі творчага парадку, мабыць, будуць павучальнымі для тых, хто пойдзе ў гэтай распрацоўцы далей. Бо агульнае ўражанне стужка пакідае яркае, выклікае ўзрушаны роздум аб подзвігу народа ў вайну.

Рыгор НЯХАЙ.

НАРОДНЫЯ разьбяр... Звычайна гэта людзі душой і сэрцам адданыя свайму майстэрству, якія сцвярджаюць у ім сваё адчуванне прыгажосці. У іх розныя службовыя абавязкі, розныя прафесіі і тым не менш — яны мастакі. Мастакі па інтуіцыі, па адчуванню, па няўтольнаму жаданню раскажаць людзям пра свой свет, пра яго прыгажосць. Праўда, у іх творца нельга шукаць дакладнай мадэліроўкі, правільных, з пункту гледжання прафесійнага мастацтва, судносін частак і цэлага, бо ў народных мастакоў свае законы творчасці, сваё бачанне свету, свае традыцыі, якія не адно стагоддзе ўсталёўваліся, выкрышталізаваліся з усяго мастацкага вопыту народа. Гэтым — непарыўнай сувязю з эстэтычным ідэалам свайго народа і адметнае мастацтва сапраўднага народнага майстра, сапраўднага народнага мастака.

Майстэрства разьбы па дрэве на Беларусі ўрастае сваімі каранямі ў сіваю даўніну. З дрэва рабіў беларускі селянін сваю хату, з дрэва выразаў калыску для дзіцяці, драўлянай сахой араў зямельку-матухну, з дрэва рабіў амаль усе хатнія і гаспадарчыя прылады, дзіцячыя цацкі. І заўсёды, калі браў ён у рукі просты драўляны цурбачок і востры нож — задумваўся над тым, як зрабіць рэч больш прыгожай, як надаць ёй нейкія адметныя рысы.

За апошнія дзесяць—пятнаццаць год драўляная народная скульптура на Беларусі ўзбагацілася новымі жанрамі, а разам з імі і новымі стылістычнымі знаходкамі. Бытавы, аніمالістычны жанр, казачны фальклор, героі літаратурных твораў ажылі ў дрэве, сведчаць пра тое, што беларускія разьбяр-ўмельцы ўступілі ў якасна новы перыяд творчага пераасэнсавання спадчыны. Разьбяр акунуліся ў сваю родную стыхію, якая заўсёды жывіла і жывіць народнае мастацтва. У гэты час з'явіліся адмысловыя скульптурныя групы А. Пупко, накітавалі яго «Дзед і бабы», «Лірыка» якія былі прасякнутыя цёплым гумарам, сапраўднай мастацкай пільнасцю да рэчаіснасці, з'явіліся таленавітыя работы віцебскага майстра А. Міхеенкі «Гусяр», «Лявоніха», «Рыбак», у якіх ён узнавіў прыёмы народнай стылізацыі.

А. Міхеенка, як і А. Пупко, пазбягаў падабенства і мадэліроўкі ў іх натуралістычным разуменні, яго фігуры здзіўлялі незвычайным спалучэннем «геаметрычных парэзак, камізмам дыспрапорцыяў. А. Міхеенка і сёння ўдала выкарыстоўвае характэрныя для яго творчасці

прыёмы. На рэспубліканскай выстаўцы народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якая адбылася ў Мінску зусім нядаўна, з цікавасцю можна было пазнаёміцца з яго «Дрывасекамі», «Рыбалавамі», «Дзедам на адпачынку», «Музыкамі», «Дзедом Талашом», «Салдатамі рэвалюцыі». Але не ва ўсіх сённяшніх яго работах адчуваецца подых той упэўненасці ў сабе, нават, гарэзлівасці, якімі вызначаліся яго ранейшыя кампазіцыі.

Працуюць беларускія разьбяр і ў жанры партрэта. На

заў. Тут рысь, дзікі кот, вінтарогі казёл, архар, лось, казуля, зубрыха з зубранём, заяц, гарнастая, пясец — цэлы свет прыгожай дзічыны, які чаруе сваёй найтанчэйшай мадэліроўкай, ювелірнай тэхнікай апрацоўкі дрэва пад натуру. Глядзіш часам на архара ці казулю, і здаецца, што звер, спалоханы твайёй прысутнасцю, васьвось сконне ўбок і ўцячэ.

Ёсць разьбяр, якія абытаўляюць фаўну. У А. Царкоўскага: напрыклад, ліса, мядзведзь і зайцы глядзяць тэлеперадачу, а мядзведзь

народным разьбярным майстэрстве. Чаму гэта тэндэнцыя-пераважае сёння?

Справа ў тым, што амаль усе работы, створаныя ў народным разьбярстве да 60-х гадоў, як правіла, станковага характару, прызначаліся ў асноўным для выставак і музейных экспазіцый, у той час як народная скульптура мае больш шырокае прызначэнне. Яна можа ўжывацца і для ўпрыгожвання хатняга грамадскага інтэр'еру. У эпоху тэхнічнага прагрэсу, калі стэрэатыпы займаюць у нашым жыцці ўсё большае мес-

А што ж на прылаўках? А на прылаўках масавыя вырабы, якія гоняць у тыраж па эталонах не заўсёды якасных. Як жа лепш стымуляваць работу народных разьбіроў, як падштурхнуць іх працаваць творча не ад выстаўкі да выстаўкі, а ўвесь час. Відаць, не апошняе ролу ў гэтай справе павінна адыгрываць і матэрыяльная зацікаўленасць.

На Украіне, напрыклад, увайшло ў звычай пасля закрыцця выстаўкі народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва тут жа арганізоўваць продаж экспанатаў. Ад пакупнікоў няма адбою, ды і майстрам прыемна, што іх рэчы выклікаюць такую цікавасць. Відаць, не менш аматараў народнай разьбы па дрэве знайшлося б і ў нас у Беларусі.

Неабходна падумаць і пра стварэнне такой арганізацыі, якая аб'ядноўвала б усіх народных майстроў, дапамагла б ім матэрыяльна, і прапагандай іх творчасці.

Такія ўстановы ёсць у Літве, Эстоніі і ў некаторых іншых рэспубліках. Яны сабралі найбольш таленавітых умельцаў у аб'яднанні, якія знаходзяць самыя разнастайныя формы заахвочвання творчасці і ініцыятывы ўмельцаў. Апраўдала б сябе такое аб'яднанне і ў нашай рэспубліцы. Прынамсі, была б створана вытворчая база, якая намнога палёгчыла б працу разьбіроў. А то дайшло да таго, што разьбяр, якія жывуць у горадзе, нідзе не могуць набыць патрэбны матэрыял. Інструмент, прыдатны для мастацкай разьбы, таксама стаў праблемай. У прыватным выпадку яго проста цяжка набыць.

Саме ж галоўнае — аб'яднанне захавала б унікальнасць мастацкіх твораў і саміх майстроў. Некаторыя разьбяр сёння працуюць на фабрыках мастацкіх вырабаў, дзе многія з іх вымушаны «ствараць» мастацкія рэчы па чужых эталонах. А свае, у многіх выпадках сапраўды ўнікальныя творы пакрываюцца пылам у запасніках ці дома, у той час, як месца іх — у жылым або грамадскім інтэр'еры і на тых жа сувенірных прылаўках.

Многія стагоддзі жыве дрэва ў вобразах, створаных рукою скульптара-мастака. У эпоху тэхнічнай рэвалюцыі з'явіцца безліч пластычных матэрыялаў, якія, мажліва, заменіць гіпс, мармур, гліну, але нішто не заменіць дрэва.

Дрэва не памірае, бо калі да яго дакранаецца рука мастака, яно пачынае сваё другое жыццё ў вобразах, створаных мастацкай фантазіяй, бессмяротнай прагай прыгожлага.

А. ЛЯВОНАВА, мастацтвазнаўца.

М. ДАБРАНАУ. «Араты».

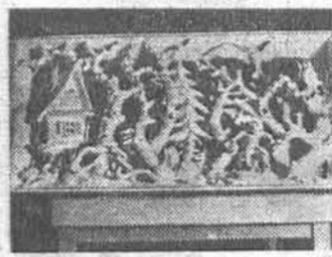

С. ЖЫГОЛКІН. «Вясёлы старыя».

А. МІХЕЕНКА. «Дрывасенкі».

ЖЫВОЕ ДРЭВА...

Ю. ЧАРНОУ. «Казка».

Н. АЛЬШЭУСКІ. «Буслы».

М. ПУПКО. «Хворы».

Фота В. ДУБІНКІ.

рэспубліканскай выстаўцы можна было пабачыць бюст У. Леніна работы П. Буслевіча, гарэльёфы партрэта Горкага і Руствавела М. Івінскага, бюст С. Прытыцкага, зроблены С. Выкам, і цудоўны абагулены вобраз народнага песняра-лірыка, выразаны маладым майстрам з Гродзеншчыны І. Астрамовічам.

У апошні час цікавыя работы з'явіліся ў жанры аніمالістычным. Адлюстраванні зяроў, птушак, хатніх жывёл заўсёды былі характэрныя для творчасці народных разьбіроў беларускага краю. Сёння папулярнасцю карыстаюцца фігуркі зробленыя самабытным майстрам В. Альшэўскім. Створаныя ім фігуры коней, ласёў, бабра, зубра, ваўкоў, мядзведзяў і іншых сапраўды ўражваюць. У іх ёсць тонкае адчуванне пластыкі і гармоніі. Вартаць работ В. Альшэўскага ў тым, што майстар захаваў тую адносіню да жывёл, якія склаліся ў сялянскім асяроддзі. Захаваў і перадаў з тонкім гумарам і неназойлівым заміланнем.

У мінскага разьбяр Н. Ерафеева — таксама галерэя аніمالістычных вобра-

Б. Васількова фатаграфуе зайца, які прыняў адпаведную позу на пні. Калгасны статак у сюжэтнай кампазіцыі «Сон старшынкі калгаса» С. Гуткоўскага на сваім агульным «сходзе», «здымае стружку» са старшынкі за яго нядбайнасць на жывёлагадоўчай ферме.

Можна было б прывесці шмат прыкладаў з творчасці разьбіроў-аніمالістаў, якія сведчаць аб шырокіх тэматычных, стылявых пошуках і ўдачах у гэтым жанры.

Бытавы і аніمالістычны жанры акумулявалі найбольш цікавыя творчыя ўдачы і знаходкі народных разьбіроў. У творах гэтых жанраў вызначыліся стылістычныя прыёмы, больш за ўсё арганічныя народнай скульптуры. Ёсць у іх грацэс, гіпербала, адмысловая стылізацыя. Усе яны прасякнуты народным гумарам, цёплай усмешкай, а часам — і сатырычнай іроніяй, якая таксама закладзена ў прыродзе народнага мастацтва, глыбока аптымістычнага ў сваёй аснове. Многія работы — непаўторныя ўзоры адмысловай дэкаратыўнасці, якая становіцца сёння вельмі перспектыўнай тэндэнцыяй у

ца, чалавек з асаблівай вострынёй адчувае патрэбу ва ўнікальнасці, у вырабах, сагрэтых цяплым чалавечых рук і святлом яго фантазіі.

Можна, якраз таму так шырока ў апошні час раскрыліся перад самабытнай драўлянай мініяцюрай дзверы нашых кватэр, можа, якраз таму набылі папулярнасць арыгінальныя сувеніры, якіх шмат у спецыялізаваных і неспецыялізаваных магазінах і кіёсках. Можна таму, што попыт вялікі, а задаволіць яго дабраякаснымі рэчамі цяжка, не ўсё тое, што прадаецца ў гэтых магазінах і кіёсках, задавальняе сапраўдныя эстэтычныя запатрабаванні.

Ды ці вінаваты ў гэтым народны разьбяр?..

З работамі разьбіроў лепей за ўсё знаёміцца на выстаўках, якія час ад часу праходзяць альбо ў Мінску, альбо ў абласных цэнтрах. Пасля закрыцця выставак многія творы вяртаюцца аўтарам, а некаторыя набываюцца дамамі народнай творчасці альбо краязнаўчымі музеямі, у запасніках якіх і ляжаць потым гарамі мёртвага дрэва.

ПРЫНЯТЫ

Ў САЮЗ

АРХІТЭКТАРАУ

КРІВАНАСАВА Рэўміра Іванаўна. Нарадзілася ў 1940 годзе ў Новасібірскай вобласці. Закончыла Новасібірскі інжынерна-будаўнічы інстытут. Працуе ў Мінскім абласным філіяле інстытута Велдзяржпраект. Удзельнічала ў распрацоўцы праектаў Ніжнекамскай, Кіраўскай, Уфімскай, Кастрамскай цэпаэлектрацэнтралі. Выканала праект рэканструкцыі Мінскага матарнага завода, будынка камбіната «Беларуськалій».

КРІВАШЧЭУ Уладзімір Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1941 годзе ў Алма-Аце. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў Мінскім абласным філіяле інстытута Велдзяржпраект. Па яго праектах пабудаваны шпіталь і вальдаў вайны ў Вараўлянках, водны басейн Акадэміі навук, 9-і 5-павярховы жылыя дамы ў Мінску.

КУЗЬМЕНКА Уладзімір Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Кастраме. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў Інстытуце Беламунпраект. З'яўляецца аўтарам праекта добраўпарадкавання г. п. Расоны, комплексу паркаў у Оршы. Удзельнічаў у праектаванні адміністрацыйнага будынка ў Мінску, у распрацоўцы рабочых чарцяжоў Беларускага інстытута ўдасканалення Урачоў.

НОВАШ Ларыса Іванаўна. Нарадзілася ў 1940 годзе ў Дзяржынску. Закончыла Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў Інстытуце Белнігіпрасельбуд. Удзельнічала ў праектаванні адміністрацыйных і гандлёвых будынкаў для рэзінных цэнтраў, калгасных і сельгасных пасёлкаў ВССР. У аўтарскай садружнасці распрацавала праекты музычнай школы і спартыўнага комплексу.

ПУТРАУ Валіянцін Георгіевіч. Нарадзіўся ў 1934 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе архітэктарам Цэнтральнага раёна г. Мінска. Па яго праектах забудовалася цэнтральная сядзіба калгаса «Новы быт» Мінскага раёна, мікрараён у Лагойску, пабудаваны прамысловы вузел у Чэрвені.

САХНО Вінтар Іванавіч. Нарадзіўся ў 1938 годзе ў Херсонскай вобласці. Закончыў Днепрапятроўскі інстытут інжынераў транспарту. Працуе ў Мінскім абласным філіяле інстытута Велдзяржпраект. Распрацаваў шэраг праектаў забудовы гарадоў Данбаса, а таксама праекты забудовы цэнтральнай плошчы ў Чэрвені, тэхнічныя праекты мікрараёнаў у Дзяржынску і Стаўбках.

ПАРТЫЗАНСКИ МАСТАК

У любы музей, нават такі маленькі, як наш Ушацкі музей народнай славы, уваходзіш пачціва і з хваляваннем, бо нават ад аднаго слова «музей» дыхае гісторыяй.

Ціха ступаю па падлозе і баюся парушыць цішыню, спыняюся ля стэндаў і вітрын, уважліва разглядаю экспанаты, большасць якіх прысвечана грозным гадам Вялікай Айчыннай вайны. Здымкі, макет партызанскай зямлянкі, партызанская зброя, падшклом дакументы і ўзнагароды... І перад вачыма праходзяць гады герачнай барацьбы партызан нашай блізнаазёрнай Ушаччыны. Раптам позірк спыняецца на фатаграфіі «Бой за Пышна». Гэта рэпрадукцыя карціны Мікалая Абрывы. На першым плане — за кулямётам юнак з забін-

таванай галавой, у цэнтры — прыўзнятая постаць дзяўчыны, воддаль яшчэ двое партызан. Ідзе бой не на жыццё, а на смерць. Карціна ўзрушвае, прымушае памяць вяртацца да прачытаных кніг і прагледжаных кілафільмаў аб вайне. Хочацца яшчэ больш даведацца аб чалавеку, творцы гэтай карціны.

Дырэктар музея Іосіф Платонавіч Голік паклаў на стол пульхную папку з дакументамі. Гартаю іх у спадзеўцы знайсці патрэбнае. Чытаю: «Брыгада Дуброўскага. Арганізавана ў 1942 годзе з 15 партызанскіх атрадаў. Камандзір — Ф. Дуброўскі, камісар — У. Лабанок, галоўны ўрач, начальнік штаба, мастак брыгады М. Абрывы».

З самага пачатку вайны Мікалай

Іпалітавіч Абрывыба — у Маскоўскім народным апалчэнні. Потым фронт. Ваенны лёс не пашкадаваў мастака — яму давялося пабыць і ў палоне. Потым уцёкі, партызанскі атрад. З 1943 года М. Абрывыба — баец-мастак брыгады Дубава.

Я вяртаюся да вітрыны, дзе размешчаны малюнкi М. Абрывыбы. Рэпрадукцыі карцін «Партызанская засада», «Партызанскі праваднік». Уважліва гляджу на апошнюю рэпрадукцыю; наперадзе калоны партызан, сівы, з кійком у старэйчай руцэ праваднік. Мне прыпамінаецца і прозвішча партызанскага правадніка — Андрэй Парчонок. Аб ім пісалася ў кнізе «У імя Радзімы». І зноў перад маімі вачыма карціна М. Абрывыбы «Бой за Пышна». Усе персанажы яе былі байцамі брыгады Дубава. Усе яны, на вялікі жаль, загінулі: і камандзір кулямётнага разліку Сямён Клянец, і медсястра Ніна Флігаўская, і наша

зямлячка камсамолка Надзея Касцючэнка... Пад Пышна кожны быў герой, за вёску змагаліся людзі розных нацыянальнасцей, але адной веры — сацыялістычнай.

Тут жа на гэтым стэндзе і фотаздымак мастака. Ён за работай. Адухоўлены твар, чысты лоб пад кучаравымі валасамі, задумлівыя вочы. Гэты здымак рабіўся тады, калі Мікалай Абрывыба працаваў над карцінай «Выезд брыгады Дубава на заданне ў 1943 годзе».

Цяпер Мікалай Іпалітавіч працуе ў студыі імя Грэкава пры Галоўным палітычным упраўленні Узброеных Сіл СССР. І хоць далёка ён ад Ушач, але не забываецца на край, дзе прайшлі яго незабыўныя агнявыя гады. Былы партызан, заслужаны мастак РСФСР, піша для нашага музея народнай славы карціну пад умоўнай назвай «Прарыў».

А. САЛТУК.

«ВОЖЫК» ГАСЦЮЕ ў ЦЫРКУ...

Прадстаўленне яшчэ не пачыналася, а цыркавое фаяжо запойнена смехам. Тут, адкрыўшыся выстаўка аднаго са старэйшых карыкатурыстаў Беларусі Мікалая Васільевіча Гурло, прысвечаная 25-годдзю яго творчай дзейнасці ў часопісе «Вожык».

Тэматыка малюнкаў разнастайная — ад міжнароднага жыцця да чыста бытавых канфліктаў. Такі ж шырокі «дыяпазон» смеху мастака — ад мяккага гумару да вострай, жорсткай сатыры, ад плячучага сарказму да вясёлай усмешкі.

У работах М. Гурло ясна прасочваецца лепшыя «вожыкаўскія» традыцыі, аднаўляецца імкненне аўтара не толькі адгукуцца на з'явы найбольш часу, але і зазірнуць у заўтра. Вось, напрыклад, «Новы год у Амерыцы» — у мяжу Санта-Клаўса замест падарункаў — інфляцыя, гонка ізбраенняў, беспрацоўе... Карыкатура зроблена два гады назад, але і сёння зусім не страціла сваёй злабодзеннасці. Больш таго — цяпер у сувязі з дэвальвацыяй долара, ростам ваенных асігнаванняў яна набыла асабліва вострае гучанне.

М. Гурло ўмее смяцца калюча... Працаўнікі склада на чале з дырэктарам пакідаюць састарэлыя, але не выкарыстаныя машыны іржавец пад адкрытым небам, а новыя... ставяць на кансервацыю: «— Хто скажа, што мы старую тэхніку не змяняем?». Бывае яго смех «невесёлым». Малады спецыяліст, які прыехаў у бёску і марыў разварнуцца

тут «ва ўсю», прыкласці да справы веды, якія набыў у інстытуце, аказваецца безнадзейна завалены грудамі паперы — кіраўніцтва патрабуе ад яго ўсё новых і новых звадак і графікаў.

У экспазіцыі шмат работ, якія бачуць зладзей, бюракратыяў, п'яніц. Вельмі выразны малюнак з подпісам: «— Знаёмся, Клава, мая змена!». Ля буфетнай стойкі двое — зусім малады хлопец, ён атрымаў першы зарплату, і майстар, яго «настаўнік». Хлопец нясмела цягне руку да шклянкі з гарэлкай, на яго твары роспач...

Карыкатуры М. Гурло вызначаюцца лаканізмам, своеасаблівацю кампазіцыйным прыёмам. У іх няма нічога лішняга, ніякіх непатрэбных падрабязнасцей, другародных дэталей — усё накіравана на тое, каб глядзч адразу «схапіў» ідэю, сэнс карыкатуры. Выцягваючы галоўнае, мастак шырока ўжывае кантрастныя сілавыя і колеравыя карыстаецца гіпербадай. Карыкатуры М. Гурло ярка раскрываюць характар самога аўтара, яго асабістыя адносіны да таго, што нас акружае.

Цікавая сама па сабе, выстаўка выйграе яшчэ і ад таго, што яна размешчана ў цырку. Зрэшты, цырк таксама выйграе ад гэтага — выстаўка не толькі ўпрыгожвае фая, яна настрайвае глядзча на мажорны лад, «прымушае» ўсміхнуцца. Было б, відаць, вельмі карысна, калі б такія выстаўкі сталі больш частымі гасцямі ў фая нашых тэатраў, кіно, клубаў...

В. САЛІН.

ПРА ЗЯМЛЮ БАБРУЙСКУЮ...

Вылупленае мастацтва ў нечым падобнае да паэзіі... Здраецца, іншы раз глядзіш на карціну — усё звычайнае, знаёмае, бачанае, але хваляе. Хваляе, як верш, напісаны простымі словамі, якія тым не менш кіраюць душой.

«Нацюрморт з валторнамі» У. Рубцова, які экспануецца на выстаўцы твораў бабруйскага мастакоў, — з такіх работ. Нягледзячы на камернасць сюжэта, палатно прыцягвае каларытнасцю жывапіснай мовы, умелым мастакам амаль скульптурна паказанай матэрыяльнасцю рэчаў. Жывапісец нібы любіцца багаццем адценняў медзі, латуні, якія гараць бы полымя. Ён з захапленнем сочыць за рэфлексамі святла, здзіўляецца разнастайнасцю формаў музычных інструментаў.

Беспамылкова пазнаеш на выстаўцы работы Ю. Нікіфарова. Высокім прафесіяналізмам вызначаюцца выразныя, экспрэсіўныя ілюстрацыі, якія ён зрабіў для паэмы Янкі Купалы «Бандароўна». Мы ведаем Ю. Нікіфарова больш як майстра графічных кампазіцый, але на гэтай выстаўцы ён прадастаў і яшчэ адну цікавую каларыст. Аб гэтым сведчыць яго пейзаж «Гуманная рэлігія». Ю. Нікіфараву удалося ў гэтай рабоце перадаць той незвычайны, амаль нелюдыны настрой, які да ўзыходу сонца яшчэ далёка, але рэальны змрок нібы ледзь-ледзь «размылі». Усе рэчы страцілі дакладнасць, чотнасць абрысаў, набылі нейкую амаль казачную летучэннасць.

Паэтычным бачаннем свету прасякнуты і пейзажы А. Ясюкавіча. Вось яго акаварэль «Крывы Крук. Паводка». Трэба мець вельмі тонкае пачуццё колеру, яго ўзаемаадносін, каб так добра перадаць рух бягучых мяккіх ліній, падкрэсліць іх унутраную дынаміку.

Любоўю да роднага краю, да яго людзей, умелым перадаць своеасаблівае прыгажосць беларускай зямлі, удумлівацю прывітаюць графічныя лісты У. Самачарнова. Поўная лірызму і зачаравання яго акаварэль «Журавы ляцяць», вельмі тралныя характарыстыкі простых людзей, працаўнікоў у серыі «Палешуны».

Адной з лепшых работ С. Абрамава, уяўляецца мне, напісаная ім у дэкаратыўным плане акаварэль «Вясковы пейзаж з вясёлкай». Сведжасцю першага снегу нібы павявае і ад яго акаварэль «Ранні снег». Праўда, трэба адзначыць, што аднастайнае, манатоннае члэнненне дахаў у гэтай рабоце дысаніруе, на маю думку, з агульным настроем ліста.

Летапісам роднага горада, які напісаны фарбамі на палатне, можна назваць творчасць аднаго са старэйшых бабруйскага мастакоў У. Дакарада. Зайздроснае пастаянства і вернасць таме працягла і графік А. Сяргеяў, які вельмі любіць добра ведаць і ўмець цікава расказаць пра нялёгкую службу авіятараў.

Прадстаўлены на выстаўцы і работы дэкаратыўна-прыкладнога жанру. Сярод іх керамічныя пано А. Канцубы, В. Калтычына і М. Васільевскага.

Трэба, аднак, сказаць, што выстаўка бабруйскага мастакоў была б больш цікавай, калі б яе складальнікі больш пастрабавальна паставіліся да прадстаўленых твораў. Атрад мастакоў-прафесіяналаў, якія жывуць і працуюць у Бабруйску, даволі моцны, і, відаць, не было патрэбы «разбаўляць» экспазіцыю работамі, выкананымі лубна на самадзейным узроўні. Выстаўка працягла і ад таго, што размешчана ў непрыстасаваным памяшканні. Інтэнсіўны колер, у які пафарбаваны сцены выставачнай залы, перашкаджае глядзець, адцягвае ўвагу...

Я. ГЕЙНЕР.

Канцэрт без залы.

— Што з вамі?
— Падавіўся костачкай...
— Прафесія?
— Шапагалытальнік.

— Знаёмся, Клава, мая змена.

— Кажаш, каментатар Бі-Бі-Сі? Добра, пойдзеш у пенла прапагандаваць райснае жыццё.

Пакупніца з Тэль-Авіва.

— Што здарылася?
— Замок з клуба ўкралі.

УШЕНКА Сяргей Іванавіч. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Горнаўскай вобласці. Закончыў Уральскі філіял Маскоўскага архітэктурнага інстытута. Працуе ў інстытуце Белгіпрагандаль. У складзе аўтарскіх калектываў распрацаваў праекты рэстарана на 500 месцаў у Вранску, універмага ў Калуге, праектнага інстытута ў Мінску, сталовай і піянерскага лагера на возеры Рагазнінскім у Брэсцкай вобласці.

ФАРБЕРАУ Юзеныі Масевіч. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектнага адміністрацыйна-будаўнічага інстытута. Працуе ў інстытуце адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Бупатары. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў інстытута культуры, комплексу Беларускага хуткай дапамогі на 800 ложкаў у Мінску.

ШАБАЛІН Аляксандр Канстанцінавіч. Нарадзіўся ў 1938 годзе ў Алтайскім краі. Закончыў Новаасібірска-Будуўнічы інстытут. Працуе ў інстытуце Гомельскім аддзеле інстытута Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

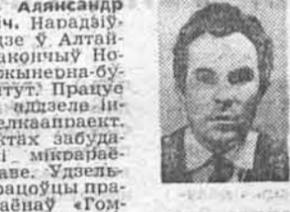
ШЧЭРБА Аляксей Рыгоравіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Асіповічах. Закончыў Ленінградскі інжынерна-будаўнічы інстытут. Працуе ў інстытуце Мінскапраект. Працтваваў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Бупатары. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў культуры, комплексу Беларускага хуткай дапамогі на 800 ложкаў у Мінску.

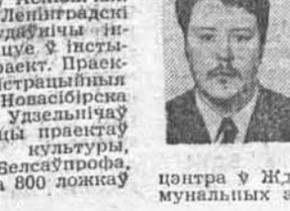
ЯГОШЫН Валянцін Рыгоравіч. Нарадзіўся ў 1935 годзе ў Алтайскім краі. Закончыў Новаасібірска-Будуўнічы інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

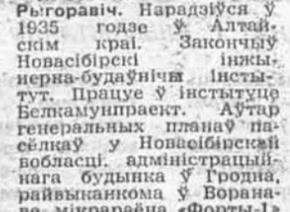
ЯГУПАУ Юрыі Васільевіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

ЯГУПАУ Юрыі Васільевіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

ЯГУПАУ Юрыі Васільевіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

ЯГУПАУ Юрыі Васільевіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

ЯГУПАУ Юрыі Васільевіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Мінску. Закончыў Беларускі політэхнічны інстытут. Працуе ў інстытуце Беларускага праектаў адміністрацыйна-будаўнічага інстытута ў Кемераве. Удзельнічаў у распрацоўцы праектаў мікрараёнаў «Гомельмаш», «Заходні», парку «Фэстывальны» ў Гомелі.

— НЕ, НЕ САГНУЦЬ фашыстам наш народ, — з хваліваннем сказала Таццяна Канстанцінаўна. — Вы, дзеткі, убачыце, як будуць бегчы немцы, як іх насцігне суровая кара...

Вяртаючыся на пошту, дзе кожны дзень Поля Зуева з агідай штамлявала пісьмы, пакавала і афармляла пасылкі, выдавала і прымала заказную карэспандэнцыю, дзяўчынка думала пра словы Таццяны Канстанцінаўны. Якая яна добрая і клапатлівая. Выгадала аж сям'ера дзяцей. А вось Поля расла сіратой. Ёй было тры гады, калі сухоты заўчасна зьялі ў магілу татку — салдата, які ў сьрых і халодных акопах першай су-

— Я шафёр першага класа.

— Будзеці працаваць у мяне на «Опель-капітане». Ты рады?

— Вядома. Працаваць на легкавінцы лепш, чым на грузавіку.

— А да партызанаў мяне не завязеш? — спытаў гаўптман і сам зарагатаў. Потым ляснуў Бінкіса па плячы. — Гэта жарт. Бачу, што ты сур'ёзны і добры чалавек. О, я цёхалаг! Мясце сам чорт не ашукае!

НА КАМБІНАЦЕ дзейнічала НГ група падпольшчыкаў, якой кіраваў Іван Фёдаравіч Субоцін, інжынер, масквіч. Полю з ім пазнаёміў Віктар.

— Увесь час просіцца на справу, — сказаў Віктар Субоціну.

Бінкіс пры дапамозе Рыгора Носава завёз п'янага Гольдмана ў партызанскую брыгаду Лапаціна. Назаўтра немец толькі расплюшчыў вочы і адразу зароў.

— Бінкіс, дзе ты там! Хутчэй — півал!

У адказ пачуўся выбух рогату.

Зірнуў, а перад ім людзі з чырвонымі срукімі на шапках, з вінтоўкамі ў руках. Няўжо партызаны?

Ад жаху Гольдман заплосчыў вочы. Думаў, што гэта сасніў. Тут жа стаяў Бінкіс. Па яго твары блукала ўсмешка. Успомніў, як шэф, наймаючы яго на працу, спытаў, ці не завязе яго шафёр да партызанаў. Нібы ў вадку глядзеў.

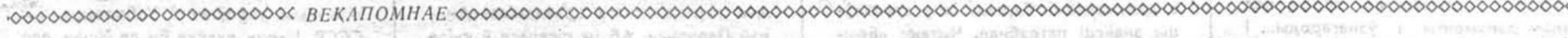
таў, дык так проста не трапіў бы ў іх рукі...

Маці паглядзела ў вочы спачатку сыну, потым даччы. Яны адмоўна крутанулі галовамі. Маці ведала, што гэта святая хлусня. Дзівакі, стараюцца яе заспакоіць. Няхай сабе думаюць, што яна нічога не ведае.

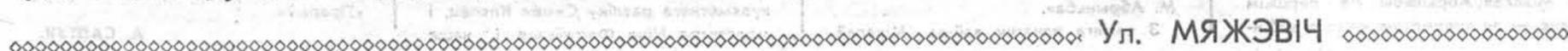
Калі ж схапілі і расстралялі Віктара, Таццяна Канстанцінаўна сказала Вандзе:

— Я, дачушка, ведала, што наш Віця хадзіў той жа сцежкай, што і Поля.

НА ЗАПАЛКАВАЙ фабрыцы працаваў даўні сябра сям'і Андрыеўскіх Фама Фішараў. Не пазбегнуў і ён лёсу іншых падполь-

раджкі на турэмнай сцяне

светнай і грамадзянскай войнаў правёў шмат год. А потым памерла і маці.

У сям'і Андрыеўскіх Паліна адчувала сябе так, нібы яна была малодшай дачкой Таццяны Канстанцінаўны, сардэчная дружба звязвала яе з названымі братам і сястрой — Віктарам і Вандай. Яны працавалі на заплатавай фабрыцы і часта расказвалі Паліне пра тое, як сабатауюць загады фашыстаў, выводзяць, дзе могуць, са строю абсталяванне.

— Вось бы і мне куды на сапраўдную справу, — сказала яна аднойчы сябрам.

— Не спяшайся, пачакай, можа быць і на пошце ты зможаш прынесці карысць нашай справе, — пачаў адгаворваць Віктар.

Яна абуралася.

— Замест аднаго класці два штэмпелі на пісьмы праклятых фрыцаў?

— Там не толькі штэмпелі...

— А што? Пасылкі рабаўнікоў? Не, абрыдла, больш не магу. Пайду на дрэвапрацоўчы камбінат, там, кажучы, патрэбны рабочыя.

— Там патрэбны людзі на паднятку бярвенняў. Ад рэчкі да піларамаў. Але ж гэта работа не па тваіх сілах. Поля, Не кожны дужы мужчына вытрымае.

— А я вытрымаю!

ШЭФ КАМБІНАТА гаўптман Гольдман шукаў на свой асабісты «Опель-капітан» надзейнага шафёра з цывільных. Нехта яму параў узяць Анатоля Бінкіса. Добры механік, вопытны шафёр.

— Сваякі ў яго ёсць? — запытаў Гольдман.

— Сястра тут жыве, — далажылі шэфу. — У яе муж і васьм'ера дзяцей. Усе дарослыя.

— Даўно тут жывуць?

— Даўно. У першую сусветную вайну былі ў бежанцах і аселі ў Барысаве. Самі яны з Літвы. Неналі Андрэнасамі зваліся.

— Цікава, — сказаў Гольдман. — Хачу пабачыць гэтага Бінкіса.

Неўзабаве перад шэфам стаяў высонкі, з волатаўскімі плячыма чалавек. Стаяў і разглядаў Гольдмана. Погляд смелы. У постаці незалежнасць. Такія людзі ведаюць сабе цану.

— Камуніст? — тышнуў яму шэф пальцам у грудзі.

— Не.

— Караню. А машыну ўмееш вадзіць?

— Добра, улічым. Сябруеце?

— Сябруем, — шыра прызнаўся Віктар. — Яна цудоўная, але вельмі парывістая, неасцярожная...

На паднятку бярвенняў Поля не адставала ад сваіх сталых суседкаў. К канцу змены так сталася, што ледзь трымалася на нагах. Але была задаволеная, што працуе ў рабочым калектыве. А хутка яна даведалася, што падпольшчыкі рыхтуюць Гольдману «падарунак».

Усе тры піларамы працавалі дзень і ноч. Камбінат штодзень выдаваў сотні кубаметраў дошак і бруса. Лес грузілі ў вагоны і везлі ў Германію. А Гольдману ўсё было мала. Ён браў з мясцовага шталага людзей і прымушаў знявольных працаваць па дзве змены. Многія не вытрымлівалі такой катаргі і валіліся, як снапы. Наглядчыкі падымалі іх бізунамі. Поля бачыла, як людзей забівалі насмерць.

Аднойчы каля штабеляў Поля сустрэла Івана Фёдаравіча. Прыпыніла яго.

— Колькі можна чакаць? Нельга далей цяпець злева! Трэба спыніць адгрук дошак! Няўжо мы не можам узяць у паветра піларамы?

— Можам, Палінка, можам, але не хапае надзейных людзей. Трэба перанесці ўзрыўчатку, а пры такой ахове гэта не проста.

— Глухства! Даручыце мне!

У позірку Паліны было столькі вачасці, што Іван Фёдаравіч паспяшаўся сказаць:

— Добра, Палінка, мы ўлічым тваю згоду...

Хутка адна за адной адбыліся падзеі, якія ўскалыхнулі ўвесь Барысаў.

БІНКІС — шафёр Гольдмана — прызнаўся аднойчы сябрам, што ў яго пачынаюць рукі свярбець, калі ён бачыць паблізу свайго шэфа.

— А ты яго звязі да партызан, — ціха шапнуў яму Рыгор Носаў, які быў звязаны з барысаўскім падполлем.

— Куды? — выдыхнуў Анатоль Канстанцінавіч.

— Скажаш яму, што на ўскараіне горада жыве адзін добры самагончык. Маўляў, гоніць выдатны шнапс. Запрашае шэфа на дэгустацыю. Мы яго так пачасгуем, што ён прагнецца толькі праз дзень. Можна завезці не толькі ў лес, а хоць у Маскву.

Так яно і здарылася.

ПАДПОЛЬШЧЫКІ, сярод іх была Поля Зуева, закончылі падрыхтоўку да дыверсіі. Надшыла рашаючая ноч.

У тую ноч Серафіма Трусава вазіла ад піларамаў на тачцы пілавіне. Стомленая, спынілася на хвіліну. Зірнула як у тумане патанае рака, лес на тым беразе. Там было пачала прабівацца вузкая палоска святання, але туман хутка схаваў яе. Сіма цяжка ўздыхнула і зноў пакаціла сваю тачку. Пачала шуфлем насыпаць пілавіне. Узіяла вочы, а перад ёй стаіць электрык Алесь Кудрэвіч.

— Ідзі адсюль, Сіма! — загадаў Кудрэвіч.

— Куды?

— Як мага далей.

— А чаму?

— Бяжы хутчэй, не пытай!

— Дасыплю тачку...

— Кідай тачку, неразумная баба, і спяшайся, калі табе дабага жыццё, — падштурхнуў Трусава Кудрэвіч.

Трусава адбеглася метраў за трыста, схавалася за штабелямі. Тут яраз і грывнуў выбух. Задрыжэла зямля, заварушыліся, як жывыя, штабелі бярвенняў, у неба шугануў фантан полымя.

БОЛЬШ за шэсць месяцаў гітлераўцы аднаўлялі камбінат. Гестапаўцы лютавалі. Адной з першых схапілі Зуеву, пасадзілі ў мясцовую турму. Ванда Андрыеўская была яшчэ на волі. Разам з маці, Таццянай Канстанцінаўнай, сабралі перадачу, панеслі ў турму. Ім пашчасціла не толькі перадаць Полі прадукты, але нават пабачыць яе. Поля, падцягнуўшыся на руках, выглынула ў акенца, нешта крыкнула ім, але слоў было не разабраць. Паліцаі адганялі ад турмы Андрыеўскіх.

Праз тры дні Таццяна Канстанцінаўна зноў панесла перадачу, але яе не прынялі. Сказалі наглядчыкі, што Зуеву перавезлі ў нейкую іншую турму.

У Барысаве на той час ужо ведалі, куды перавозілі вязняў. Перавозілі іх туды, адкуль не вяртаюцца. Расстралявалі патрыётаў за горадам, у лесе.

...Віктар пакутліва перажываў гібель свайго сяброўкі. Прыходзіў дахаты пануры, засяроджаны. Маці з трывогай углядалася ў твар сына. Аднойчы Віктар вымавіў:

— Каб я змагаўся супраць фашыс-

шчыкаў. Здарылася так, што ён трапіў у тую ж камеру № 16, дзе сядзела Поля Зуева.

На каменнай сцяне Фама знайшоў надпіс, зроблены крывёю. Ён прыгледзеўся да роўных радкоў, выведзеных нібы на ўроку чыстапісанна. Фаме ўдалося не толькі прачытаць надпіс, але перадаць на волю запіску, у якой быў прыведзены тэкст. Вось ён:

«Дарагія таварышы!

Я не шкадую, што паміраю маладая, а шкадую, што так мала зрабіла для Радзімы. Бывайце! Перадайце прывітанне майму брату, які для мяне быў бацькам і маці. Поля Зуева».

Прайшло шмат год. У 1965 годзе я надрукаваў заметку ў адной маскоўскай газеце, дзе расказаў пра апошні рэйс гітлераўца Гольдмана. Успомніў там пра Полю Зуеву.

Неўзабаве рэдакцыя пераслала мне пісьмо маёра запаса М. Д. Зуева. Ён паведамляў, што ў 1939 годзе ў Барысаве пакінуў сваю сястру Паліну. Прывёз яе сюды зусім малую з Калінінскай вобласці, пасля смерці маці. Поля жыла з ім, вучылася ў школе.

Калі падрасла — пайшла працаваць на пошту і працягвала вучобу ў вячэрняй школе. Фінская, а потым Айчынная войны, разлучылі яго з сястрой. І тут раптам артыкул у газеце... Няўжо гэта яго Поля, яна ж была кволая, бяззлівая дзяўчынка... Ён прасіў удакладнення.

А можа сапраўды гэта была іншая Поля Зуева?

Мае сумненні адразу рассеяла Ванда Мацвееўна Андрыеўская.

— Тая самая, — сказала яна. — Брат Полі служыў у авіяцыі. У 1939 годзе яго перавялі з Барысаве некуды на поўнач, а там хутка пачалася вайна з белафінамі. Яны згубілі адзін аднаго.

Чытач можа запытаць, — а што адбылося з Вандай Андрыеўскай, як удала яна ў той страшэннай навале?

Ванда Мацвееўна прайшла цяжкі шлях. Ён пачаўся ў Барыскаўскай турме, а скончыўся ў лагеры смерці Асвенціме. Вызваленая нашымі салдатамі, яна вярнулася ў родны Барысаў. Не знайшла ні бацькі, ні маці — іх расстралялі фашысты. Многа іншых страт панесла іх вялікая сям'я. Але Андрыеўскія жывуць. Расцудзе дзеці Ванды, яе сяспёр. У горадзе шырока вядома гэтая прозвішча. Жыве ў памяці людской Поля Зуева, яе словы, напісаныя ўласнай крывёю.

3 АРХІВНЫХ ПАЛІЦ

«3 САМАЙ СУР'ЁЗНАЙ УВАГАЙ...»

Ю. ТАРЫЧ ПІША С. ЭЙЗЕНШТЭЙНУ

Перш чым пазнаёміць чытачоў з двума лістамі першага беларускага кінарэжысёра Ю. В. Тарыча да С. М. Эйзенштэйна, хочацца прыгадаць, што гэта не адзіныя факты, якія гавораць аб сувязях сусветна вядомага кінематэграфіста з нашай рэспублікай.

Добраахотна ўступішы ў рады Чырвонай Арміі ў сакавіку 1918 года, тэхнік, а потым працаваў С. Эйзенштэйн апынуўся ў Полацку. Менавіта тут (май 1920 года)

ён пераходзіць у распараджэнне тэатральнай часткі палітаддзела Заходняга фронту, упершыню па-сапраўднаму мае магчымасць дэдуцьца да мастацтва. Затым у Магілёве ён спрабуе стварыць паказальны фронтальны тэатр. У пачатку жніўня дваццацідзюгадовай Эйзенштэйн у якасці мастака-дэкаратара пераязджае ў Мінск, дзе разам з рэжысёрам, мастаком і акцёрам К. Елісеевым прымае ўдзел у пастаноўцы на сцэне БДТ-І (цяпер тэатр імя Я. Ку-

палы) спектакля «На дне». Адначасова на станцыі Мінск яны распісваюць агітаваныя, якія праз некалькі дзён накіруюцца на фронт.

У жыцці і творчасці Эйзенштэйна хвалюе кожная дробязь. На адным яго малюнку, які рэжысёр падарыў К. Елісееву, можна вельмі выразна прачытаць не толькі тэкст: «Дарагому маэстра, у знак таго, што я ніколі не забуду таго, што ім для мяне зроблена. Душу ўнае дзякуй. Не забуду ніколі», але і месца дзеяння,

дату: «Мінск, 25/IX-20 г.» Дарэчы, гэтыя радкі адрасаваны таму самому К. С. Елісееву, з якім шмат гадоў сябраваў Янка Купала.

Пра знаходжанне ў Мінску С. Эйзенштэйна пакіне аўтабіяграфічны запіс. Так і хочацца яго назваць вершам у прозе.

«Памятаю ноч у Мінску...

Мастак перасоўных франтавых груп, ускудлаваны качаецца на ложку. Мастаку трэба зрабіць самае непрыемнае ў жыцці, трэба прыняць кардынальнае рашэнне — чым быць і як быць. Я ведаю, як мастаку цяжка. Бо мастак гэты — я.

Блссонная ноч.

Я ліхаманкава качаюся ў ложку... Да раніцы рашэнне гатова.

Паламаны шлях, клапатліва прызначаны бацькоўскай рукой. Халут парваны.

Жэрабя кінута...»

4 чэрвеня камісія Прэзідыума Цэнтральнага выканаўчага камітэта СССР у сувязі са святкаваннем 20-годдзя рэвалюцыі 1905 года вынесла рашэнне пра пастаноўку Эйзенштэйна фільма «1905 год» (хутка вызначыцца новая назва, якую ведае зараз ўвесь свет — «Брананосец «Пацёмкін»!).

Высветліўшы, што два яго асістэнты А. Антонаў і А. Леўшын знаходзіцца ў гэты час у

ЮТА

[Заканчэнне. Пачатак на 6 і 7 стар.]

А потым? Рыбакі ўзбунтаваліся, што ім мала плаціць грошай, забаставалі. Для прычалаў панура стаялі чаўны, — ніхто не пайшоў у мора. Не было завошта купіць хлеба. Жанчыны трывожна пазіралі на рыбакоў, якія збіраліся ў гурт, мітынгавалі. Ноччу прыхаляла паліцыя, арыштавала бацьку Юты. Сям'ю выкінулі з барака...

З клункамі за плячамі Юта і маці ішлі па пыльнай дарозе, ішлі ў вялікі горад. Там жылі сваякі, якія дапамогуць у бядзе. Юта прывыкла жыць ля мора, не хацела ісці ў горад...

Да горада яны так і не дайшлі. На дарозе іх сустрэлі магутныя танкі з чырвонымі зоркамі на вежах. Вясельныя хлопцы ў зялёным адзенні частавалі іх хлебам і цукрам, паралі варнуцца назад, у сваю вёску...

І яны вярнуліся. Прыішлі, а там іх чакае бацька. Зноў падхапіў дужымі рукамі Юту, паказаў мора: «Цяпер яно наша, Юта. Наша!» Радаваліся ўсе рыбакі, бо старое начальства збегла за граніцу, і цяпер яны самі сабе гаспадары.

Восенню Юта пайшла ў школу. Ёй даўно трэба было хадзіць у школу, але пры панах у іхняй вёсцы школы не было, а ў горад пасылаць дзяцей на вучобу каштавала дорага. Саветы ж адкрылі школу ў вёсцы, для ўсіх дзяцей, і зусім бясплатную. Мама пашыла Юце новую сукенку, бацька купіў партфель... Гэта быў самы шчаслівы год у яе жыцці...

Затым пачалася вайна. Юта ўжо ведала, чаму фашысты напалі на Савецкі Саюз, — яны хацелі, каб у Эстонію зноў вярнуліся паны і багацці, каб зноў на іх працавалі простыя людзі, каб зноў закрыць школу, а бацьку пасадзіць у турму... А бацька не жадаў садзіцца ў турму, не хацеў, каб Юту выгналі са школы. Таму і ўзяў у рукі вінтоўку, пайшоў абараняць Савецкую Эстонію.

Юта з мамай селі ў поезд і паехалі ў Расію. Поезд уцякаў ад вайцы на ўсход. Вайна яго даганяла, — наляталі самалёты з чорнымі крыжамі, бамбілі эшалон...

Расіі вялікая. Ехалі дзень, другі, трэці... І лік згубілі. Усё ж заехалі туды, куды не змаглі далаць фашысцкія самалёты. Там няма мора, няма лесу. Адзін стэп. Юта з мамай ніяк не маглі прывыкнуць, — яны ж патомныя рыбакі. Мама пачала распываць у людзей, дзе паблізу ёсць вада. Ім паралі ехаць на Аральскае мора: там — рыбацкія саўгасы, патрэбны людзі. І яны паехалі.

Аральскае мора не такое, як Балтыйскае. І вада там жоўтая. Але ўсё ж — вада. Навокал рыбаі пахне.

Бацька не ведаў, дзе яны, не мог прыслаць нават пісьма. Маці пачала шукаць яго, прасіла суседзяў, каб пісалі запросы. На другі год вайны прыйшоў адказ, паведамілі, што бацька загінуў смерцю храбрых пры абароне Ленінграда...

Маці галасіла. Плакала і Юта. Ад гора маці захварэла і хутка памерла. Там, на беразе Аральскага мора, яе і пахавалі...

Юта засталася адна. Добрыя людзі не далі загнуць. Пачуў пра яе гора зямляк дзядзька Юхан, які таксама быў закінуты вайной на Арал, працаваў у суседнім рыбацкім. Прыехаў, забраў Юту. Сам ён часта хадзіў у мора, не мог глядзець за дзяўчынкай, перадаў яе цётцы Керці. Цётка Керці і стала яе другой маці, выхоўвала, пакуля Юта не вырасла і пайшла на свой хлеб. Вясельная яна, цётка Керці, і добрая. Колькі наўзні не даспала, каб Юта была накармлена і адзета, скончыла школу. І цяпер, калі Юта зарабляе грошы, жыве асобна, яна нічога не робіць, не параўнаўшыся з цёткай Керці, дзедзіца з ёй сваімі думкамі і марамі.

— Пра цябе раскажваю ёй. Як ты любуешся мной, гледзіш мае руні...

— І што цётка Керці?

— Радуецца. Кажэ: «Ты шчаслівая, Юта, — цябе кахаюць». Яе ж першае каханне разбіла вайна. Жыве яна са сваім Хансам мірна, як яна кажа, дзеля дзяцей. А іх у яе трое, і ўсе хлопцы. Такія высельны і харошыя, як яна сама...

ДАРОГА

Саліст ансамбля, заслужаны артыст Беларускай ССР В. Макараў.

БЕЗ

Саліст ансамбля, заслужаны артыст Казахскай ССР Т. Віхашэрастаў.

ПРЫВАЛУ

Салістка танцавальнай групы Н. Струева.

— «Апрабавалі» гэтую сюіту, — расказвае ён, — на вельмі адказных і дасведчаных слухачах — удзельніках Усесаюзнага семінара лектараў таварыства «Веды» па ваенна-патрыятычным выхаванні працоўных. Прымалі нас вельмі добра. Мы просім Віктара Іванавіча расказаць, з чаго складаецца рэпертуар ансамбля.

— Калі гаворыць пра вакальную частку, дык гэта ў асноўным песні савецкіх кампазітараў аб партыі, патрыятызме, вайскай доблесці. Сярод іх песня С. Тулікава «Мы людзі ленинскіх эпох», Э. Калманоўскага «Я цябе ніколі не забуду», К. Акімава «Песня аб рускім салдаце». У рэпертуары ёсць некалькі і маіх песень: «Служу Савецкаму Саюзу», «Сталі танкі на прывале», «Песня аб партыі» і інш. Не бывае канцэрта, на якім мы не выконвалі б твораў беларускіх кампазітараў. Гэта і «Верасы» І. Лучанка, і «Расцвітай, Беларусь» Ю. Семянякі, «Суседкі» І. Кузняцова і інш.

У рэпертуары харэаграфічнай групы — салдацкія танцы, танцы народнага СССР...

За час свайго існавання ансамбль выхаваў нямала выдатных спевакоў і танцораў. Гэта ў першую чаргу такая зорка савецкага вакалу, як народны артыст СССР Мікалай Ворвулеў. Гэта вядомыя ў краіне спевакі, заслужаныя артысты РСФСР Іван Картавенка, Юрый Васілеўскі. Спяваў у свой час у ансамблі лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Валеры Кучынінскі. Атрымалі пачэсныя званні заслужаных артыстаў БССР Барыс Макараў, Георгій Светашаў, Якаў Ярава, якія і сёння служаць армейскай музе.

Ну, а моладзь? Ёсць тут і таленавітая моладзь, якая пераймае майстэрства старэйшых таварышаў, традыцыі ансамбля. Гэта салісты ансамбля спевакі Іван Рудэнка, Фёдар Буровін, танцоры Раіса Навіцкая, Зінаіда Гарбушына, Аляксандр Шэлехаў, Павел Ясеў і інш.

...«Ходілі мы походами в далекие края» — спявае армейскі хор. Маладыя, прыгожыя хлопцы. У далёкія вайсковыя походы хадзілі іх бацькі і дзяды. Нямала дарог, мірных дарог за плячыма і ў хлопцаў з чырвонымі пагонамі на плячах. Але і гэтыя дарогі — без прывалу.

М. ЗАМСКІ.

ЛЮБИМЫЯ ПЕСНИ заслужанага артыста БССР Барыса Паўлавіча Макарава — пра вайну. Вось і цяпер ён ціхенька цягне: «Эх, дарогі, пыл ды туман...». Старая песня пра цяжкія походы, пра сяброў, што не вярнуліся з вайны...

У далёкім сорок трэцім на адзін з палявых аэрадромаў прыехаў франтавы ансамбль песні і танца. Калі скончыўся канцэрт, да кіраўніка ансамбля Аляксандра Фёдаравіча Усачова падышоў невысокі каржакаваты салдат у форме аэрадромнай службы і папрасіў праслухаць яго. Праспяваў адну песню, другую... Пахваляў Аляксандар Фёдаравіч. З тае пары і дзяў свой лёс з ансамблем Барыс Паўлавіч Макараў.

— Бягуць гады, — задуманна гаворыць ён, — толькі, здаецца, быў новенькім у ансамблі, а не прыкмеціў, як стаў ветэранам. Жартачкі, трыццаць гадоў... Мяне жывой гісторыяй ансамбля называюць.

...Дата нараджэння ансамбля — 17 лютага 1938 года. У гэты дзень адбыўся першы яго канцэрт у адным з ваенных шпіталей. Арганізавалі калектыў Аляксандр Фёдаравіч Усачоў — цудоўны музыкант, дырыжор, чалавек апантаны, улюбёны ў мастацтва. За які год два ансамбль ператварыўся ў першааснасны калектыў. У 1940 годзе ён прымаў ужо ўдзел у першай Дзяндзе беларускага мастацтва ў Маскве.

Потым грывнула вайна, і ў першыя ж дні ваеннага ліхалецця ансамбль Заходняй ваеннай акругі пачаў называцца франтавым. Прайшоў ён ваеннымі дарогамі ад Масквы да Кенігсберга...

Расказвае Барыс Паўлавіч, як выступалі ў пасляваенным разбураным Мінску, іншых гарадах рэспублікі. У 1954 годзе запрасілі ансамбль у Маскву, дзе ён выступаў на свяце, прысвечаным 300-годдзю ўз'яднання Расіі і Украіны. Праз год — зноў маскоўская сцена. На гэты раз — II Дзянда беларускага мастацтва. Былі потым паездкі ў Прыбалтыку, Польшчу...

...У калоннай зале Акуруговага дома афіцэраў грывіць аляксандраўская «Свяшчэнная вайна». Ансамбль рэцэпіруе новую вакальную сюіту на тэмы песень грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Аўтар сюіты — мастацкі кіраўнік ансамбля народны артыст Узбекскай ССР Віктар Іванавіч Смыслюў.

ШАНУЮЧЫ ПЕСНЮ

На сцэне — віноўнікі ўрачыстасці, удзельнікі народнай харавой капэлы Магілёўскага гарадскога дома культуры, якой споўнілася 25 гадоў.

...Было гэта ў далёкім 1947 годзе. Горад лячыўся ў руінах. І ў гэты цяжкі час у маленькім халодным пакойчыку абутковай фабрыкі сабраўся невялічкі калектыў аматараў харавога спеву. Першым кіраўніком яго быў Аляксандр Мысаў.

Першае выступленне хору адбылося на ўрачыстым сходзе прадстаўнікоў грамадзянскага горада, прысвечаным 30-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Сотні канцэртаў, тысячы удзельных слухачоў. Капэла становіцца флагманам харавога спявання на Магілёўшчыне, яе канцэрты заўсёды збіраюць шырокую аўдыторыю. Калектыў — нязменны ўдзельнік гарадскіх, абласных і рэспубліканскіх аглядаў мастацтва. У 1962 годзе капэла прысвоена ганаровае званне народнай.

Тры разы на тыдзень збіраюцца спевакі на рэпетыцыі. Майстэрства заваўваецца вялікай працай, энтузіязмам, улю-

бнасцю ў песню. У капэлу спяваюць людзі розных узростаў, прафесій. 76-гадовы Міхаіл Курпрыянавіч Каранювіч і маладая настаўніца Алена Курчакіна. Сёстры Галіна і Людміла Сакаловы, браты Юрый і Якаў Кічнероўскія.

15 год працуе тут канцэртмайстрам Уладзімір Шчэрба, а яго жонка Людміла спявае ў хоры. Капэла ганарыцца сваімі салістамі А. Жунава, А. Галубовічам, Л. Мільманам, Э. Шыманоўскім. За апошні год у калектыў прыйшла здольная моладзь В. Хомчанка, Б. Васок, Людміла і Аляксандр Хлімановічы і іншыя.

Год назад калектыў узначаліў Аляксей Бяньно — загадчык харавога

аддзялення Магілёўскага музычнага вучылішча.

Але вернемся да веча-ра. Пра творчы шлях капэлы, яе актыўную канцэртную дзейнасць расказаў загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Магілёўскага гарнома партыі Уладзімір Пракапенка. Старэйшы калектыў шчыра віталі прадстаўнікі партыйных, савецкіх арганізацый, навуковых і культурных устаноў, прадпрыемстваў горада.

Актыўным удзельнікам капэлы былі ўручаны ганаровыя граматы Міністэрства культуры, абнома партыі і аблвыканкома, гарнома КПБ, абласнога ўпраўлення культуры. Былі таксама ўручаны памятнымі сувеніры, кветкі.

Я. КАЛЯДА.

Ваша здароўе, Патрабуем, каб вы хутчэй ачунялі, Абдымаем і любім Вас —

Юр. Тарыч, Тарыч Таццяна, Празароўскі.

Юлія Іванавна — маці С. М. Эйзенштэйна. Т. Тарыч — жонка Ю. В. Тарыча. М. Празароўскі — кінаакцёр, які здымаўся амаль ва ўсіх фільмах рэжысёра Ю. Тарыча.

У архіве першага беларускага кінарэжысёра захаваўся план кнігі ўспамінаў, якія Юрый Віктаравіч так і не паспеў напісаць. Пералік прозвішчаў у раздзеле гэтага плана, які называецца «Людзі», адкрываецца Эйзенштэйнам... І. РЭЗНІК.

Малюнак С. М. Эйзенштэйна. Мінск, верасень 1920 года. Прычынай для яго стварэння паслужыла, мабыць, бурная размова К. Елісеева і С. Эйзенштэйна, у якой будучы пастаноўшчык «Бранясца» «Падцёмкіна» катэгарычна сцвярджаў, што аддае перавагу ўмоўнаму тэатру масак. Елісееў жа наадварот, аддаваў перавагу толькі жывым людзям, а маскам у яго тэатры месца не будзе... Праз некалькі дзён, усё ламае мастак, Сяргей Міхайлавіч з хітравата-чароўнай усмешкай прыпаднёс малюнак, на якім бедлага Арлекіні быў паранены ў самае сэрца варварскай нісцю мастака...

НА «МУЗЫЧНАЙ СЕРАДЗЕ»

На чарговай «музычнай серадзе» у Саюзе кампазітараў Беларусі былі праслуханы новыя творы кампазітараў П. Паднавырава і Р. Суруса.

«Квартэт для кларнета» П. Паднавырава — першае ў савецкай музыцы сачыненне для чатырох кларнетаў.

У магнітафонным запісе на «серадзе» прагучалі два творы маладога кампазітара Р. Суруса — вакальна-танцавальная сюіта «Сваго», якая складаецца з пяці беларускіх народных песень, цікава апрацаваных кампазітарам, і кантата «У партыі Фама» — на вершы С. Міхалкова.

Сюіта прагучала ў выкананні вакальнай групы хору і аркестра Беларускага тэлебачання і радыё. Кантату выканаў хор хлопчыкаў сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі і аркестр Беларускага тэлебачання і радыё.

20—25 ЛЮТАГА

ЧЭХАСЛАВАЦКІ НАРОД

СВЯТКУЕ ДВАЦЦАЦЬ ПЯТУЮ ГАДАВІНУ

СВАЁЙ ПЕРАМОГІ

НАД СІЛАМІ РЭАНЦЫІ.

У ЛЮТЫМ 1948 ГОДА

ПА ЗАКЛІКУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ

ПРАЦОУНЫЯ РЭСПУБЛІКІ УЗНЯЛІСЯ

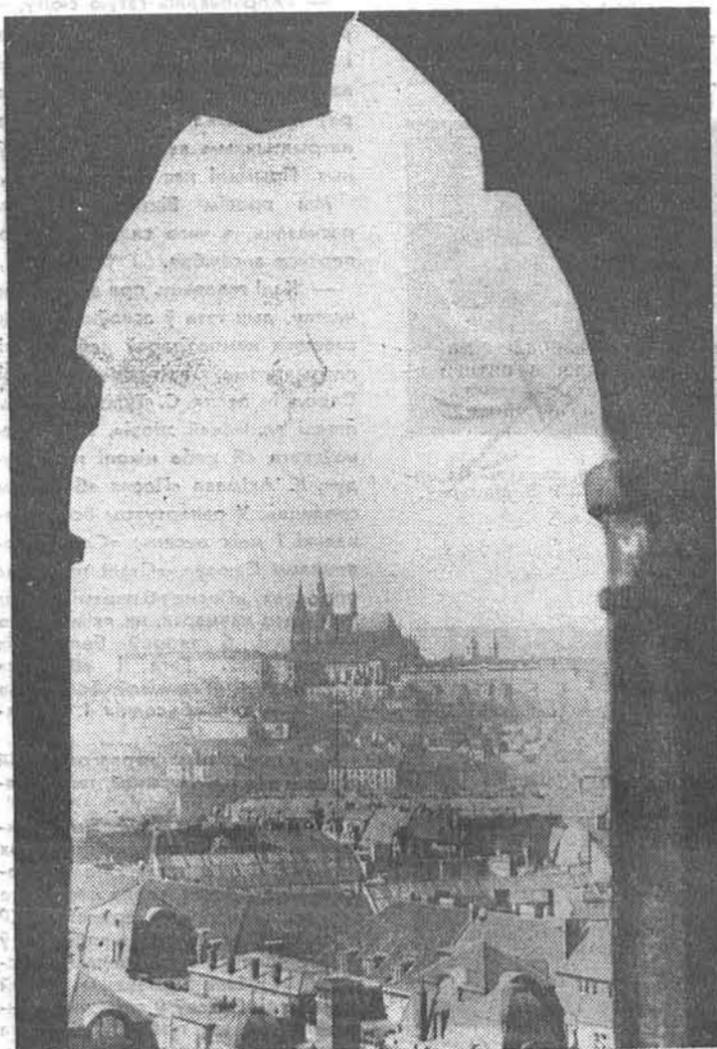
НА АБАРОНУ СВАІХ ПРАВОУ.

ПРАДЭМАНСТРАВАЛІ РАШУЧАСЦЬ ІСЦІ

ПА ШЛЯХУ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ

ПЕРАУТВАРЭННЯУ

ПРАГА. Год 1973.

Іван СКАЛА

ВІТАЮ ВАС, ВОКНЫ!

Вітаю песняю вас, вокны!
Вы мне прыносіце рассвет
І дорыце такі пляшотны,
Прыгожы свет, чароўны свет.

Сярод паперак не зачыхнуў,
У грамадзе яшчэ не знік
І сам сябе шукаць на частках
У вашых люстрах я прывык.

Больш не чаруюцца ў змаганні
Дні згоды з днямі барыкад...
А году год дыктуе планы,
Рахунак поспехаў і страт.

Святлом кватэры ўсе заліты.
Ды чую: хтосьці хоча зноў
Азмрочыць дзень наш працавіты
Атрутным чадам гучных слоў.

Туга былая грудзі поўніць,
І хочацца сяброў гукаць,
І зноў на сэрцы неспакойна...
А вокны — вокны аж гараць!

За ноччу дзень бяжыць без стомы...
Я — раб сваіх жаданняў, дум —
Свет невядомы і вядомы,
Бясконца адкрываць іду.

Уладзімір БРАНДЭЯС

ДАВЕР

Крочу я родным краем,
Акідаю позіркам далі,
Рытміку вершаў звяраю
З песняй дуброў і металу.

Крочу я родным краем,
Зайздросічу рэчкам імклівым,
Жыццё сваё давяраю
Дарогам, вятрам і ліўням.

Крочу я родным краем,
Сілай зямлі акрылены,
Самота, нясмеласць сцякаюць
Крынічнай вадою з далоні.

Ян ПІЛАРЖ

РАДАСЦЬ

Для радасці маю такія прычыны:
Што ранак — блакітны,
Што ніва — зялёная,
Што дзверы — без рыпу,
Што студня — сцюдзёная,
Што моладзь — з задорам,

Што ліпы ўсе — ў цвеце,
Што сонцам сагрэты і вокны, і дзеці,
Што рэчка цячэ ў акіян без спачынку,
Што спеюць у сэрцы бадзёрыя песні,
Што дорыш пляшотныя ты мне

пагляды,

І мне б утрымаць гэту крохкую радасць,
Як купал нябесны,
Хаця б на хвілінку.

Пераклаў з чэшскай Хв. ЖЫЧКА.

Юліус ЛЕНКА

ВОСЕНЬ, 1944

Нёс вецер смерць над жойтым сумам траў,
Як злоўленую лань стары драпежнік.
А з нашых гор успыхвай сцяг мяцежны.
Хто быў мужчынам — зброю ў рукі браў.

І больш не азіраўся ў паняверцы,
Ступаючы сцяжынай ран і страт.
Калі ўжо барацьбе аддана сэрца,
Не збочыш ты — няма шляхоў назад.

Святлее ўсмешкай небасхіл шырокі;
Калі нізрыне з хмары вадаспад...
Так на галовы здрадніцкіх улад
Людскога гневу падалі патокі.

Не засланы ад жорсткай праўды твар.
Калі яшчэ дарога не абрана,
На досвітку, чакаючы ахвяр,
Кат выварае вісельню старанна...

Пятля або глыток вады з біклагі,
За што сваім сумленнем заплаці.
А трэцяга не дадзена ў жыцці, —
Дзе поўзае пазбайлены адвагі.

Свабода не мядзяк, што жабраку
З далоні пана падае ў руку.
Яна, нібы жанчына, пайстае
Прад тым, хто мужна б'еца за яе!

Пераклаў са славацкай П. МАКАЛЬ.

Канстанцін БІБЛ

ЛЮТЫ, 1948

Гэта не так ужо важна,
Як уздумаецца камусьці
Зірнуць у трэшчыну старой аканіцы
На новы свет за акном.

Гэты свет яшчэ здаецца камусьці
Перакрэсленым бамбардзіроўкай —
Амерыканскай і англійскай.

Гаворыць Клемент Готвальд
На плошчы Старамескай,
І зноў асыпаюцца шыбы
У душах нашых ворагаў.

СЕННЯ яму было б 70. Бы-
ло б. Яго няма. Ён — вы-
датны чэхаславацкі журна-
ліст, друг нашай краіны — памёр
маладым. Жыццё сваё ён аддаў
барацьбе за светлую будучыню
свайго народа і народаў Еўропы
у барацьбе з фашызмам.

У нашай краіне ведалі і любілі
Юліуса Фучыка задоўга да таго,
як яго бессмяротны «Рэпартаж з
пяці дзясяткаў» пачаў свой трыумфальны
марш па краінах свету. Ка-
рэспандэнт «Рудэ права» ў Маск-
ве, ён праехаў Краіну Саветаў ад
заходняй да паўднёвай, граніцы
Дарогі яго пралегалі і па Беларусі
— тут, у Негарэлым, ён сустрэкаў
рабочыя дэлегацыі і потым супра-
ваджаў іх да сталіцы СССР.

Ён ведаў Беларусь і беларусаў,
жывучы ў Празе. Для пра-
цаў беларускага часопіса «Свы-
прамень», які выходзіў у двацца-
тыя гады ў сталіцы Чэхаславакіі,
ён напісаў артыкул «Аб чэшскай
сацыяльнай пазіі».

У нас, на Беларусі, з цікавасцю
і сімпатыяй сачылі за журналіс-
кай і грамадскай дзейнасцю Фучы-
ка. У 1928 годзе рэдакцыя часопі-
са «Полымя» так яго прадставіла
сваім чытачам: «Ю. Фучык — тэм-
пераментны рэдактар лепшага ле-
вага літаратурна-крытычнага ча-
сопіса ў Чэхаславакіі «Кмен». А
пазней, характарызуючы штотым
нёвік «Творба», які выдаваўся
Ю. Фучыкам, «Полымя» падкрэслі-
вала: «Платформа часопіса — пра-
летарская, змест яго жывы і раз-
настайны». А калі ў 1930 годзе
пражская паліцыя арыштавала ма-
ладаго камуніста-рэдактара Фу-
чыка, нашы выданні апублікавалі
пратэсты чытачоў.

Не бяды,
Што часамі сыплюцца асколкі шчасця.
Усё роўна, нягледзячы на налеты,
Якія былі і будуць,
Нягледзячы на свіст самалётаў
Над народнай рэспублікай нашай,
Нягледзячы на ўсё,
Еўропа,

Цябе чакае шчасце!
На самых артерыях Прагі,
На ўскраі Вацлаўскай плошчы
Узняўся Клемент Готвальд
Сказаць народу з трыбуны,
Сказаць бунтоўным натоўпам,
Сказаць бясконцы натоўпам,
Доўгім, як прыгнёт пралетарыяў,
Доўгім, як чаканне шчасця,
Сказаць —

адстаўка палахлівых міністраў

Нарэшце прынята!

Ён сказаў на тым самым месцы,
Дзе пралілася калісьці рабочая кроў
І цякла, агінаючы помнік святога Вацлава
Уздоўж трамвайных рэк
Налева
На праспект Народны.

Пераклаў з чэшскай П. МАКАЛЬ.

Лаца НАВАМЕСКІ

ПРЫГОДА У САДЗЕ

У нашым садзе спачывае дзень.
І толькі яблык, чарвячком пацяты,
Пакінуў раптам лісцяныя шаты
І з вышыні скаціўся за пляцень.

Забіў трывогу на грывучым грудзе,
Ажно скрануўся сонны небасхіл.
І як ад буры,

куру ў перапудзе
Пабеглі з дзікім лапаннем крыл.

Узварушыўся домік мурашыны.
Жукі глыбей зашыліся ў мурог.
Вы бачыце, які перапалох!
З нічога. Без усякае прычыны.

Вунь там матыль заблытаўся ў лістоў,
А поруч пырхнуў верабей шумліва...
Ды дзень, як і дагэтуль, на траву,
Кладзецца ў стомае ваўжэ і шчасліва.

Ён гордага не тойць пачуцця,
Што дорыць свету лепшыя багаці.

Вось гэтка яшчэ часіну родаў маці —
Пры першым крыку новага жыцця.

Пераклаў са славацкай П. МАКАЛЬ.

ТРАДЫЦЫ БАЦЬКОЎ

Подзвіг Героя Савецкага Саюза напітана Атанара Яраша, удзельніка слаўтага сакалоўскага бою, ведае ў сацыялістычнай Чэхаславакіі кожны. Імем героя названы завод і сельскагаспадарчы нааператыў, воінская часць і брыгада сацыялістычнай працы, адна з найбярэжніх Прагі і шэраг вуліц і плошчаў у іншых гарадах рэспублікі. Нядаўна гэтага гонару ўдасцілася адна са школ 9-га раёна чэхаславацкай сталіцы. Яе вучні стварылі ў сябе музей баявых традыцый чэхаславацка-савецкай дружбы.

— У нашай школе больш тысячы вучняў. У асноўным гэта дзеці рабочых, — расказвае дырэктар Уласціміл Даньгелна. — Ідэя стварыць музей зарадзілася ў выкладчыкаў і вучняў пад уплывам нашых шэфар — работнікаў пражскага гістарычнага музея. На школьных вечарах яны расказвалі вучням аб гераічным шляху, пройдзеным чэхаславацкімі воінамі ў гады другой сусветнай вайны, а аднойчы прывялі ў школу дарагога госця — дырэктара музея савецка-чэхаславацкіх баявых традыцый у Санолаве К. Н. Каваленка. Пасля яе цікавых расказаў школьнікам захацелася даведацца як мага больш пра чэхаславацкіх герояў, якія палеч з савецкімі воінамі змагаліся супраць фашызму. Нашы вучні пачыталі ў музеі чэхаславацкай народнай арміі, сустраліліся і гутарылі з удзельнікамі бою ля Санолава — генераламі Шмольдасам і Каваржынам. Вучні наведвалі воінскую часць, якая носіць імя Атанара Яраша, ездзілі на пражскі машынабудаўнічы завод «ЧКД-Санолава».

Вялікая работа вялася і ў самой школе. Вучні сёмага «А» разам з класным кіраўніком Здэнькай Кіенкавай выступілі з расказам аб слаўтай бітве на школьным радзі. На ўроках чытання і краязнаўства школьнікі знаёміліся з кнігай прэзідэнта ЧССР Людвіка Свободы «Ад Бузулука да Прагі», на ўроках літаратуры і грамадзянскага выхавання пісалі сачыненні пра герояў, якія змагаліся супраць гітлераўцаў. Вучаніца сталага класа Іва Штэтоўска намалювала карту сакалоўскай бітвы.

Піянерская арганізацыя школы стварыла штаб з дваццаці чалавек, які кіраваў зборам экспанатаў для музея. І вось, нарэшце, мы ў музеі. Вялікая зала ўпрыгожана чэхаславацкімі і савецкімі сцягамі. На сценах карты баявых дзеянняў воінаў першага чэхаславацкага армейскага корпуса. Іх намалювалі вучні. У глыбіні ля акна — бюст Атанара Яраша.

Экспазіцыя складаецца з трох раздзелаў. Першы прысвечаны памяці Атанара Яраша — першага іншаземца, удасцінага звання Героя Савецкага Саюза. Другі — гістарычнаму шляху чэхаславацкіх воінаў ад Бузулука да Прагі, а трэці расказвае пра дружбу школьнікаў з удзельнікамі бітвы ля Санолава, якія засталіся ў жывых.

Тут можна убачыць копію Зорні Героя і Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб узнагароджванні А. Яраша, мадэлі танка, знішчальніка і гаубіцы, падараныя шэфамі з ваенна-гістарычнага інстытута, фатаграфіі чэхаславацкіх воінаў у Бузулуку і Санолаве. Сапраўдную вінтоўку, каску і патроны падарыў школе музей чэхаславацкай народнай арміі. На відным месцы — пісьмо удзельнікаў Сакалоўскай сярэдняй школы імя Героя Савецкага Саюза Атанара Яраша. Яны прыслалі пражскім школьнікам матэрыялы пра сваё сяло і жменьку сакалоўскай зямлі.

— Музей баявых традыцый выконвае важную прантычную задачу — выхоўвае школьнікаў у духу сацыялістычнага патрыятызму і інтэрнацыяналізму, дружбы з Савецкім Саюзам, — гаворыць Даньгелна. — Тут праводзіцца ўрок гісторыі, грамадзянскага выхавання. Тут жа вучняў прымаюць у піянеры. У выхавальнай рабоце актыўна ўдзельнічае ўвесь настаўніцкі калектыў, 30 з 50 членаў янога — камуністы.

Пошуні экспанатаў для музея баявых традыцый працягваюцца. Цяпер піянеры складаюць альбом удзельнікаў сакалоўскай бітвы, якія засталіся ў жывых.

— Пачын школы імя А. Яраша падхоплены іншымі, — расказвае сакратар райкома КПЧ Эміль Мертл. — У нашым 9-м раёне сталіцы цяпер ёсць школа імя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, а яе музей прысвечаны чэхаславацка-савецкай дружбе. Есць школа імя Славацкага нацыянальнага паўстання, а створаны ў ёй музей апавядае аб непарушнай дружбе двух братніх народаў нашай краіны — чэхар і славакаў.

І. ЛОГНАУ,
(ТАСС).

Прага.

Губернатарав... З «Рэпартажам» з'яраюць свае творчыя імкненні нашы пражані, якія пішуць пра вызваленне народаў ад прыгнёту фашызму. Герой рамана Святаслава Трошына «Я забыў пра цішыню», малады мастак Вадзім Мінковіч, які спазнаў усе жахі гітлераўскага палону і канцлагераў, робіць дэвізам свайго жыцця перадсмяротныя словы Фучыка «Людзі, будзьце пільны!»

На Беларусі паводле матываў «Рэпартажа з пяці дзён на шпі» напісаны два сімфанічныя творы. Алег Янчанка напісаў сімфонію-араторыю для чытальніка, хору і ар-

кестра, у якой гучаць мужныя і пяшчотныя радкі Юліуса Фучыка з яго апошняй кнігі, з лістоў да жонкі Густы. Малады кампазітар Кім Цесакоў для сваёй «Першай сімфоніі» таксама выбраў эпіграфам крылатыя словы Ю. Фучыка «Людзі, будзьце пільны!»

Вобраз бязстрашнага змагара супраць фашызму натхняў нашых мастакоў. Інкруставаны партрэт Юліуса Фучыка, выкананы мінчаніным А. Шахновічам, дэманструваўся на рэспубліканскай выстаўцы.

Імя Фучыка прысвоена адной з вуліц нашай сталіцы — там жыўць рабочыя аўтамабільнага і трактарнага заводаў.

Мы беражліва захоўваем памяць пра нашага друга і брата, пра блізкага нам Юліуса, і перадаем яе з пакалення ў пакаленне. Вучні 42-й школы Мінска пад кіраўніцтвам сваёй настаўніцы Н. Трушынай, якая сустралася ў Чэхаславакіі з Густай Фучыкавай, адкрылі музей Фучыка, любоўна сабралі для

яго экспанаты: кнігі, фатаграфіі, лісты, значкі. Калі музей урачыста адкрывалі, трэба было бачыць, з якім веданнем справы вучні — экскурсаводы і навуковыя супрацоўнікі музея — расказвалі пра Чэхаславакію, яе нацыянальнага героя, як добра ведалі яны біяграфію Фучыка, з якой гатоўнасцю адказвалі на пытанні пра яго! Цяпер яны пайшлі са школы — ў жыццё, якое назавуць будзе асвечана подзвігам Фучыка, а ў музеі — новая «адміністрацыя», новае пакаленне маладых.

Лісты Густы Фучыкавай захоўваюцца не толькі ў гэтай школе, але і ў 23-й, дзе вучні таксама цікавіцца жыццём чэшскага героя, і ў бібліятэцы Кастрычніцкага раёна Мінска, чытачы якой імкнуцца больш ведаць пра любімага аўтара. Не меркне слава героя, не слабее цікавасць да яго подзвігу, да яго творчасці. Мы чытаем і вывучаем яго кнігі, з нам яго думкі і пачуцці, яго літаратурная і публіцыстычная спадчына. Ён блізка і дарагі нам, і ў памяці народа нашага будзе заўжды жыць светлы вобраз палымнага змагара за ішчаслівае жыццё народаў зямлі, за братэрства людзей на нашай планеце.

Алесь ВАСІЛЕНКА.

Цікавасць да Беларусі засталася ў Фучыка на ўсё жыццё і з асаблівай сілай праявілася ў дні вайны, калі мужнасць беларускіх партызан захапляла ўвесь свет. У падпольным выданні «Рудэ права» Ю. Фучык з горадасцю пісаў пра самаахварную барацьбу народа Беларусі, заклікаў сваіх сучаснікаў: «Глядзіце, як ваюе братні беларускі народ!»

«ВОСЬ ТАК НАМ ЖЫЦЬ!»

ДА 70-годдзя З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЮЛІУСА ФУЧЫКА

дэнаў у нас пасля вайны на беларускай мове. Ёй захапляліся, ёй зачыталіся, ёй прысвечаны ў нас многія артыкулы, навуковыя працы і даследаванні.

Адна з лепшых балад Аркадзя Куляшова — «Балада пра вока», напісаная паводле матываў народных паданняў, у якіх успявалася неадоўнасьць высокай чалавечай мары пра шчасце, — прысвечана памяці Ю. Фучыка.

Бясмерце яго подзвігу — адзін з лейтматываў паэмы Максіма Танка «Пражскі дзёнік». Беларускі паэт пачалавечы не можа змірыцца з тым, што няўрымслыва Юліуса няма ў жывых. Не, ён размаўляе з ім, як са сваім сучаснікам.

— Здарова, Фучык! Ты жывы! З усходу я на Влтавы бераг, прывёз табе прывет Масквы, ад нас, хто ў смерць тваю не верыць.

Аддаў даніну мужнасці чэшскага патрыёта Анатоль Вялюгін:

Вось так нам жыць! І несі сцяг чырвоны, спакой і смерць праняўшы, з бою ў бой, каб нашыя звычайныя імяны Вяршынямі зіхцелі над зямлёй.

Ідэямі чэшскага антыфашыста прасякнуты вершы Генадзя Бураўкіна «Людзі, памятайце!», Уладзіміра Ляпешкіна «Рэпартаж Фучыка», Сымона Блатуна і Міхася

Мілаш КРНО

ТЫСЯЧА НЯБАЧНЫХ КРЫЛАЎ

МІНІАЦЫОРЫ

ЯНКА

Яму мінула толькі адзінаццаць гадоў, а ён ужо быў сувязным паміж леснічоўкай і вёскай. Увечары ён прышоў у штаб з важнымі звесткамі. Раніцай яго хацелі бачыць намісар.

Мы знайшлі хлопчыка за пасекай. З шышак і запалак ён змайстраваў авечак, цяпер, лежачы на баку, уяўляў сябе пастухом. Хлопчык захапіўся гульняй. Але вось ён павярнуўся да нас, і ў вачах імгненна з'явілася сур'езнасць. І позірк ужо быў як у дарослага.

ПРЫСТУПКІ

Ад леснічоўкі не засталася нічога, толькі бетонныя прыступкі. Вецер развёў попел, пажарышча зарасло крапівай і ажноўмі. Партызаны не здаліся, іх жыўдом спалілі ў леснічоўцы.

Цвітуць ажыны беласнежным цветам, палымнеюць макамі, і бетонныя прыступкі ўзвышаюцца над імі. Як помнікі, які нагадвае, што чалавек ніколі не павінен здавацца.

КАЗАДОЙ

Світала. Цяжка ападала лісце з бука. На суседнім схіле раўлі алені. У гуччары запішчаў казадой.

Гэта малая птушка нагадала мне трывожныя ночы ля партызанскіх вогнішчаў. Яна памагала вартавым ахоўваць моцны сон хлопцаў у зямлянках. Толькі трэсне галіна пад ботамі няпрошанага госця, як адзываўся казадой.

Ён праляцеў над прасекай і пачаў кружыць нада мной. Можа, ён адчуваў, што я яму ўдзячны. За тых хлопцаў, абвешаных гранатамі, за сябе.

ШКАДА, ШТО УЦЁК

Ён быў цяжка паранены і страціў многа крыві. Да яго падшоў партызанскі ўрач з бінтамі і ёдам.

— Баліць? — спытаў.

— Не. Толькі шкада, што адзін ад мяне ўцёк. Двух нямецкіх матацыклістаў я падбіў, а трэці — уцёк...

ПРЫРОДА І ТЫ

Бачыш, як ластаўні ўюць гняздо, і думаеш пра сябе.

Славацкага пражані Мілаша Крно беларускі чытач ведае па кнізе «Я вярнуся жывы», прысвечанай гераічнаму партызану Яну Налепку, па апавяданнях у нашым друку. Нядаўна закончана работа над сумесным беларуска-славацкім фільмам «Заўтра будзе позна» паводле сцэнарыя М. Крно і А. Дзялендзіка. Тэма фільма — агульная барацьба савецкіх і славацкіх партызан у лясах Беларусі.

У мінулым годзе выйшла новая кніга прозы М. Крно «Тысяча нябачных крылаў». Прапануем увазе чытачоў мініяцюры з новай кнігі М. Крно, выбраныя для нас аўтарам.

Пад елкай расце маленькая елачка — ты пяшчотна паглядзіш яе, як сына па галоўцы. Ападае лісце з дрэў, і ты мімаволі ўздыхнеш.

Ва ўсім адчуваеш кавалачак сябе. Здаецца табе, што стыхі пануюць у твай душы. Параўноўваеш свае настроі з навалыцай, завірухай альбо з ціхім возерам. У цябе дасціпны розум і ўмельныя рукі. Ты зрабіў самалёт і падводную лодку, але перад гэтым ты любаваліся арламі і стронгамі.

Усё добрае табе дала прырода. Ты пранікнуты ёю. Яна ў табе, а ты ў ёй.

ЗОРНАЯ ВАДА

Я пазіраў у студню, у якую лілося зорнае святло. Мне здалася, што ў яе сыпалася начное неба.

Я зачарпнуў конаўкай вады і пакрочыў па лузе. І ў конаўцы мігальні пераліваліся зоркі. Я нёс зорную ваду.

КАВАЛАЧКІ СОНЦА

Сонца хавалася за заснежаную гару. А над праз хвіліну высвечлілі шыбы хаты, мне здалася, што нехта пакладваў іх кавалачкамі сонца.

МАНАГРАМА

Расплюшчы вочы. Аслепіць цябе сонца і некрануты снег. Вяршыні, даліны — усё заваяна ім. Здаецца, што ты ў царстве белай казкі.

Галінкай ты водзіш па снезе і раптам у цябе замрэ сэрца — незнарок ты вывёў манаграму свайго першага каханьня.

І МЭНЫ

Яны выводзілі на лавачцы імяны сваіх каханых, толькі я сядзеў, склаўшы рукі. Тады я яшчэ не ведаў твайго імя.

РУЖА

У хлопчыкаў была цацка — вялікае павелічальнае шкло. Яны парвалі белую ружу і з самым сур'езным выглядам вывучалі пялёсткі. І расчараваліся: пад павелічальным шклом ружа страціла сваё харавство.

Пераклаў са славацкай А. МАЖЭКА.

Мараў Ягорай

Сарожа

Так ужо водзіцца ў вайскоўцаў: каго-небудзь выберуць аб'ектам жартаў і — кляць... Не зласліва, проста так, па-таварыску, толькі б пасмяяцца, адведці душу. Яшчэ і мянушку прыклеяць вясёлую. А нашаму Івану, камандзіру карабля, ніякіх мянушак не трэба было: Сарожа ён! Прозвішча — Сарожа... Маленькі, тоўсценны, круглатвары, ідзе — скок-скок — прыпыніцца, пакруціць галавой па баках, ну ўсе тыя птушыныя павадкі! Вось і жартуюць лётчыкі з лейтэнанта Сарожа ў эскадрылі: ёсць за што учапіцца.

Аднак ён не крыўдзіўся: прыяцель — гэта прыяцель. Да таго ж у сур'ёзнай справе з ім, Іванам, лічыліся і цанілі яго лётныя якасці. У якія толькі пералётны не трапляў Івану бамбардзіроўшчык, а вось жа шанцавала — ніводнай асколачнай меціны на абшчыцы, ніякіх пашкоджанняў. Таму, відаць, і спявалі яму лётчы-

кі, не хавачы зайздрасці, старую песеньку:

Ты, сарожа-белабока,
Навучы мяне лятаць...

І Іван Сарожа, прыжмурыўшы свае шэрыя вочы, усміхаўся ў адказ зычліва і шчыра... Урэшце, не такі ён і смяльчак, калі разабрацца. Дагэтуль не можа бачыць крыві. Парэжа палец — не глядзіць. Так было ў дзяцінстве, так і цяпер. Баіцца самай звычайнай драпінькі, аж калоціцца. Ну, а ў паветры... Там іншыя думкі: як лепей скінуць бомбы на варожыя пазіцыі ды абхітрыць праціўніка. Цвярозы разлік! Вось і шанцавала лейтэнанту, і лічыў ён сябе шчасліўчыкам. Пакуль аднойчы...

Экіпаж вяртаўся з задання. Адбамбіліся ўдала. Усё было добра, як заўсёды. І нічога не прадбачылася дрэннага. Праўда, над самай лійняй фронту па бамбардзіроўшчыку некалькі разоў лупянула фашысцкая батарэя, якая стаяла на водшыбе. Можна і страляла яна больш для

адводу вачэй, таму што снарады рваліся далёка збоку. І раптам... Нібы вогненны шар, нібы тое сонца на імгненне асляпіла Івана. Ён адчуў моцны ўдар у галаву. Мільганула думка: «Канцы, адлятаўся», але расплюшчыў вочы і не паверыў: перад носам мільгала прыборы. Узрадаваўся: «Жывы!» І тут жа адчуў, як нешта цёплае пацякло за каўнер. Іван правёў рукой па твары — на пальцах цягнула вадкаса. «Кроў, — спалохана прапятаў Іван, — паранены...».

Сілы пакінулі Сарожа. Ён адкінуўся на спінку сядзення, уключыў перагаворнае прыстасаванне і слабым голасам перадаў другому пілоту:

— Вася, я паранены. Бяры кіраванне...

Вестка аб тым, што паранілі лейтэнанта Сарожа, абляцела аэрадром з хуткасцю маланкі. Камандзір палка напружана ўслухоўваўся ў даклады па радыё малодшага лейтэнанта Васіля Івашкова. Самалёт пакуль ішоў нармальна. Другі пілот хваляваўся, але самалёт пасадзіў добра. Тут жа да яго пад'ехала санітарная машына. Санітары беражліва выпягнулі з самалёта лейтэнанта і асцярожна, стараючыся як мага менш непакоіць параненага, на насілках пагрузілі ў машыну.

...Камандзіры экіпажаў

дакладвалі вынікі бамбёжкі.

І тут — неспадзяванка... Лётчыкі аж анемелі: не, не можа быць, такое толькі хіба ў сне — перад імі ўласнай персонай стаяў лейтэнант Сарожа! Ён лагодна усміхаўся, міргаў светлымі вейкамі. Звяртаючыся да камандзіра палка, гучна далажыў:

— Лейтэнант Сарожа вярнуўся з задання цэлы і непашкоджаны!

Камандзір, недаўменна паглядзеў на палкавога ўрача, які стаяў побач. А капітан медыцынскай службы толькі развёў рукамі:

— Удар лейтэнант Сарожа атрымаў ад кавалка абшчыкі самалёта, адбітага асколкам.

— А кроў, кроў адкуль? — амаль адначасова спыталі камандзір і зампадлі.

— Гэта была гідрасу-мель...

Выбух рогату стралянуў камандны пункт...

І ўжо да самага канца вайны гэтакі дабрадушнаму лейтэнанту не давалі спакою жартаўнікі, расказвалі пра яго такія неверагодныя гісторыі, што лётчыкі толькі хапаліся за жываты. А што Сарожа? А нічога... Шчасліўчыкам і вайну закончыў: за ўвесь час нават маленькі асколачак не крануў яго, хоць не адзін раз трапляў пад жорсткі зенітны агонь.

А ТЫ АДКУЛЕЧКА, ПРЫЯЦЕЛЬ?

Сямён ПАЦЁМКІН

ШЭКСПІР І Я

Шэкспіра ставілі на сцэне. Завошта толькі яго цэняць! І не прайсці і не дастаць білета... Не спадабалася мне гэта. А як паставілі маё тварэнне, дык не было стаўпатарэння. Ніхто не ціснуўся, не хваляваўся. І толькі я

іграў артыстаў любавяўся.

Сцяпан КРЫВАЛЬ

ГАНАРАР «РАМАНІСТУ»

Круціць раманы меў ён дар... І з Галым і з Светамі, — І суд прызначыў ганарар, Названы... аліментамі.

АВОХЦІ МНЕ!

ЗАДАЧКА

Вяда з гэтай арыфметыкай... Сын-першакласнік сядзіць пахмурны, гатовы вось-вось расплакацца. І бацька нервуецца, злы, ледзьве стрымлівае сябе, сярдзіта тычкае тоўстым чырвоным пальцам у заданнік:

— Колькі будзе? Кажы, бесталач!

— Сын шморгае носам і маўчыць.

— Ну што ж, — устае бацька, — не можаш з кніжкі рашыць, паспрабуем тады ўзяць з жыцця... Ты ведаеш нашага суседа, дзядзьку Васіля?

— Ведаю...

— І ведаеш, што ён пісьменнік? І што гадоў дзевяць назад напісаў раман «На ўсё жыццё»?

— Мама на гэты раман фікус ставіць! — ажыўляецца першакласнік. — Ён такі таўсценны і вялізны...

— Бацька паблажліва усміхаецца і ўжо зусім спакойным тонам гаворыць:

— Дык вось, рашым, сыноч, такую задачку... Пасля гэтай кніжкі, гады праз тры, дзядзька Васіль падарыў нам яшчэ адну...

— Ведаю! Я яшчэ з яе лісты павыдзіраў, калі зусім маленькі быў.

— Ты слухай, не перабівай... Потым мы зноў атрымаем ад нашага суседа вось гэтую кніжку, што пад тэлевізарам. Пытанне: колькі ж дзядзька Васіль напісаў раманаў?

Першакласнік напружана моршчыць лоб — думае. Але раптам з палёгкай уздыхае і задаволена смяецца:

— Хы, я ўжо рашыў! Лёгенькая...

— Ну, колькі ж?

— Дзядзька Вася напісаў... усяго адзін раман!

— Ды ты што?! — абурецца бацька. — Як так?

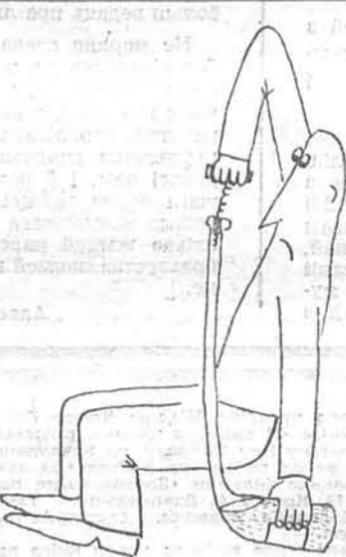
— А ўсе ж яго кнігі аднолькавыя! — «На ўсё жыццё».

— Бацька здзіўлена пазірае на сына, потым на сцяну, за якой жыве пісьменнік, дакорліва ківае галавой і вінавата гаворыць:

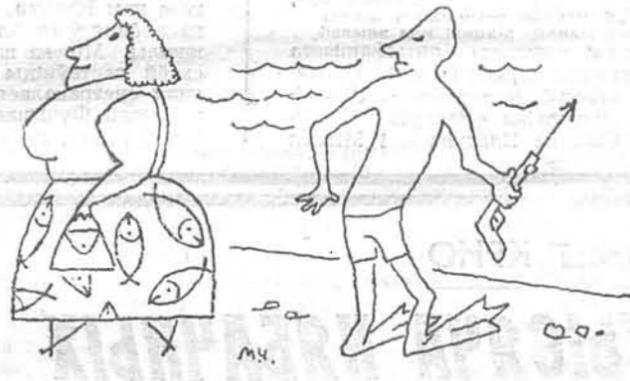
— Бадай што не той прыклад, сын. Спраўды, ён адну напісаў кніжку. Перавыдаецца, лаўкач!

Вяда з гэтай арыфметыкай...

М. М.

Мал. Л. МУРАШКІ.

Мал. М. ЧАРНЯЎСКАГА.

Г. ЮРЧАНКА

УСЁ МЯНЯЕЦЦА

Я жыў, як птушка ў выраі,
Без шчасця, без святла.

Не было ні вершаў, ні сям'і.

Леанід ДАЙНЕКА

Успаміны леглі, як масты,
Не зламліць ніякаю іх сілай.
Мне ў жыцці хапіла гаркаты,
І турбот, і распачы хапіла.

Столькі год не шэнціла ў любові,
Не было як бразнуць рыфмай
звонкай.

Не было ні вершаў, ні сям'і, —
А цяпер —
Два зборнікі і — жонка!..

Я ФРЭЙТАРУ

Шпунціку не шанцавала... Яшчэ амаль не было выпадку, каб ён, будучы ў горадзе, не спазніўся ў часць... І абавязкова падвядзе гэты транспарт! Цяпер яфрэйтар у кожным вадзіцелі бачыў свайго нядобразчыліўца, нават ворага, калі хочаце. Бо толькі, падабраўшы крысе шынялю, ён падб'ягаў да прыпынку, як аўтобус наводі, нібы дражнячы, кранаўся з месца...

На гэты раз адбывалася ўсё дакладна так, як і раней: яфрэйтар спазніўся, а гарадскі транспарт — падвядзіў... Яго проста доўга не было: ні аўтобуса, ні тралейбуса. Што рабіць? Раздумваць — няма калі. Заставалася

Павел САКОВІЧ

ЗНОУ
ЗАТРЫМАУСЯ

адно — бегчы... І ён прыпусціў на вуліцы. Спраўдны «марш-кідок»! Ужо адзін прыпынак за плячыма, другі...

Раптам заскрыгatalі тармазы і звонкі дзёвалчы галасок паклікаў: — Гэй, салдат! Сядай, падкіну...

Азірнуўся — тралейбус. Пусты. Сцяміў — у парк... Сеў. Радзь. Хоць раз у жыцці пашанцавала. А дзядзька, на, дзядзька — якая прыгажуня! Вачэй не адвадзеш. І гутарыць з ім, і смяецца, жартуе...

Апамятаўся яфрэйтар, калі аж тры прыпынкі лішнія праскочыў.

Вярнуўшыся ў казарму, Шпунцік збянтэжана тлумачыў камандзіру:

— Вываты, таварыш старшыня... Транспарт падвёў... Старшыня хітра ўсміхнуўся і ўпершыню чамусьці лагодна паляпаў яго па плячы: «Ладна! Ідзі адпачывай...» Мог бы адразу сказаць, што пазнаёміўся з дзядзькай...

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі 220600. ГСП Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, аддзела сапраўдара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела ілюстрацыі — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛЮСКИ, П. М. МАКАЛЬ, У. П. МЕХАУ [адказны сакратар], Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.